

Digiä ikä kaikki?

Ikäihmisten digitaidot ja -syrjäytyminen koronapandemian aikana ja koronapandemian vaikutukset vapaan sivistystyön oppilaitosten varautumiseen

Anna Renfors, Juha Suoranta

Digiä ikä kaikki?

Ikäihmisten digitaidot ja -syrjäytyminen
koronapandemian aikana ja
koronapandemian vaikutukset vapaan
sivistystyön oppilaitosten varautumiseen

Anna Renfors, Juha Suoranta

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö

CC BY-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-415-127-6

ISSN pdf: 1799-0351

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2025

Digiä ikä kaikki? Ikäihmisten digitaidot ja -syrjäytyminen koronapandemian aikana ja koronapandemian vaikutukset vapaan sivistystyön oppilaitosten varautumiseen

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2025:22

Teema

Koulutus

Julkaisija Opetus- ja kulttuuriministeriö

**Tekijä/t
Kieli** Anna Renfors, Juha Suoranta
suomi

Sivumäärä

154

Tiivistelmä

Selvityksessä tarkasteltiin ikäihmisten digiosaamista ja digitaalista syrjäytymistä koronapandemian aikana sekä pandemian vaikutuksia vapaan sivistystyön oppilaitosten varautumiseen. Monet koronarajoitukset kohdistuivat ikäihmisiin, ja digitaitojen merkitys korostui. Ikäihmisten digitoimijuus vaihtelee iän, taustan ja toimintakyvyn mukaan. Digin käyttäjinä heidät voidaan jaotella viiteen ryhmään: aktiiviset, käytännönläheiset, epävarmat, välttelevät ja ulkopuolelle jääneet. Pandemia lisäsi ikääntyneiden digiviestintää ja digitaalisten terveyspalveluiden käyttöä sekä yksinäisyyttä ja syrjäytymisriskiä. Monille ikääntyneille digipalvelut ovat vaikeakäyttöisiä, ja erityisesti yli 75-vuotiailla on puutteita digitaaloissa. Toisaalta digiosaaminen vahvistaa toimintakykyä. Läheisten tarjoama digituki on ikäihmisille tärkeää. Koronapandemian puhjettua osa vapaan sivistystyön oppilaitoksista siirtyi etä- ja hybridiopetukseen, osassa koulutuksia jouduttiin keskeyttämään. Koulutuksen järjestämisen vaikeudet liittyivät digitaitoihin, teknisiin ongelmiin ja siihen, että kaikki kurssit eivät soveltuneet verkkoon. Ikäihmisten tavoittaminen digivälillä oli haasteellista ja kasvokkaisen vuorovaikutuksen puute koettiin ongelmaksi. Digitaalisten oppilaitosten opetus on tärkeä osa vapaan sivistystyön yhteiskuntavastuuta. Ikäihmiset hyötyvät räätälöidystä digitaalio- opetuksesta ja monikanavaisesti digituesta.

Asiasanat Covid-19, digitalisaatio, ikääntyneet, vapaa sivistystyö

**ISBN PDF
Asianumero** 978-952-415-127-6
VN/28727/2024

**ISSN PDF
Hankenumero** 1799-0351

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-127-6>

Digitala tjänster för alla åldrar? Äldre personers digitala kompetens och utanförskap under covid-19-pandemin samt pandemins konsekvenser för beredskapen vid läroanstalter inom det fria bildningsarbetet

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2025:22	Tema	Utbildning
Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	
Författare	Anna Renfors, Juha Suoranta	
Språk	Sidantal	154
finska		

Referat

I utredningen granskas äldre personers digitala kompetens och digitala utanförskap under covid-19-pandemin samt pandemins konsekvenser för beredskapen vid läroanstalter inom det fria bildningsarbetet. Många av restriktionerna under pandemin gällde äldre personer, och digitala färdigheter blev viktigare än någonsin. Äldre personers digitala aktivitet varierar beroende på ålder, bakgrund och funktionsförmåga. Som digitala användare kan de indelas i fem grupper: aktiva, pragmatiska, osäkra, undvikande och de som blivit utanför. Pandemin ökade den digitala kommunikationen bland äldre och användningen av digitala hälsovårdstjänster samt ensamheten och risken för utanförskap. För många äldre är digitala tjänster svåra att använda, och i synnerhet personer över 75 år har brister i sina digitala färdigheter. Å andra sidan stärker digital kompetens funktionsförmågan. Det digitala stöd som närstående erbjuder är viktigt för äldre. När covid-19-pandemin bröt ut övergick en del av läroanstalterna inom det fria bildningsarbetet till distansundervisning och hybridundervisning, medan vissa blev tvungna att avbryta sina kurser. Svårigheterna att ordna utbildningen berodde på digitala färdigheter, tekniska problem och på att alla kurser inte gick att ordna på webben. Det var utmanande att nå äldre med hjälp av digitala verktyg och bristen på pedagogisk interaktion upplevdes som ett problem. Undervisningen i digitala färdigheter är en viktig del av det fria bildningsarbetets samhällsansvar. Äldre drar nytta av skräddarsydd undervisning och av digitalt stöd via flera kanaler.

Nyckelord Covid-19, digitalisering, äldre personer, fria bildningsarbetet

ISBN PDF	978-952-415-127-6	ISSN PDF	1799-0351
Ärendenummer	VN/28727/2024	Projektnummer	

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-127-6>

Digital at All Ages?
Older Adults' Digital Skills and Digital Exclusion During the COVID-19 Pandemic
and the Pandemic's Impact on Liberal Adult Education Institutions' Preparedness

---

Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2025:22   **Subject**   Education

Publisher   Ministry of Education and Culture

Author(s)   Anna Renfors, Juha Suoranta

Language   Finnish   **Pages**   154

Abstract

The report examined the digital skills and exclusion of older adults during the COVID-19 pandemic, as well as its effects on the preparedness of liberal adult education institutions. Restrictions often applied older people, making digital skills more essential in daily life. Digital ability among older adults varies by age, background, and functional capacity, categorised into five groups, forming a typology: active, practical, insecure, avoidant, and excluded. The pandemic increased older adults' use of digital communication and online health services, but also led to loneliness and a greater risk of exclusion. Many older adults, especially those over 75, find digital services difficult. However, enhancing their skills can improve their functional ability. Digital support from family members is important for older adults. After the COVID-19 outbreak, parts of liberal adult education shifted to remote or hybrid formats, while some courses were cancelled. Challenges included limited digital skills, technical issues, courses unsuited for online learning, difficulties in digitally reaching the elderly, and the loss of face-to-face interaction. Teaching digital skills remains an important societal responsibility for liberal adult education. Older adults benefit from tailored training and support across multiple channels.

Keywords   Covid-19, digitalisation, older adults, liberal adult education

---

ISBN PDF   978-952-415-127-6

ISSN PDF   1799-0351

Reference number   VN/28727/2024

Project number

URN address   <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-127-6>

Sisältö

1	Johdanto	8
1.1	Lähtökohdat	8
1.2	Rakenne, aineistot ja käsitteet.....	15
2	Koronapandemia ja ikäihmisten digitaalinen arki	19
2.1	Internetin käyttö	19
2.2	Puhelut ja viestit	22
2.3	Sähköposti ja sosiaalinen media	27
2.4	Digitaaliset terveyspalvelut	32
2.5	Digitaaliset pankkipalvelut ja verkko-ostokset.....	36
2.6	Digitaaliset harrastus-, kulttuuri- ja viihdepalvelut	39
3	Ikäihmiset digitaalisina toimijoina	44
3.1	Ikäihmiset – digin monimuotoinen käyttäjäryhmä.....	44
3.2	Digitaalisen toimijuuden ulottuvuudet	48
3.3	Kyettä, osata, haluta, täytyä, voida, tuntea	53
4	Digitalisaatio: yhteyksiä ja eristäytyneisyyttä	70
4.1	Digitaalinen teknologia yksinäisyyden lievittäjänä.....	70
4.2	Digitaalinen eriarvoisuus ja syrjäytyminen	77
4.3	Ikäihmisten osallisuus ja digituen tarve.....	87
5	Ikäihmisten digiteknologian käyttäjätyypit	99
6	Vapaan sivistystyön oppilaitokset, koronapandemia ja ikäihmiset	105
6.1	Vapaan sivistystyön oppilaitokset koronapandemian aikana.....	105
6.1.1	Koulutuksen järjestämisen ongelmat	107
6.1.2	Onnistuneet käytännöt ja toimivat ratkaisut.....	112
6.1.3	Pandemian myötä vakiintuneet toimintatavat.....	116
6.1.4	Valmiudet tulevaisuuden häiriötilanteisiin.....	120
6.2	Ikäihmiset digioppijoina vapaassa sivistystyössä	125
6.2.1	Ajatuksia ikäihmisten digioppimisesta	126
6.2.2	Koulutuksen järjestäminen pandemian aikana	127
6.2.3	Ikäihmisille suunnatun koulutuksen erityispiirteet	131

7	Päätelmät ja suositukset	136
7.1	Keskeiset päätelmät selvityksen pohjalta.....	136
7.2	Suositukset vapaan sivistystyön koulutustoiminnan kehittämiseksi.....	139
7.3	Ikäystävällinen digitaitoluettelo ja kurssivinkkejä vapaan sivistystyön oppilaitoksille	141
	Liitteet	147
	Liite 1. Teemahaastattelurunko	147
	Liite 2. Kyselylomakkeen kysymykset.....	150
	Liite 3. Ikäihmisten oppimis- ja koulutustarpeita koskeviin väittämiin annettujen vastausten prosenttijakaumat.....	154

1 Johdanto

1.1 Lähtökohdat

Selvityksen kohteena olivat ikäihmisten digitaidot ja -syrjäytyminen koronapandemian aikana ja pandemian vaikutukset vapaan sivistystyön oppilaitosten varautumiseen. Koronapandemia vaikutti laajasti yhteiskuntaan, terveydenhuoltoon ja talouteen, ja johti kansainvälisiin matkustusrajoituksiin, yhteiskuntien laajoihin sulkutoimiin ja palvelujärjestelmien häiriöihin. Selvityksen tavoitteena on lisätä vapaasta sivistystyöstä annetun lain (632/1998) tietopohjaa ja tukea vapaan sivistystyön tietoon pohjautuvaa päätöksentekoa selvittämällä seuraavia kysymyksiä:

- Miten ikäihmiset käyttivät digivälineitä koronapandemian aikana, ja mitä poikkeusolot merkitsivät heidän digitoimijuutensa ja -osallisuutensa tai digisyrjäytymisensä kannalta? Miten tilanne on muuttunut pandemian jälkeen?
- Millä tavoin vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat valmistautuneet koronapandemian kaltaisiin tilanteisiin? Mitä oppilaitoksissa opittiin pandemian aikaisesta opetuksen järjestämisestä? Mitkä käytännöt ovat jääneet pysyviksi?
- Millaisia digi- ja mediataitoja ja millaista vapaassa sivistystyössä tarjottua koulutusta ikäihmiset tarvitsevat, jotta he voivat hyödyntää digivälineitä hyvinvointinsa ja arjenhallintansa lisäämiseksi poikkeusolosuhteissa?

Näiden kysymysten lisäksi selvityksessä tarkastellaan ikäihmisten digitaitojen ja -toimijuuden yleistä luonnetta ja rakentumista. Näin selvityksen toivotaan ohjaavan politiikkatoimia ja laajempaa keskustelua siitä, kuinka rakentaa kestäviä, osallistavia ja pitkän aikavälin muutoksiin sopeutuvia yhteiskuntia.

Loppuvuodesta 2019 havaittiin uusi koronavirus (SARS-CoV-2), joka alkoi levitä nopeasti eri puolille maailmaa. Viruksen aiheuttama tartuntatautiepidemia synnytti maailmanlaajuisen terveysuhan, ja Maailman terveysjärjestö (WHO) julisti COVID-19-pandemian 11. maaliskuuta 2020.

Suomessa poikkeusolot todettiin muutamaa päivää myöhemmin (13.3.2020) ja otettiin käyttöön valmiuslaki. Sen nojalla hallitus asetti kevään aikana liikkumista, kokoontumista ja julkisten palvelujen käyttöä koskevia rajoituksia ja suosituksia.

Niillä rajoitettiin myös vierailuja vanhusten asumispalveluyksiköihin, hoitolaitoksiin ja sairaaloihin lukuun ottamatta kriittisesti sairaiden ja saattohoidossa olevien läheisiä. Koulut suljettiin määräajaksi ja siirryttiin etäopetukseen. Monien vapaan sivistystyön oppilaitosten toiminta häiriintyi tai toiminta jouduttiin keskeyttämään määräajaksi.¹

Rajoituksia ja suosituksia mukautettiin koronatilanteen mukaan kevääseen 2022 saakka, jonka jälkeen niiden laajamittainen purkaminen alkoi. Toukokuussa 2023 Maailman terveysjärjestö (WHO) totesi, ettei COVID-19 enää muodosta maailmanlaajuista terveysuhkaa. Pandemian vaikutukset näkyvät kuitenkin yhä monilla yhteiskunnan osa-alueilla, kuten terveydenhuollon kuormituksena ja koulutuksen ja työelämän muutoksina.

Koronavirus koetteli erityisesti ikäihmisiä, joilla tässä selvityksessä tarkoitetaan yli 65-vuotiaista väestöosaa. Monet rajoitustoimista ja -suosituksista kohdistettiin heihin. Aluksi velvoittavina annetut ohjeet muuttuivat pandemian kestäessä suosituksiksi. Sosiaali- ja terveysministeriö järjesti tiedotustilaisuuksia, joissa ikäihmiset määriteltiin ”erityistä varovaisuutta tarvitseväksi riskiryhmäksi”². Kevään 2021 aikana Suomessa ryhdyttiin jakamaan ikäihmisille ja muille riskiryhmille koronarokotteita. Ensimmäiset annokset annettiin vuoden 2020 ja 2021 vaihteessa. Vuoden 2021 loppuun mennessä kolme neljästä suomalaisesta oli saanut kaksi rokoteannosta. Yli 65-vuotiaista yli yhdeksän kymmenestä sai rokotteen vuoden 2021 aikana.³

Koronapandemian alussa yli 70-vuotiaita ikäihmisiä neuvottiin elämään karanteeninomaisissa olosuhteissa eli välttämään sosiaalisia kontakteja. Monet heistä joutuivat turvautumaan arjessaan muiden apuun. Annettuja ohjeita arvosteltiin siitä, että niillä voi olla ennakoimattomia vaikutuksia ikäihmisten hyvinvointiin ja ettei niissä huomioitu yli 65-vuotiaiden ikäryhmän moninaisuutta. Asiantuntijat

1 https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/valmiuslain-kayttoonottaminen-koronavirustilanteessa.aspx

2 Jylhä, M. (2021). Vanhuustutkijan koronavuosi. Vastapaino. Ruotsalaiset vanhuustutkijat pitivät tällaisia määritelmiä ikäsyrintänä (ks. Edström, M., Svensson, E-M., Lagerlöf Nilsson, U. & Wikström, E. (2025). Doing Retirement: An Emerging Framework for Multi-disciplinary Research to Increase Capability. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5136009>).

3 <https://www.koronatilastot.fi/fi/>

huomauttivat, että ”ikäryhmän sisäiset ikäerot ovat kymmeniä vuosia, ja erityisesti nuorimmat ovat usein hyväkuntoisia toimijoita niin työelämässä, perheissä kuin vapaa-ajan harrastuksissaan.”⁴

Pandemian aikana digitaalisten teknologioiden merkitys korostui ikäihmisten sosiaalisessa kanssakäymisessä ja asioiden hoitamisessa. Ikäihmisten digitaalisten teknologioiden käyttötaidot ovat yleensä heikommat kuin nuoremmalla väestöllä: 65–74-vuotiaista kansalaisista vain noin puolella on vähintään digitaaliset perustaidot ja heistä valtaosalla pelkät digitaaliset perustaidot. Vielä huonompi tilanne on 75–89-vuotiailla, joista vain hieman runsaalla viidenneksellä on vähintään digitaaliset perustaidot.⁵

Silti monet ikäihmiset tekivät koronapandemian aikana omanlaisensa ”digiloikan”. Teknologian hyödyllisyys motivoi osaa ikääntyneistä laitteiden käyttöön pandemian aikana⁶. Digiteknologian avulla pidettiin yhteyttä perheeseen ja ystäviin, etsittiin tietoa, hoidettiin sellaisia terveydenhoitoon ja arkiseen elämään liittyviä toimia, joiden hoitaminen oli muuten mahdotonta. Uusien teknologioiden omaksumiseen vaikutti myös sosiaalinen paine: kun arkisen elämän toiminnot siirtyivät digitaalisille alustoille ja läheiset käyttivät enenevässä määrin digiä, koki moni ikääntynyt velvollisuudekseen tehdä samoin. Apua uusien teknologioiden käyttöön saatiin ystäviltä ja perheenjäseniltä ja myös etsimällä itse tietoa internetistä.⁷

-
- 4 Ahosola, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>
  - 5 Digitaitoraportti 2023. https://dvv.fi/documents/16079645/0/Digitaitoraportti_2023_saa-vutettava.pdf/4d2f74b1-0baf-a06a-f28e-954bb8df491d/Digitaitoraportti_2023_saa-vutettava.pdf?t=1702556379736
  - 6 ks. esim. Sixsmith, A., Horst, B. R., Simeonov, D., & Mihailidis, A. (2022). Older People’s Use of Digital Technology During the COVID-19 Pandemic. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 42(1-2), 19–24. <https://doi.org/10.1177/02704676221094731>; Ahosola, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>; Murciano-Hueso, A., Martín-García, A.-V., & Cardoso, A. P. (2022). Technology and Quality of Life of Older People in Times of COVID: A Qualitative Study on Their Changed Digital Profile. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10459. <https://doi.org/10.3390/ijerph191610459>
  - 7 Haase, K.R., Cosco, T., Kervin, L., Riadi, I., O’Connell, M.E. (2021). Older Adults’ Experiences with Using Technology for Socialization During the COVID-19 Pandemic: Cross-sectional Survey Study. *JMIR Aging*, 4(2). doi: [10.2196/28010](https://doi.org/10.2196/28010)

Toisaalta niille ikääntyneille, jotka eivät käyttäneet digiteknologiaa, pandemia loi kolminkertaisen syrjäytymisriskin: suuremman kuolemanriskin mahdollisen COVID-19-tartunnan vuoksi, heikommat mahdollisuudet selvittää arjen askareista ja lisääntyneen yksinäisyyden ja sosiaalisen eristäytymisen vaaran, koska heillä ei ollut digitaalisia laitteita tai he eivät osanneet käyttää niitä riittävän hyvin⁸. Digitaalisten laitteiden tai taitojen puute heikensi ikäihmisten mahdollisuuksia saada ja käyttää erilaisia palveluja, pysyä yhteydessä läheisiin ja osallistua yhteiskunnallisesti⁹.

Ikäihmisten määrän lisääntyminen suhteessa nuorempaan väestöön määrittää länsimaisten yhteiskuntien kehitystä nyt ja tulevaisuudessa. Väestön vanhenemisesta puhutaan ”ikäntymisen vallankumouksena” tai ”geronmurroksena”. Ilmaukset viittaavat väestön ikärakenteessa globaalisti tapahtuviin muutoksiin.¹⁰

Yli 65-vuotiaiden osuus Euroopan väestöstä kasvaa: 2020-luvulla se on noin 20 % ja tultaessa 2050-luvulle noin 30 %. Suomessa on noin 1,3 miljoonaa yli 65-vuotiasta eli 23 prosenttia väestöstä. Vuonna 2035 yli 65-vuotiaita ennustetaan olevan Suomessa noin 1,5 miljoonaa. Vuonna 2050 Suomessa asuu yli 660 000 ihmistä, jotka ovat 65–74-vuotiaita, lähes 540 000, jotka ovat 75–84-vuotiaita, ja noin 380 000 henkilöä, jotka ovat täyttäneet 85 vuotta. Vuonna 2070 heidän määränsä on kaksi miljoonaa.¹¹

Samoin kuin muut ikäryhmät, myös ikäihmiset ovat monimuotoinen joukko eri ikäisiä ja eri elämänvaiheissa olevia henkilöitä. 65-vuotiaiden elämäntilanne ja tarpeet eroavat huomattavasti 90-vuotiaiden elämäntilanteesta ja tarpeista. Nykyisin 65–74-vuotiaat ovat monella tavalla toimintakykyisiä. Tässä ikäryhmässä

8 Zapletal, A., Wells, T., Russell, E., Skinner, M. (2023). On the triple exclusion of older adults during COVID-19: Technology, digital literacy and social isolation. *Social Sciences & Humanities Open* 8. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2023.100511>

9 Rasi, P., & Taipale, S. (2020). Tuki, ohjaus ja koulutus – ikääntyneet digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. *Gerontologia*, 34(4), 328–332. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601>

10 Jylhä, M. (2021). Vanhuustutkijan koronavuosi. Vastapaino.; Jyrkämä, J. (2001). Vanheneminen ja vanhuus. Teoksessa Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.). Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Vastapaino.

11 <https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/2a18592a-1722-4026-94dd-c56b2bbd9dc7>; https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/impact-demographic-change-europe_fi; <https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/d78072c3-f20e-4a67-a7df-22e9f8ce0fcc>

ihmiset ovat usein enemmän läheistensä tukijoita ja hoivaajia kuin itse avun tarpeessa olevia. 75–84-vuotiaat puolestaan lähestyvät vaihetta, jota kutsutaan hyvin vanhaksi iäksi, ja yli 85-vuotiaat luokitellaan hyvin iäkkäiksi.¹²

Pitkäikäisyyden taustalla on eliniän määrällinen ja laadullinen muutos, jossa yli 85-vuotiaiden ihmisten määrä kasvaa aiempiin aikakausiin verrattuna. Ihmisten elämässä on aiempia sukupolvia enemmän toiminnallisia vuosia. Elämä pitenee ikään kuin keskeltä, sillä viimeisten, heikentyneen toimintakyvyn vuosien määrä ei kasva eliniän pidentyessä.¹³ Muutos tarkoittaa, että ihmiset ehtivät tehdä elämässään aiempaa enemmän erilaisia asioita, kuten olla palkkatyössä aiempaa pidempään, kouluttautua, harrastaa, opetella uusia taitoja ja elää useiden samaan aikaan elossa olevien sukupolvien yhteiskunnassa.¹⁴

Yksilön näkökulmasta pidentyvä elämä antaa mahdollisuuden itsensä ja ympäristönsä kehittämiseen, läheissuhteiden vaalimiseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan entistä pidempään. Kansantalouden kannalta elämän venyminen keskeltä on tuottavaa: työurista tulee pidempiä ilman, että hoivaa vaativat vuodet lisääntyvät merkittävästi.¹⁵

12 Rotkirch, A. (2021). Vanheneminen on etuoikeus.

<https://vtkl.fi/vanheneminen-on-etuoikeus>

13 Siren, A. (2024). Ikääntyvien yhteiskunnasta pitkäikäisten yhteiskuntaan. Talous ja yhteiskunta 1, <https://labore.fi/t&y/ikaantyvien-yhteiskunnasta-pitkaikaisten-yhteiskuntaan/>; Enroth, L., Raitanen, J., Halonen, P., Tiainen, K., Jylhä, M. (2021). Trends of Physical Functioning, Morbidity, and Disability-Free Life Expectancy Among the Oldest Old: Six Repeated Cross-Sectional Surveys Between 2001 and 2018 in the Vitality 90+ Study. *The Journals of Gerontology: Series A*, 76(7), 1227–1233. <https://doi.org/10.1093/gerona/glaa144>

14 On ehdotettu, että 65–80-vuotiaista käytettäisiin nimitystä myöhäiskeskä-ikäiset. Myöhäinen keski-ikä sopinee käyttöön, kun pohditaan yksilöiden kokemuksia ja elämänsä yksilöllisiä muutoksia, kun taas pitkäikäisten yhteiskunta antaa mahdollisuuden keskustella eliniän pitenemisen yhteiskunnallisista, kulttuurisista, sosiaalisista ja institutionaalisista vaikutuksista. Elämän pidentyminen keskeltä tarkoittaa myös niin sanotun kolmannen iän pitenemistä. Kolmannella iällä tarkoitetaan aktiivisen elämän jatkumista eläkkeelle jäämisen jälkeen, jolloin toimintakyky on edelleen hyvä. Kolmas ikä antaa mahdollisuuden keskittyä esimerkiksi harrastuksiin tai ystävyys- ja läheissuhteisiin yhdessä elämänsä kumppanin kanssa. Jylhä, M. (2021). Vanhuustutkijan korona-vuosi. Vastapaino; Rotkirch, A. (2021). Syntyvyyden toipuminen ja pitenevä elinikä: Linjauksia 2020-luvun väestöpolitiikalle. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-073-8>

15 Siren, A. (2024). Ikääntyvien yhteiskunnasta pitkäikäisten yhteiskuntaan. Talous ja yhteiskunta 1, <https://labore.fi/t&y/ikaantyvien-yhteiskunnasta-pitkaikaisten-yhteiskuntaan/>; Siren, A. (2025). Useimpien elinikä pidentyy. Teoksessa Saari, J. (toim.). Hyviä uutisia Suomesta. Vastapaino.

Väestön ikääntyminen tuo mukanaan uusia mahdollisuuksia aktiiviselle ikääntymiselle. Toisaalta se lisää paineita kehittää sosiaaliturvajärjestelmää, terveydenhuoltoa ja työmarkkinoita. Ikääntymisen vaikutukset eivät rajoitu vain taloudellisiin ja rakenteellisiin kysymyksiin, vaan ne ulottuvat myös kulttuurisiin käsityksiin vanhuudesta, sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen ja siihen, miten ikääntyneet voivat osallistua yhteiskuntaan täysivaltaisina kansalaisina. Vapaan sivistystyön merkitys osana ikäihmisten elämää voi olla tässä tilanteessa entistä tärkeämpi.

Tilannetta voidaan kuvata *pitkäikäisten digitaalisen yhteiskunnan* käsitteellä. Sillä tarkoitetaan yhteiskuntaa, jossa väestön vanhimmat ikäryhmät muodostavat kasvavan osan yhteiskunnan aktiivisista toimijoista: väestön elinikä pidentyy, aktiivisten ja terveiden elinvuosien määrä lisääntyy ja digitaalisesta teknologiasta on tullut osa ikäihmisten arkipäivää.¹⁶

Pitkäikäisten digitaalisessa yhteiskunnassa ikäihmisten digitaaliset taidot eivät tarkoita vain teknistä osaamista vaan liittyvät elämänhallintaan, sosiaalisten suhteiden ylläpitoon ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Tärkeimpiä taitoja ovat viestintä- ja asiointiosaaminen, kyky käyttää terveys- ja pankkipalveluja, ymmärrys tietoturvasta sekä valmius osallistua oppimiseen, kulttuuriin ja yhteiskuntaan digitaalisten välineiden avulla.

---

16 Pitkäikäisten yhteiskunnan käsitteestä, ks. Siren (2025); Pirhonen, J., Lolich, L., Tuominen, K., Jolanki, O., Timonen, V. (2020). "These devices have not been made for older people's needs" – Older adults' perceptions of digital technologies in Finland and Ireland, *Technology in Society*, 62, <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101287>

Kaikki ikäihmiset eivät kuitenkaan ole samalla viivalla digitalisaation suhteen: koulutustausta ja sosioekonominen asema ovat keskeisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat ”digitaalisen pääoman” kasautumiseen eli siihen, millaisia välineitä ikäihmisellä on käytössään ja miten hän osaa hyödyntää niitä¹⁷. Digitaalinen teknologia voi näin ollen synnyttää myös eriarvoisuutta ikäihmisten parissa.

Toisaalta eliniän pidentyminen ja terveiden elinvuosien lisääntyminen mahdollistavat osallistumisen aiempaa pidempään työelämään, vapaaehtoistyöhön, kulttuurisiin ja sosiaalisiin aktiviteetteihin sekä oppimiseen. Digitaalinen teknologia on yhä useammin osa näitä toimintoja ja yhteiskunnallista osallistumista.

Siirtyminen pitkäikäisten digitaaliseen yhteiskuntaan edellyttää ennakoivia toimia, kuten ikäihmisten digikoulutuksen järjestämistä, digipalvelujen saatavuuden ja tavoitettavuuden parantamista sekä matalan kynnyksen digituen kehittämistä, jotta yhä useampi ikääntyvä pysyy mukana kehityksessä, voi hyödyntää digitalisaation tarjoamia mahdollisuuksia ja välttää syrjäytymisen riskit. Vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on keskeinen rooli ikäihmisten tukemisessa tässä muutoksessa.

---

17 Teknologiaan liittyviä ikäriippuvia syrjäytymisriskejä tunnistettiin VTT:n raportissa vuonna 2008: ”Osa ikääntyneistä on jäänyt seuraamaan sivusta teknologian kehittämistä. Siksi ikääntyneet jakautuvat kahteen ryhmään. Osa jo eläkkeellä jonkin aikaa olleista on hyvinkin kiinnostunut teknologiasta ja osaa käyttää sitä tehokkaasti. He osaavat hyödyntää Internetiä ja mobiilipalveluja omassa arjessaan. Mutta sitten on toinen ääripää, jota nykytekniikka ahdistaa: he eivät surffaile Internetissä ja matkapuhelintakin he käyttävät vain puhumiseen. Heitä teknologian nopea kehittyminen ahdistaa, ja monet heistä kokevatkin olevansa heikoilla jäillä uusien teknisten sovellusten suhteen. Tästä on syntymässä levenevä kuilu ikääntyneiden ja teknologian välille. Puhutaan jopa teknologiasta syrjäytymisestä ja kokonaisten väestöryhmien sulkemisesta automatisoitujen palvelujen ulkopuolelle. Ikääntyvät ovat jopa vaarassa syrjäytyä, koska he eivät osaa tai eivät voi hyödyntää uutta teknologiaa. Tämä ongelma tulisi nähdä ei ainoastaan tämän päivän ikääntyvien kohdalla, vaan teknologian nopean kehityksen vuoksi myös tulevaisuuden ikääntyvien ongelmaksi.” Leikas, J. (2008). Ikääntyvät, teknologia ja etiikka: Näkökulmia ihmisen ja teknologian vuorovaikutustutkimukseen ja -suunnitteluun. VTT Technical Research Centre of Finland. VTT Working Papers No. 110 <https://publications.vtt.fi/pdf/workingpapers/2008/W110.pdf>; Bergström, A., Edström, M. (2022). Invisible or Powerful? Ageing in a Mediatized Society. In Falk Erhag, H., Lagerlöf Nilsson, U., Rydberg Sterner, T., Skoog, I. (eds) A Multidisciplinary Approach to Capability in Age and Ageing. International Perspectives on Aging, vol 31. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-78063-0_14;

Pitkäikäisten digitaalisen yhteiskunnan käsite korostaa, ettei käsillä olevassa yhteiskunnallisessa murroksessa ei ole kysymys pelkästä teknologisesta tai demografisesta vaan kulttuurisesta muutoksesta, joka vaikuttaa laajasti yhteiskuntaan. Eliniän piteneminen ja digitalisaatio muuttavat ymmärrystämme ihmisten ja yhteiskunnan toiminnasta.

1.2 Rakenne, aineistot ja käsitteet

Selvityksessä tarkastellaan ikäihmisten digitaalisen toimijuuden piirteitä sekä sitä, mitä koronapandemia merkitsi heidän digiosallisuutensa tai -syrjäytymisensä kannalta. Lisäksi selvityksessä tarkastellaan koronapandemian vaikutuksia vapaan sivistystyön oppilaitosten toimintaan ja varautumiseen, erityisesti ikäihmisten koulutustarpeiden kannalta. Selvityksessä esitetään myös suosituksia ikäihmisten digitaalisen osaamisen ja osallisuuden tukemiseksi.

Selvityksen toisessa luvussa kuvataan ikäihmisten digitaalisten teknologioiden käyttöä ennen koronapandemiaa, pandemian aikana ja sen jälkeen. Tarkastelun kohteena ovat ikäihmisten internetin käyttö, puhelut ja viestit, sähköposti ja sosiaalinen media, digitaaliset terveys- ja pankkipalvelut sekä verkko-ostokset ja digitaaliset harrastus-, kulttuuri- ja viihdepalvelut. Luku pohjautuu tutkimuskirjallisuuteen, haastatteluihin sekä tilastotietoihin.

Kolmannessa luvussa ikäihmisten digitalisaation näkökulmaa siirretään teknologioista ikäihmisten tapoihin toimia digitaalisessa ympäristössä ja heidän digitoimijuutensa ulottuvuuksiin. Luku perustuu tutkimuskirjallisuuteen, haastatteluihin ja tilastotietoihin.

Neljännessä luvussa käsitellään ikääntyneiden digitaalista arkea yksinäisyyden, syrjäytymisen ja osallisuuden näkökulmista. Lisäksi tarkastellaan digituen roolia ikäihmisten toimijuuden rakentumisessa. Luku perustuu tutkimuskirjallisuuteen ja haastatteluihin.

Viidennessä luvussa luodaan tutkimuskirjallisuuden, tilastotiedon ja haastattelujen pohjalta ikäihmisten digitaalisen teknologian käyttäjätyypit.

Kuudennessa luvussa tarkastellaan vapaan sivistystyön oppilaitosten toimintaa koronapandemian aikana, oppilaitosten varautumista tuleviin poikkeusoloihin sekä ikäihmisten koulutustarpeiden huomioon ottamista. Tarkastelu perustuu vapaan sivistystyön oppilaitoksille lähetettyyn sähköiseen kyselyyn.

Seitsemännessä luvussa esitetään päätelmät ja suosituksia siitä, miten vapaassa sivistystyössä voidaan vahvistaa ikäihmisten digitaalista osaamista ja osallisuutta sekä vähentää syrjäytymisen riskejä niin pandemian kaltaisten häiriötilanteiden aikana kuin niiden jälkeen. Lisäksi lukuun sisältyy ikäihmisten digitaaltuettelo ja kurssivinkkejä vapaan sivistystyön opettajille.

Selvityksen aineistot

Selvitys perustuu julkisiin tilastotietoihin, kirjallisuuskatsaukseen, teemahaastatteluihin ja sähköiseen tilastokyselyyn. Selvityksessä hyödynnetään Tilastokeskuksen ja Eurostatin 65–74- ja 75–89-vuotiailta suomalaisilta keräämiä tieto- ja viestintätekniikan käyttöä koskevia tietoja¹⁸.

Kirjallisuuskatsauksessa sovellettiin scoping review -menetelmää¹⁹, jolla kartoitettiin tutkimusta ja sen aukkoja ikäihmisistä, koronapandemiasta ja digitalisaatiosta. Menetelmän tarkoituksena on hahmottaa kohdeilmiön yleiskuvaa. Scoping review'n toteutuksessa noudatettiin tavanomaisia aineistohaun menetelmiä, kuten hakukriteerien määrittelyä, tietokantojen valintaa ja tiedonkeruuprosessin dokumentointia.

Haut kohdistettiin vertaisarvioituihin tieteellisiin artikkeleihin yhteiskuntatieteiden yleisimmistä tietokannoista (esimerkiksi EBSCO, ProQuest), kotimaisten tiedelehtien journal.fi-palvelusta, Google Scholarista ja Tampereen yliopiston kirjaston Andor-hakupalvelusta, jolla aineistoa voidaan etsiä laajasti useista tietokannoista. Haku-sanoja olivat esimerkiksi 'older adults', 'aging', 'Covid-19' ja 'digitalization' ja niiden suomenkieliset vastineet. Aineistonhaussa ei painotettu tutkimusmenetelmiä tai -teorioita vaan tutkimustuloksia. Vaikka haussa pyrittiin kattavuuteen, on mahdollista, että alan tutkimusta jäi myös haun ulkopuolelle.

Lisäksi selvitykseen haastateltiin kuutta ikäihmistä (ks. teemahaastattelurunko liite 1a). Haastattelut muodostavat näytteen eri-ikäisistä (67–83-vuotiaista), koulutukseltaan (ammattikoulusta korkeakoulutukseen), asuinpaikaltaan ja elämäntilanteiltaan eroavista henkilöistä. Haastateltaviin otettiin yhteyttä

18 Tilastokeskus, Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö: https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__sutivi/; Digital economy and society: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/science?lang=en&subtheme=isoc&display=list&sort=category>

19 Arksey, H., & O'Malley, L. (2005). Scoping studies: towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19–32. <https://doi.org/10.1080/1364557032000119616>

henkilökohtaisten verkostojen kautta. Haastatteluja on käytetty syventämään, elävöittämään ja esimerkillistämään tutkimuskirjallisuudessa esiin nousseita teemoja.

Selvitystä varten laadittiin myös sähköinen kysely kaikille vapaan sivistystyön oppilaitosmuodoille (kyselyn kysymykset liite 1b). Kysely lähetettiin kaikille vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitäjille ja siihen oli mahdollisuus vastata 11.–28.2.2025. Kysely laadittiin suomeksi ja ruotsiksi. Kyselyyn saatiin yhteensä 223 vastausta oppilaitosten rehtoreilta tai ylläpitäjiltä. Vuonna 2025 Suomessa oli 289 vapaan sivistystyön oppilaitosta.

Kyselyllä ei arvioitu valmiuslaissa (631/2022, 12 §) kunnille ja kuntayhtymille asetetun varautumisvelvollisuuden toteutumista eikä kansanopistojen oppivelvollisille suunnatun vapaan sivistystyön koulutuksen opetussuunnitelman perusteisiin vuonna 2021 kirjatun kriisisuunnitelman toimeenpanoa. Kyselyssä ei myöskään tiedusteltu henkilö- tai paikkatietoja, eikä siitä voi tunnistaa vastaajia tai oppilaitoksia.

On huomioitava, että aihetta koskevaa tutkimusta vinouttavat muun muassa seuraavat tekijät:

- sosiaalisesti ja/tai digitaalisesti aktiiviset henkilöt voivat olla aineistossa yliedustettuina, jolloin teknologian tarjoamat mahdollisuudet korostuvat
- ne, joilla ei ole digilaitteita tai joiden digitaidot ovat heikot, eivät ole voineet vastata verkkokyselyihin
- korona-ajan rajoitukset eri maissa ovat voineet ehkäistä aineiston kattavaa keruuta tai tutkimukseen osallistumista
- aineiston kerääminen koronapandemian eri vaiheissa on voinut vaikuttaa aineistonkeruutapaan
- asenteet teknologiaa kohtaan voivat vaikuttaa siihen, osallistuuko tutkimukseen lainkaan
- koronapandemiaa edeltävä data on voinut olla puutteellista, jolloin vertailu pandemiaa edeltävään aikaan on vaikeaa

- kyselytutkimuksessa digitaalisten laitteiden käyttöä arvioidaan usein yksilökeskeisesti ja avustettu käyttö voi jäädä huomiotta.²⁰

Peruskäsitteitä

Digitaalinen, digi

laitteet, ohjelmat ja järjestelmät, jotka käsittelevät ja jakavat tietoa sähköisesti, esimerkiksi internetin tai tietokoneen avulla.

Digitaalinen toimijuus

digitaalisten teknologioiden aktiivinen, vaikuttava ja tarkoituksenmukainen käyttö sosiaalisia verkostoja hyödyntäen.

Digitaito ja digiosaaminen

kyky käyttää digitaalisia laitteita, sovelluksia ja verkkopalveluja sujuvasti ja oman elämän kannalta tarkoituksenmukaisesti.

Digioppiminen

digitaalisia teknologioita ja verkkopalveluita hyödyntäen tapahtuva oppiminen.

Digituki

digitaalisten laitteiden, sovellusten ja verkkopalveluiden käytön apu ja ohjaus.

Digitaalinen osallisuus, digiosallisuus

kaikkien ihmisten yhdenvertainen mahdollisuus käyttää ja hyödyntää digitaalisia teknologioita ja palveluita täysipainoisesti.

Digitaalinen syrjäytyminen, digisyrjäytyminen

osa yhteiskunnallista syrjäytymistä, jossa yksilö tai ryhmä jää joko kokonaan tai osittain digitaalisten palveluiden, osallistumisen ja teknologioiden ulkopuolelle.

20 Ks. Lehtinen, V. (2023). Toimijuuden kokemukset ikääntyvien kaupunkilaisten arjessa ilman internetiä. *Media & viestintä*, 46(4), 67–84. <https://doi.org/10.23983/mv.121571>; Uotila, H., & Jolanki, O. (2022). Kotona asuvien 60 vuotta täyttäneiden ihmisten yksinäisyys koronapandemian aikana. *Gerontologia*, 36(3), 271–290. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.111969>; Sixsmith, A., Horst, B. R., Simeonov, D., & Mihailidis, A. (2022). Older People's Use of Digital Technology During the COVID-19 Pandemic. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 42(1-2), 19-24. <https://doi.org/10.1177/02704676221094731>; Balki E., Hayes N., Holland C. (2023). Loneliness and older adults: psychological resilience and technology use during the COVID-19 pandemic-a cross sectional study. *Frontiers in Aging* 4. <https://doi.org/10.3389/fragi.2023.1184386>

2 Koronapandemia ja ikäihmisten digitaalinen arki

Koronapandemia kiihdytti yhteiskunnan palvelujen digitalisaatiota, ja ikääntyneiden digitaaliseen toimijuuteen liittyvät vaatimukset lisääntyivät. Ikääntyneiden digitaalinen elämänpiiri laajeni pandemian aikana. Digitaalisten teknologioiden käyttö tuki etenkin sosiaalista kanssakäymistä.

2.1 Internetin käyttö

Pandemian ensimmäisinä kuukausina digitaalisen teknologian käyttö lisääntyi nopeasti. **Internetin käyttö** kasvoi maailmalla 30 prosenttia verrattuna pandemiaa edeltävään tilanteeseen, ja päivittäisten puhelujen määrä kaksinkertaistui. Ikääntyneiden internetin ja digilaitteiden käyttö lisääntyi, jopa muita ikäryhmiä enemmän, mikä voi johtua nuorempien jo aiemmasta aktiivisesta käytöstä.²¹

Tämä kehitys näkyi myös Suomessa, jossa internetin ja digitaalisten palveluiden käyttö lisääntyi erityisesti ikääntyneiden keskuudessa. Haastateltavat kuvasivat lisääntyntä internetin käyttöön pandemian aikana esimerkiksi näin:

Korona-aikana mä selasin ihan käteni kipeiksi nettiä pysyäkseeni selvillä siitä mitä tapahtuu. Siitä tuli oikein semmoinen tapa puhelimesta koko ajan katsoa ja liiankin usein. (Nainen, 76)

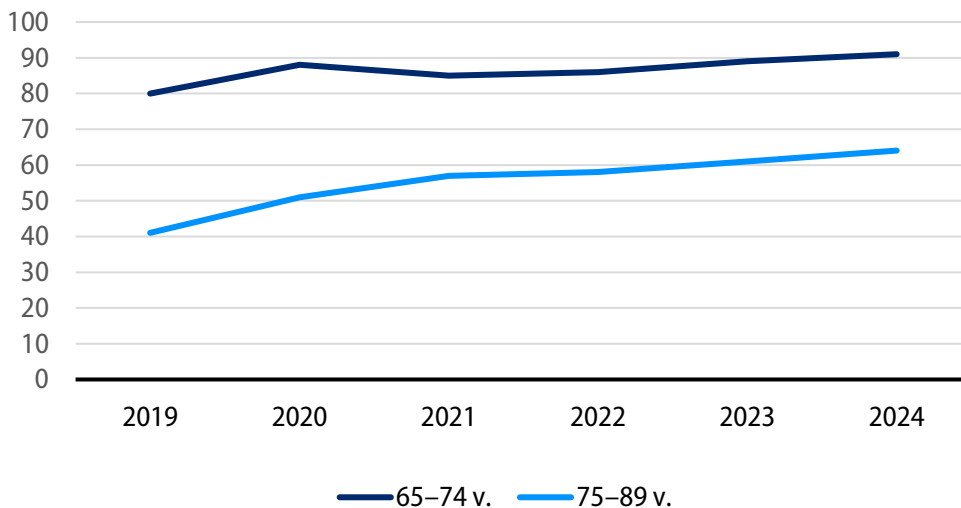
Toki seurattiin aika tarkkaan nää kaikki testausjutut ja sitä, mitä kautta saa tuloksista tiedot. Täytyi olla reaaliajassa. (Mies, 67)

21 Sixsmith, A., Horst, B. R., Simeonov, D., & Mihailidis, A. (2022). Older People's Use of Digital Technology During the COVID-19 Pandemic. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 42(1-2), 19-24. <https://doi.org/10.1177/02704676221094731>; Balki E., Holland C., Hayes N. (2023). Use and Acceptance of Digital Communication Technology by Older Adults for Social Connectedness During the COVID-19 Pandemic: Mixed Methods Study. *Journal of Medical Internet Research* 25:e41535 doi: [10.2196/41535](https://doi.org/10.2196/41535); Uotila, H., & Jolanki, O. (2022). Kotona asuvien 60 vuotta täyttäneiden ihmisten yksinäisyys koronapandemian aikana. *Gerontologia*, 36(3), 271–290. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.111969>

Vuonna 2019 internetiä käytti 65–74-vuotiaista suomalaisista 80 prosenttia. Koronapandemian puhjettua vuonna 2020 internetin käyttö nousi 88 prosenttiin. Vuonna 2024 internetiä käytti 91 prosenttia tässä ikäryhmässä. 75–89-vuotiaiden ikäryhmässä 41 prosenttia käytti internetiä ennen koronapandemiaa. Koronapandemian puhjettua internetin käyttäjien osuus nousi 51 prosenttiin. Vuonna 2024 internetiä käytti 75–89-vuotiaista 64 prosenttia.

Nykyään 65–74-vuotiaiden joukossa internetin käyttö on arkipäiväistä, mutta tätä vanhemmilla ikääntyneillä se on selvästi vähäisempää: 75–89-vuotiaista miehistä runsas 30 prosenttia ja naisista 40 prosenttia ei käytä internetiä. Tässäkin ikäryhmässä tehtiin kuitenkin tarkastelujakson aikana jonkinmoinen digiloikka: internetiä käyttävien naisten määrä nousi 37 prosentista 60 prosenttiin ja internetiä käyttävien miesten määrä 46 prosentista 70 prosenttiin.²²

Kuvio 1. Käyttänyt internetiä viimeisen kolmen kuukauden aikana (2019–2024) %.
Lähde: Tilastokeskus

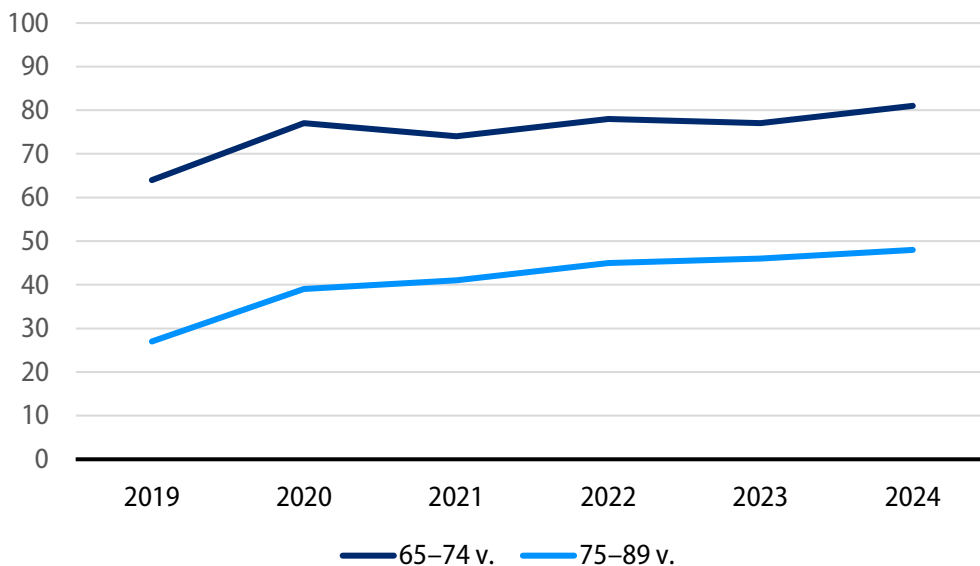
Koronapandemia lisäsi ikääntyneiden kiinnostusta digitaalisiin uutislähteisiin. Verkkomedioiden käyttö kasvoi, kun ajankohtaisen tiedon seuraamisesta tuli entistä tärkeämpää. Ennen koronapandemiaa (2019) **uutissivustoja** ilmoitti lukeneensa 64 prosenttia 65–74-vuotiaista ja 27 prosenttia 75–89-vuotiaista.

22 Taulukko ”käyttänyt internetiä viimeisen 3 kuukauden aikana”:
<https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/0912e27e-e524-43bd-9829-8d6091559b80>

Koronapandemian puhkeamisen jälkeen (2020) nuoremmassa ikäryhmässä uutissivustoja luki 77 prosenttia. Vuonna 2024 uutissivustoja luki kahdeksan kymmenestä 65–74-vuotiaasta. Vanhemmassa 75–89-vuotiaiden ikäryhmässä ennen koronapandemiaa uutissivustoja luki 27 prosenttia, koronapandemian aikana 39 prosenttia ja vuonna 2024 miltei joka toinen.²³

Kuvio 2. Lukenut uutissivustoja viimeisen 3 kuukauden aikana (2019–2024) %.

Lähde: Tilastokeskus

Vaikka osa ikääntyneistä käyttää internetiä vain rajallisesti, uutisten lukeminen verkossa on monelle luonteva tapa pysyä ajan tasalla.

Mulla ei oo tietokoneen kanssa mitään muuta tekemistä kuin maksaa puhelinlaskut ja kännykästä näkee Ylen uutiset, että mitä on tapahtunut. Siinä ne on kaikki. (Mies, 83)

23 Taulukko "Lukenut uutissivustoja viimeisen 3 kuukauden aikana, 65–74 v. ja 75–89 v.": <https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/e93c429b-b5aa-4174-82bd-ea55e3479b20>

2.2 Puhelut ja viestit

Korona-aikana puhelin muodostui tärkeäksi yhteydenpidon välineeksi ikäihmisten elämässä. Puhelin edusti ikääntyneille matalan kynnyksen viestintätapaa, jonka käyttö oli helppoa ja turvallista. Tutkimuksessa on raportoitu puhelujen merkittävästä lisäyksestä ikääntyneiden keskuudessa etenkin pandemian alkuvaiheessa²⁴.

Puhelimitse voitiin ylläpitää sosiaalisia suhteita tilanteessa, jossa kasvokkaiset tapaamiset eivät olleet mahdollisia. Puhelinsoitot toimivat myös ikääntyneiden keinona lievittää yksinäisyyden tunteitaan poikkeuksellisissa olosuhteissa²⁵. Eräs haastateltavista arvioi puhelimesta vietetyn ajan kasvaneen pandemian aikana:

No ehkä tuli soiteltua enemmän meitä vanhemmille, että kuinka ne jakselee. Niin tuli semmoinen huoli toisista ehkä enemmän. (Nainen, 79)

-
- 24 ks. esim. Ahosola, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>; Haase, K.R., Cosco, T., Kervin, L., Riadi, I., O'Connell, M.E. (2021). Older Adults' Experiences with Using Technology for Socialization During the COVID-19 Pandemic: Cross-sectional Survey Study. *JMIR Aging*, 4(2). doi: [10.2196/28010](https://doi.org/10.2196/28010); Sixsmith, A., Horst, B. R., Simeonov, D., & Mihailidis, A. (2022). Older People's Use of Digital Technology During the COVID-19 Pandemic. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 42(1-2), 19-24. <https://doi.org/10.1177/02704676221094731>; Uotila, H., & Jolanki, O. (2022). Kotona asuvien 60 vuotta täyttäneiden ihmisten yksinäisyys koronapandemian aikana. *Gerontologia*, 36(3), 271–290. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.111969>; Martínez-Alcalá CI, Rosales-Lagarde A, Pérez-Pérez YM, Lopez-Noguerola JS, Bautista-Díaz ML and Agis-Juarez RA (2021) The Effects of Covid-19 on the Digital Literacy of the Elderly: Norms for Digital Inclusion. *Frontiers in Education* 6, <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.716025>
- 25 Kaihlanen, A., Virtanen, L., Valkonen, P., Kilpinen, J., Hietapakka, L., Buchert, U., Hörhammer, I., Isola, A-M., Laukka, E., Kouvonen, A., Kujala, S., & Heponiemi, T. (2021). Haavoittuvat ryhmät etäpalvelujen käyttäjinä – kokemuksia COVID-19-epidemian ajalta. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 33/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-687-9>

Sosiaalisia suhteita voitiin yhä hoitaa kotipuhelimen avulla, mutta erityisesti pandemian ensimmäisenä vuonna ikääntyneiden matka- ja älypuhelimien määrä sekä käyttö lisääntyivät merkittävästi²⁶.

Kosketusnäytöllä varustetun **älypuhelimien** omisti ennen koronapandemiaa 63 prosenttia 65–74-vuotiaista suomalaisista. Pandemian puhjettua 75 prosentilla oli käytössään älypuhelin. Vuonna 2024 tässä ikäryhmässä jo 86 prosentilla oli käytössään älypuhelin. Ikäryhmän naisilla ja miehillä älypuhelimien omistus oli tarkastelujaksolla (2019–2024) suunnilleen yhtä yleistä.

Ennen koronapandemiaa 27 prosenttia 75–89-vuotiaista suomalaisista (miehistä 36 ja naisista 21 prosenttia) omisti älypuhelimien. Koronapandemian puhkeamisen jälkeen 34 prosentilla ikäryhmästä oli älypuhelin. Vuotta myöhemmin eli vuonna 2021 luku oli 42 prosenttia. Vuonna 2024 älypuhelin oli tämän ikäryhmän edustajista 57 prosentilla.

Vuonna 2024 älypuhelin oli siis käytössä valtaosalla ikääntyneistä. 65–74-vuotiaiden ikäryhmässä enää 14 prosentilla ei ollut älypuhelimintä. Sen sijaan vanhemmassa, 75–89-vuotiaiden ikäryhmässä, älypuhelimintä vailla oli edelleen 43 prosenttia.²⁷

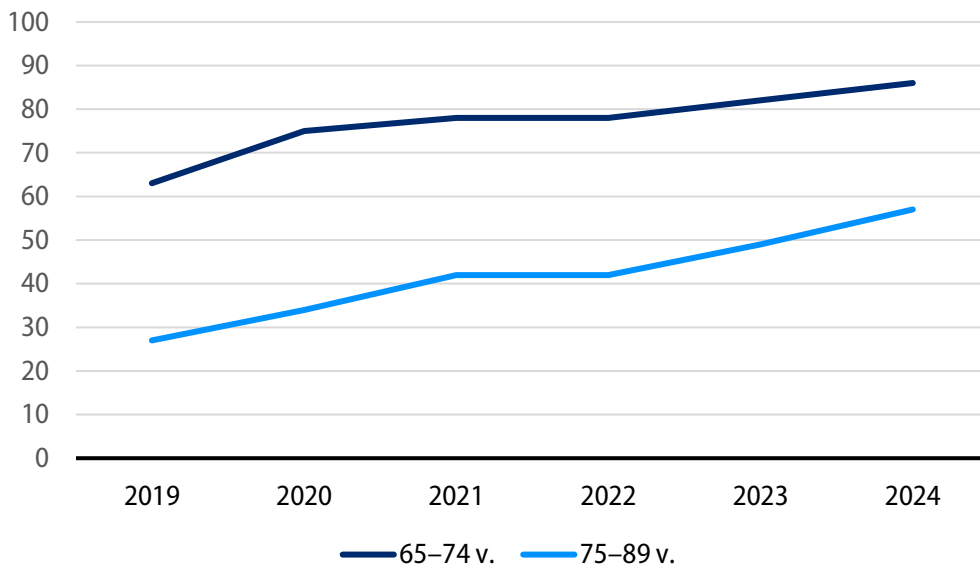
---

26 Sixsmith, A., Horst, B. R., Simeonov, D., & Mihailidis, A. (2022). Older People's Use of Digital Technology During the COVID-19 Pandemic. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 42(1-2), 19-24. <https://doi.org/10.1177/02704676221094731>; Ahosola, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>; Balki, E., Holland, C., & Hayes N. (2023). Use and Acceptance of Digital Communication Technology by Older Adults for Social Connectedness During the COVID-19 Pandemic: Mixed Methods Study. *Journal of Medical Internet Research* 25:e41535 doi: [10.2196/41535](https://doi.org/10.2196/41535)

27 Taulukko "omassa käytössä on kosketusnäytöllä varustettu puhelin": <https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/554bb628-ac55-40c4-a29d-f4bca60acb24>

Kuvio 3. Omassa käytössä on kosketusnäytöllä varustettu puhelin (2019–2024) %.

Lähde: Tilastokeskus

Matkapuhelin tai älypuhelin ei kuitenkaan välttämättä tarjoa ikääntyneelle enempää mahdollisuuksia kuin lankapuhelin – joskus tilanne voi olla jopa päinvastainen. Osa iäkkäistä kykenee ottamaan matkapuhelimella puhelun vastaan, mutta esimerkiksi matkapuhelimen lataaminen, soittaminen tai viestin lähettäminen ei onnistu.²⁸ Eräs haastateltavista kertoi, että älypuhelimessa olisi vielä opittavaa. Toisaalta älypuhelimien käyttöön saatetaan olla tyytyväisiä, vaikkei kaikkia sen ominaisuuksia olisikaan hyödynnetty.

Älypuhelimessa mä sanoisin, että olen keskinkertainen, että kyllä siinä on niinku varaa parantaa. (Nainen, 76)

Kyllähän tässä älypuhelimessa on paljon sellaista, mitä me ei osata kaikkea käyttää, mutta jos me osataan käyttää niitä, millä me selvitään arjessa, niin silloin asiat on aika hyvin meillä. Jos kaikki pääsisi tällaiseen, niin se olisi hieno homma. (Mies, 79)

28 Viljaranta, L. (2020). Näkökulmia iäkkäiden toimijuuteen digitalisoituvassa arjessa. Sosiaalinen raportti. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/SoTe/Palaute/sosiaalinen-raportointi/iakkaiden-toimijuus-digitalisoituvassa-arjessa.pdf>

Myös **tekstiviestit** olivat ikäihmisten yleisesti käyttämä viestinnän muoto pandemian aikana. Samoin kuin puhelujen, myös viestien avulla pyrittiin helpottamaan sosiaalisen eristyksen haitallisia vaikutuksia²⁹. Eräs haastateltava kuvasi lisääntyntä yhteydenpitoaan näin:

Puhelut lisääntyi ensin, ja sitten kun oli puhuttu jo paljon monen ihmisen kanssa, niin ehkä näitä viestejäkin alettiin käyttämään. Viestien lähettäminen oli joskus helpompaa kuin soittaminen. (Mies, 79)

Perinteisten tekstiviestien lisäksi myös **pikaviestisovellusten** (WhatsApp, iMessage, Facebook Messenger) käyttö sosiaaliseen yhteydenpitoon lisääntyi pandemia-aikana³⁰.

Ennen pandemiaa 65–74-vuotiaista runsas 40 prosenttia oli käyttänyt pikaviestisovellusta älypuhelimella tai muulla laitteella. Vuonna 2020 luku oli 53 prosenttia – kasvua siis 13 prosenttiyksikköä. Vuonna 2024 pikaviestisovelluksia käytti jo 61 prosenttia ikäryhmästä. Pikaviestien käyttö kasvoi koronapandemiaa edeltävästä vuodesta miltei parilla kymmenellä prosenttiyksiköllä vuoteen 2024. Ikäryhmän naisilla käyttö oli miehiä runsaampaa kaikkina tarkasteluvuosina.

Vanhemmassa, 75–89-vuotiaiden ikäryhmässä, noin joka kymmenes oli vuonna 2019 käyttänyt pikaviestisovellusta älypuhelimella tai muulla laitteella. Vuonna 2020 pikaviestien käyttäjiä oli joka viides. Vuonna 2024 joka kolmas vanhimmasta ikäryhmästä oli käyttänyt pikaviestisovelluksia.³¹

Suomalaisten ikäihmisten suosituin pikaviestisovellus oli vuonna 2020 WhatsApp³². Eräs haastateltava toi esiin WhatsAppin keskeisen roolin arjessaan:

29 Kaihlanen, A., Virtanen, L., Valkonen, P., Kilpinen, J., Hietapakka, L., Buchert, U., Hörhammer, I., Isola, A-M., Laukka, E., Kouvonen, A., Kujala, S., & Heponiemi, T. (2021). Haavoittuvat ryhmät etäpalvelujen käyttäjinä – kokemuksia COVID-19-epidemian ajalta. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 33/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-687-9>

30 Balki, E., Holland, C., Hayes, N. (2023). Use and Acceptance of Digital Communication Technology by Older Adults for Social Connectedness During the COVID-19 Pandemic: Mixed Methods Study. *Journal of Medical Internet Research* 25:e41535, doi: [10.2196/41535](https://doi.org/10.2196/41535); Sixsmith, A., Horst, B. R., Simeonov, D., & Mihailidis, A. (2022). Older People's Use of Digital Technology During the COVID-19 Pandemic. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 42(1-2), 19–24. <https://doi.org/10.1177/02704676221094731>

31 Taulukko "Pikaviestinyt älypuhelimella tai muulla laitteella viimeisen 3 kuukauden aikana" <https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/e451dd9f-3f5a-4837-adc5-e75edb596975>

32 Taulukko "Seuratut yhteisöpalvelut 2020": https://www.stat.fi/til/sutivi/2020/sutivi_2020_2020-11-10_tau_025_fi.html

WhatsApp on mulla koko ajan käytössä ja mä pidän sitä mun somekanavana. Siinä mä voin myös rajata sen, ketkä on vaan työtuttuja ja keiden kanssa on myös ystävyyttä. (Nainen, 67)

Toinen haastateltava puolestaan korosti WhatsAppin ja siellä olevien ryhmien saaneen miettimään vastuullisen viestinnän periaatteita uudella tavalla:

WhatsAppissa on niitä ryhmiä, joissa on lastenlapset mukana. Ja sitten on niitä, joissa ne ei oo mukana. Se on vastuullista viestintää ja yhteydenpitoa, mikä kuuluu lastenlasten korviin ja mikä ei. Siinä voi olla vähän suodattimia. Ja jos on joku kaveri- tai harrastuspiiri, siinä on se oma tapansa. Täytyy olla vähän niin kuin vastuullinen käyttäjä. (Mies, 67)

Pandemian myötä sekä 65–74-vuotiaiden että 75–89-vuotiaiden **internet- ja videopuheluiden**³³ (WhatsApp, FaceTime, Skype) käyttö kasvoi merkittävästi. Tietokoneella tai älypuhelimella soitetut videopuhelut mahdollistivat ikäihmisille yhteydenpidon tavan, joka muistutti kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta.³⁴

Näitä videopuheluja pystyi ottamaan WhatsAppin kautta ja siinä näki ihmisiä. (Mies, 79)

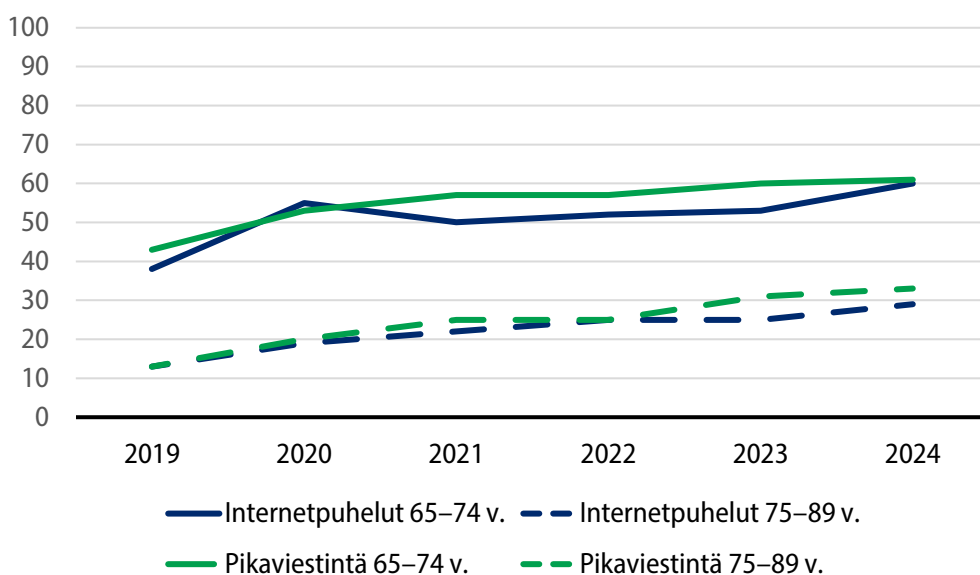
Vuonna 2019 internet- tai videopuheluita oli soittanut 65–74-vuotiaista 38 prosenttia. Koronapandemian puhjettua vuonna 2020 tässä ikäryhmässä 55 prosenttia oli soittanut internet- tai videopuheluita. Vuonna 2024 miesten osuus oli pysynyt muiden koronapandemian jälkeisten vuosien tasolla, kun naisista jo miltei 70 prosenttia oli soittanut internet- tai videopuheluita.

33 Internet- tai videopuhelu on reaaliaikainen ääni- tai kuvayhteys, joka toteutetaan internetin välityksellä esimerkiksi älypuhelimella, tietokoneella tai tabletilla.

34 Murciano-Hueso, A., Martín-García, A.-V., & Cardoso, A. P. (2022). Technology and Quality of Life of Older People in Times of COVID: A Qualitative Study on Their Changed Digital Profile. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10459. <https://doi.org/10.3390/ijerph191610459>; Martínez-Alcalá CI, Rosales-Lagarde A, Pérez-Pérez YM, Lopez-Noguerola JS, Bautista-Díaz ML and Agis-Juarez RA (2021). The Effects of Covid-19 on the Digital Literacy of the Elderly: Norms for Digital Inclusion. <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.716025>

75–89-vuotiaiden ikäryhmässä 13 prosenttia vastaajista oli soittanut internet- tai videopuheluita vuonna 2019. Vuonna 2020 heidän lukumääränsä kasvoi kuudella prosenttiyksiköllä 19 prosenttiin. Seuraavina vuosina kasvu oli muutamia prosenttiyksiköitä niin, että vuonna 2024 joka kolmas ikäryhmään kuuluva oli soittanut internet- tai videopuheluita.³⁵

Kuvio 4. Yhteydenpito internet- tai videopuhelujen ja pikaviestisovellusten avulla viimeisen kolmen kuukauden aikana (2019–2024) %. Lähde: Tilastokeskus

2.3 Sähköposti ja sosiaalinen media

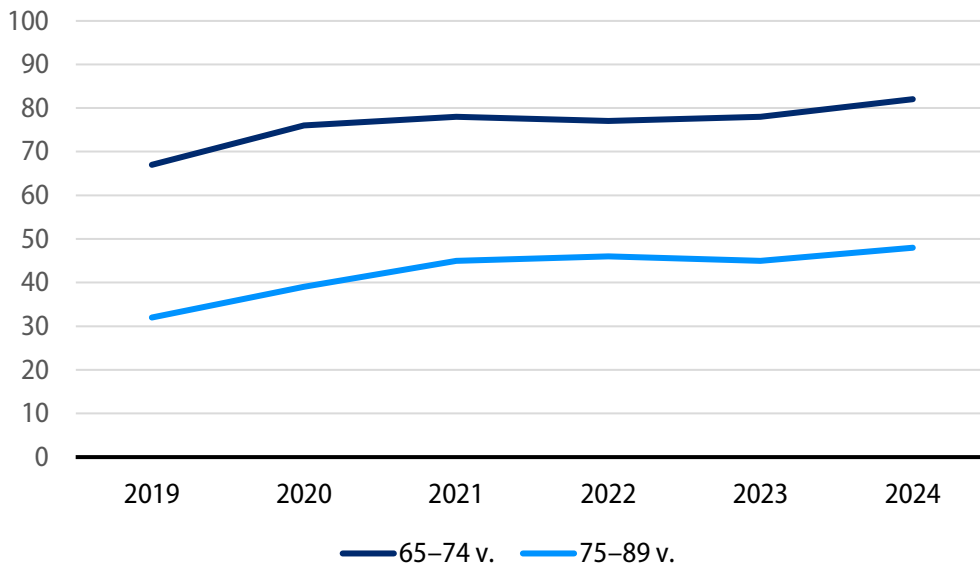
Sähköpostia käytettiin sekä asioiden hoitamiseen että sosiaaliseen vuorovaikutukseen pandemian aikana. 65–74-vuotiaiden suomalaisten keskuudessa sähköpostin käyttö oli jo vuonna 2019 suhteellisen yleistä, sillä 67 prosenttia käytti sähköpostia. Koronapandemian puhjettua vuonna 2020 sähköpostin käyttäjien määrä nousi 76 prosenttiin. Vuonna 2024 sähköpostin käyttäjiä oli tässä ikäryhmässä 82 prosenttia.

³⁵ Taulukko ”soittanut internetpuheluja tai videopuheluja viimeisen 3 kuukauden aikana”: <https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/bc91e7d1-0b4a-4fc1-86ae-417eefeb1d8a>

75–89-vuotiaiden ikäryhmässä reilu kolmannes oli käyttänyt sähköpostia ennen koronapandemiaa. Pandemian puhkeamisen jälkeen vuonna 2020 sähköpostin käyttäjien määrä kasvoi 39 prosenttiin ja seuraavana vuonna 45 prosenttiin. Vuoteen 2024 mennessä sähköpostia käytti 48 prosenttia ikäryhmästä.³⁶

Kuvio 5. Käyttänyt sähköpostia viimeisen kolmen kuukauden aikana %.

Lähde: Tilastokeskus

Ikääntyneet näyttävät kokeneen sähköpostin hyödyllisyyden eri tavoin pandemian aikana. Osa ikääntyneistä piti sähköpostia erittäin hyödyllisenä, kun taas toiset kokivat sen hyödyn olevan vähäinen esimerkiksi liiallisen roskapostin takia.³⁷ Myös eräs haastateltava nosti esiin roskapostin häiritsevän vaikutuksen:

Mulla on siellä nytkin niin kauhea määrä viestejä Askolta, Telialta, niitä tarjouksia tulee sinne koko ajan. Mä en ainakaan välittäisi niistä yhtään. Kai ne kieltää voisi. (Nainen, 79)

36 Taulukko ”käyttänyt sähköpostia viimeisen 3 kuukauden aikana”:
<https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/38673a92-700a-4f8a-8f4e-281e158d8955>

37 Balki, E., Holland, C., Hayes, N. (2023). Use and Acceptance of Digital Communication Technology by Older Adults for Social Connectedness During the COVID-19 Pandemic: Mixed Methods Study. *Journal of Medical Internet Research* 25:e41535.
<https://www.jmir.org/2023/1/e41535>

Sosiaalisen median³⁸ käyttö on kasvanut ikääntyneiden keskuudessa nopeammin kuin nuoremmissa ikäryhmissä, jotka ovat omaksuneet sen käytön jo aiemmin³⁹. Suomessa erityisesti koronapandemian ensimmäisen vuoden aikana ikääntyneiden sosiaalisen median käyttö kasvoi huomattavasti. Yhteisöpalveluiden käyttöä koskevan vertailun mukaan 65–74-vuotiaat suomalaiset olivat vuonna 2019 EU-kansalaisten kärkikymmenikössä ja tekivät vuonna 2020 EU:n pisimmän digiloikan yhteisöpalveluiden käytössä⁴⁰.

Vuonna 2019 yhteisöpalveluja käytti 65–74-vuotiaiden ikäryhmästä 32 prosenttia. Vuonna 2020 käyttäjien määrä kasvoi 46 prosenttiin. Vuonna 2024 ikäryhmästä puolet oli mukana jossain yhteisöpalvelussa. Naiset käyttivät tarkastelujaksolla sosiaalista mediaa enemmän kuin miehet.

75–89-vuotiaiden ikäryhmän tiedot alkavat vuodesta 2020, jolloin heistä 16 prosenttia käytti yhtä tai useampaa yhteisöpalvelua. Vuonna 2024 noin neljännes ikäryhmästä oli jonkin yhteisöpalvelun käyttäjä.⁴¹

---

38 Sosiaalisella mediallyä tarkoitetaan digitaalisia alustoja, jotka mahdollistavat käyttäjien vuorovaikutuksen, sisällön jakamisen ja sosiaalisen verkostoitumisen.

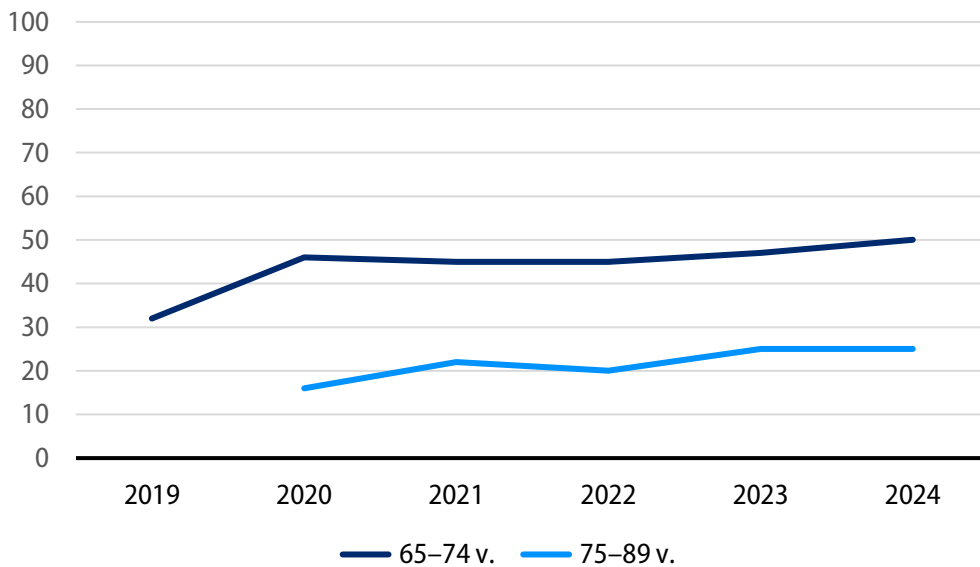
39 Murciano-Hueso, A., Martín-García, A.-V., & Cardoso, A. P. (2022). Technology and Quality of Life of Older People in Times of COVID: A Qualitative Study on Their Changed Digital Profile. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10459. <https://doi.org/10.3390/ijerph191610459>

40 Taulukko "Internet use: participating in social networks": <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/861d3765-0091-4cc6-ab84-232b0c588c0a?lang=en>

41 Taulukko "Käyttänyt yhtä tai useampaa yhteisöpalvelua viimeisen 3 kuukauden aikana": <https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/6122c229-93b2-49dd-9d1e-67aa6f879d62>

Kuvio 6. Yhteisöpalvelujen käyttö viimeisen kolmen kuukauden aikana (2019–2024) %.

Lähde: Tilastokeskus

Suomalaisten ikäihmisten suosituin yhteisöpalvelu vuonna 2020 oli Facebook. Sitä seurasi tai käytti 42 prosenttia 65–74-vuotiaiden ikäryhmästä ja 13 prosenttia 75–89-vuotiaiden ikäryhmästä. Toiseksi suosituin yhteisöpalvelu oli Instagram, jota nuoremmassa ikääntyneiden ryhmässä käytti 12 prosenttia vastaajista ja vanhemmassa 2 prosenttia.⁴²

Kansainväliset tutkimustulokset sosiaalisen median käytöstä pandemian aikana ovat osittain ristiriitaisia. Osa tutkimuksista viittaa siihen, että sosiaalisen median käyttö lisääntyi ikääntyneiden keskuudessa ja auttoi heitä vähentämään yksinäisyyden tunteita⁴³. Toisaalta on havaittu, että osa ikäihmisistä käytti esimerkiksi Facebookia vain satunnaisesti tai oli jopa vähentänyt sen käyttöä pandemian aikana. Käytön vähentymiseen vaikutti muun muassa runsas koronaan

42 Taulukko ”Seuratut yhteisöpalvelut 2020”: https://www.stat.fi/til/sutivi/2020/sutivi_2020_2020-11-10_tau_025_fi.html

43 Uotila, H., & Jolanki, O. (2022). Kotona asuvien 60 vuotta täyttäneiden ihmisten yksinäisyys koronapandemian aikana. *Gerontologia*, 36(3), 271–290. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.111969>; Balki, E., Holland, C., Hayes, N. (2023). Use and Acceptance of Digital Communication Technology by Older Adults for Social Connectedness During the COVID-19 Pandemic: Mixed Methods Study. *Journal of Medical Internet Research* 25:e41535, doi: [10.2196/41535](https://doi.org/10.2196/41535)

liittyvä uutisointi, joka lisäsi ahdistusta. Vaikutusta näytti olevan myös sillä, että nuoremmat sukulaiset olivat siirtyneet muille sosiaalisen median alustoille (esim. Instagram). Facebookin koettiin myös muuttuneen hankalammaksi käyttää lisääntyneiden mainosten takia.⁴⁴

Osa haastateltavista ei omistanut lainkaan sosiaalisen median tilejä, eikä kukaan somea käyttävistä kertonut käytön lisääntyneen pandemia-aikana. Ylipäätään somen käyttö oli kokeiluluonteista. Useampikin haastateltava toi esiin sen, että sosiaalinen media tuntui vaativan käyttäjältään sellaista vuorovaikutteisuutta ja ajankäyttöä, johon he eivät olleet valmiita.

Mä en ole vielä ihan varma, mihin mä tarvitsen sitä. Se oli semmoinen kokeilu vaan, kun kaikki otti Facebook-tilin. Sitten mä huomasin, että jos sitä haluaa hyödyntää, niin sitä pitäisi käyttää kanssa ja se käyttäminen on jäänyt. (Mies, 79)

Kun mä tapaan niin paljon ihmisiä, niin mulla ei oo kauheeta tarvetta kertoa, mitä mä teen somessa. Mä totesin jossain vaiheessa, että Facebook on oltava, koska mun täytyy itse päästä katsomaan kaikkea. Mä klikkasin kaikki sinne kavereikseni, niin mä huomasinkin yhtäkkiä, että kaikki haluavatkin kontaktia. Mulle tuli sellainen olo, että mä en hallitse tätä. En mä enää tiedä, kuka on kukakin. Mä tajusin, että musta ei ole sosiaalisen median vastavuoroiseen käyttöön. (Nainen, 67)

Mä oon laiska, mä käytän aikani mieluummin muuhun kuin siihen, että mä päivitän, että mitä mä tänään söin ja minkä maalauksen mä tein tänään. Mä en lähde sellaiseen ollenkaan. (Mies, 67)

Ikääntyneet saattavat myös kokea reaaliaikaisen pääsyn toisten henkilökohtaiseen elämään tunkeilevaksi⁴⁵. Eräs haastateltava kertoi, että hänen mielestään on epäkohteliasta ja tunkeilevaa vain katsoa toisten päivityksiä, jos ei itse toimi somessa aktiivisesti:

44 Balki, E., Holland, C., Hayes, N. (2023). Use and Acceptance of Digital Communication Technology by Older Adults for Social Connectedness During the COVID-19 Pandemic: Mixed Methods Study. *Journal of Medical Internet Research* 25:e41535, doi: [10.2196/41535](https://doi.org/10.2196/41535)

45 Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>

Tää on sukupolviasia tää vastavuoroisuus. Mun mielestäni ikäihminen ei halua olla stalkkeri, joka vaan katsoo, mitä kaikille kuuluu eikä anna itse mitään. Mutta jos mä puhun tän lapsilleni, ne pitää mua aivan kajahtaneena. (Nainen, 67)

2.4 Digitaaliset terveyspalvelut

Suomessa **digitaalisten terveyspalvelujen** käyttöluvut ovat kasvaneet ikäihmisillä tasaisesti ja ovat huomattavasti korkeammat kuin EU-maissa keskimäärin: vuonna 2018 30 prosenttia 65–74-vuotiaista suomalaisista varasi ajan terveydenhuoltoon sähköisesti, kaksi vuotta myöhemmin luku oli 40 prosenttia ja vuonna 2024 52 prosenttia.⁴⁶

Toisen selvityksen mukaan yli 75-vuotiaista digitaalisia terveyspalveluja oli käyttänyt jopa 85 prosenttia vastaajista. Käytetyimpiä palveluja olivat Omakanta ja oman kunnan sähköiset terveyspalvelut, kuten hoitajan etävastaanotto. Vastaajista 72 prosenttia kuitenkin korosti, ettei henkilökohtaista tapaamista voi korvata digiyhteydenotolla.⁴⁷

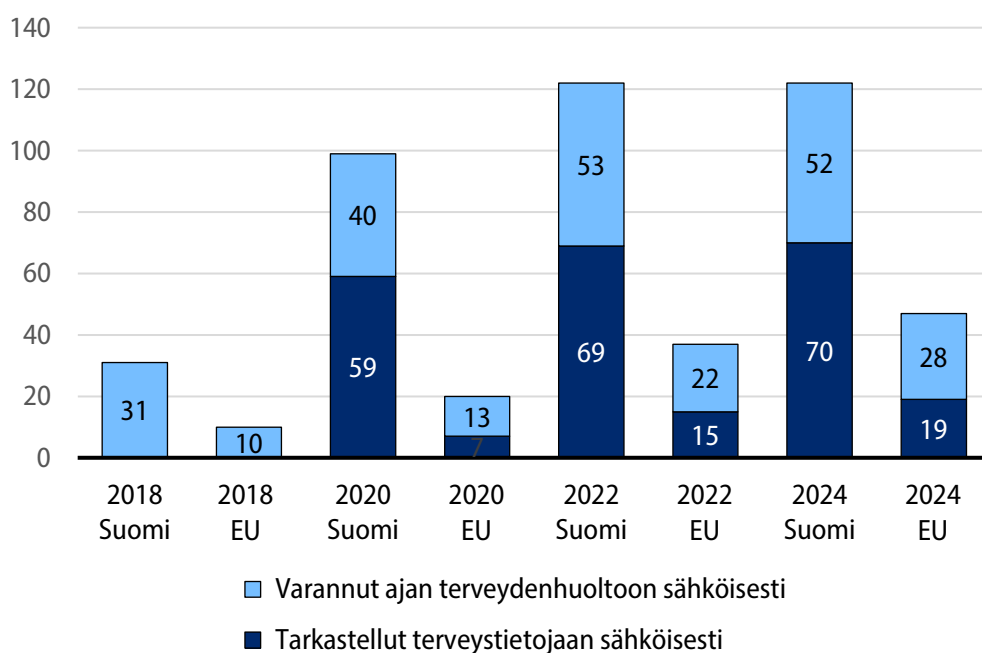
Suomalaiset ikäihmiset ovat käyttäneet mahdollisuutta päästä terveystietoihinsa internetpohjaisesti ylivertaisesti eniten EU-maissa. Tämä kertonee myös digitaalisen terveydenhoitojärjestelmän kehitysasteesta. Vuonna 2020 suomalaisista 65–74-vuotiaista 59 prosenttia oli tarkastellut terveystietojaan sähköisesti, ja vuoteen 2024 mennessä osuus oli noussut 70 prosenttiin. Vastaavasti vuonna 2020 EU-maiden keskiarvo oli 7 prosenttia ja neljä vuotta myöhemmin 19 prosenttia.⁴⁸

46 Taulukko "Making an appointment with a practitioner via a website": https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_ci_ac_i__custom_15155329/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=9af82f42-717f-4d0b-9aa6-b743dd2d935e

47 Pennanen, P. ym. (2023). Digitaalisten palvelujen vaikutukset sosiaali- ja terveydenhuollossa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 52, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-059-2>

48 Taulukko "Internet use: accessing personal health record online": https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_ci_ac_i__custom_15905243/default/table?lang=en

Kuvio 7. Tarkastellut terveystietojaan ja/tai varannut ajan terveydenhuoltoon sähköisesti (65–74-vuotiaat) %. Lähde. Eurostat

Digitaalisten terveystietopalvelujen käytön yleistymisen ei välttämättä ole asiakkaiden itse valitsemaa, vaan seurausta terveydenhuollon voimakkaasta digitalisaatiosta. Korona vauhditti tätä kehitystä entisestään, sillä pandemia-aikana sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut olivat saatavilla pitkälti vain verkon välityksellä. Erityisesti perusterveydenhuollossa etäpalvelut alkoivat yleistyä nopeasti jo epidemian alkuvaiheessa⁴⁹.

49 Kaihlanen, A., Virtanen, L., Valkonen, P., Kilpinen, J., Hietapakka, L., Buchert, U., Hörhammer, I., Isola, A-M., Laukka, E., Kouvonen, A., Kujala, S., & Heponiemi, T. (2021). Haavoittuvat ryhmät etäpalvelujen käyttäjinä – kokemuksia COVID-19-epidemian ajalta. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 33/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-687-9>

Korona-aikana tautiin, sen ehkäisyyn ja koronarokotuksiin liittyvä tieto oli saatavilla pääosin internetissä. Puutteet laitteistossa, verkkoyhteyksissä tai digitaadoissa vaikeuttivat tiedonsaantia ja asiointia. Ikäihmiset eivät myöskään aina olleet tietoisia sosiaali- ja terveystalvelujen etäpalveluista, ja niistä tiedottaminen koettiin puutteelliseksi⁵⁰.

Rokotusaikojen varaus oli haastavaa puhelimitse, ja verkossa vapaina olleet ajat vaativat usein verkkopankkitunnistautumista. Vapaana olleet ajat myös varattiin nopeasti, ja ilman läheisen apua hitaammat internetin käyttäjät saattoivat jäädä vaille tarvitsemiaan palveluja. Eräs haastateltava kuvaa koronarokotusajan varaamista näin:

Siinä oli myöskin se, että palvelut kaatui, kun sinne tuli ryntäyksiä. Varaamisessa käytettiin myöskin vähän lapsia apuna. (Mies, 79)

Digitaalisten teknologioiden hyödyntäminen palveli ikäihmisiä pandemia-aikana erityisesti sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä⁵¹. Sen sijaan sosiaali- ja terveydenhuollon etäpalvelut eivät toimineet yhtä sujuvasti. Tämä saattoi johtua siitä, että yhteydenpito läheisiin koettiin ensisijaisen tärkeäksi, kun taas ei-kiireellisten terveysasioiden hoitamista saatettiin lykätä. Monimutkaisissa terveyshuolissa kasvokkainen tapaaminen lääkärin kanssa nähtiin usein parhaana ratkaisuna. Etäpalvelujen käyttöön liittyi myös turvallisuushuolia sekä digitaatioihin ja välineisiin liittyviä puutteita. Monille olikin helpompaa asioida suoraan terveyskeskuksessa.⁵² Eräs haastateltava kuvaa kokemuksiaan pandemian aikana ja sen jälkeen näin:

50 Kaihlanen, A., Virtanen, L., Valkonen, P., Kilpinen, J., Hietapakka, L., Buchert, U., Hörhammer, I., Isola, A-M., Laukka, E., Kouvonen, A., Kujala, S., & Heponiemi, T. (2021). Haavoittuvat ryhmät etäpalvelujen käyttäjinä – kokemuksia COVID-19-epidemian ajalta. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 33/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-687-9>

51 ks. esim. Kaihlanen, A., Virtanen, L., Valkonen, P., Kilpinen, J., Hietapakka, L., Buchert, U., Hörhammer, I., Isola, A-M., Laukka, E., Kouvonen, A., Kujala, S., & Heponiemi, T. (2021). Haavoittuvat ryhmät etäpalvelujen käyttäjinä – kokemuksia COVID-19-epidemian ajalta. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 33/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-687-9>; Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>; Haase, K.R., Cosco, T., Kervin, L., Riadi, I., O'Connell, M.E. (2021). Older Adults' Experiences with Using Technology for Socialization During the COVID-19 Pandemic: Cross-sectional Survey Study. *JMIR Aging*. 4(2). doi: [10.2196/28010](https://doi.org/10.2196/28010)

52 Kaihlanen, A., Virtanen, L., Valkonen, P., Kilpinen, J., Hietapakka, L., Buchert, U., Hörhammer, I., Isola, A-M., Laukka, E., Kouvonen, A., Kujala, S., & Heponiemi, T. (2021). Haavoittuvat ryhmät etäpalvelujen käyttäjinä – kokemuksia COVID-19-epidemian ajalta. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 33/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-687-9>

Kun terveydenhuollon palveluihinkin piti ottaa yhteyttä näiden laitteiden välityksellä, olohuone muuttui odotustilaksi. Istuttiin ja odotettiin pitkään, ihmeteltiin, miksei puhelin soi. Ja se pahenee vain. Korona lähti, mutta tauti jäi tässä suhteessa. (Mies, 79)

Yleisesti ottaen yli 75-vuotiailla suomalaisilla digitaalisten terveyspalvelujen käytössä ongelmia aiheuttavat verkkosivujen käytettävyys, digitaalinen ajanvaraus sekä digipalveluiden koettu kasvottomuus ja se, etteivät palvelut ole reaaliaikaisia. Digitaalisten terveyspalveluiden käyttöä rajoittavat ikäihmisten puutteellinen digiosaaminen ja laitteet, haluttomuus käyttää digipalveluita sekä fyysiset ja kognitiiviset haasteet.⁵³

Esimerkiksi OmaKannan käyttäminen laboratoriotulosten tarkistamiseen tai reseptien tilanteen selvittämiseen edellyttää verkkopankkitunnuksia ja digitaitoja.⁵⁴ Haastateltavat olivat pääosin tottuneita käyttämään palvelua, mutta osa koki tarvitsevänsä apua sen kanssa:

Mullahan on hirveä kynnys mennä sinne Kantaan, että puoliso niin kuin opastaa mua, että yksin en osaisi mennä. (Nainen, 79)

Erityisesti alkuvaiheessa OmaKannan käyttö saattoi tuntua epämiellyttävältä, vaikka taitoja olikin:

Aluksi se pelotti ja inhotti. Mä sanoisin, että aina kun mä menin Kantaan ekoja kertoja, se oli niinkuin sellainen möykky itsessä, että toikin pitää ja sen siirtäisi eteenpäin, että miksei tule postia luukusta tai miksi mä en saa soittaa. Mutta kyllä se nyt sujuu. (Nainen, 67)

53 Varjakoski, H., & Tiilikainen, E. (2025). Digitaalisten terveyspalveluiden käytön haasteet ja rajoitteet 75 vuotta täyttäneiden kansalaisten kokemana. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 62(1), 153–165, <https://doi.org/10.23990/sa.143514>

54 Viljaranta, L. (2020). Näkökulmia iäkkäiden toimijuuteen digitalisoituvassa arjessa. *Sosiaalinen raportti*. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/SoTe/Palaute/sosiaalinen-raportointi/iakkaiden-toimijuus-digitalisoituvassa-arjessa.pdf>

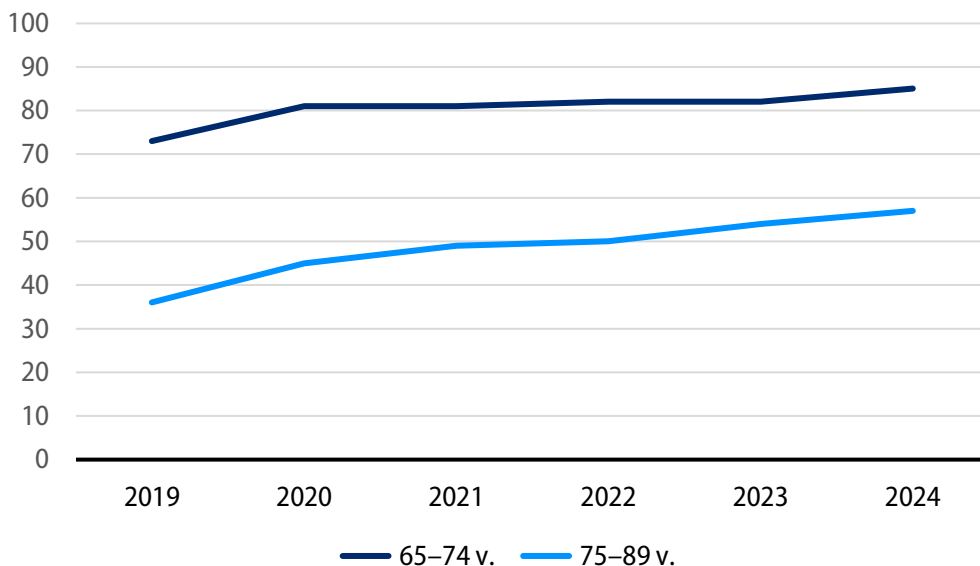
2.5 Digitaaliset pankkipalvelut ja verkko-ostokset

Digitaalisten pankki- ja viranomaispalvelujen merkitys korostui koronapandemian aikana, sillä fyysisiä palveluja oli vähennetty. Ikäryhmässä 65–74-vuotiaat pankkiasioita hoiti vuonna 2019 digitaalisesti seitsemän kymmenestä ja vuonna 2020 kahdeksan kymmenestä suomalaisesta. Vuonna 2024 pankkiasioita hoiti netissä 85 prosenttia tästä ikäryhmästä.

Vanhemmassa 75–89-vuotiaiden ikäryhmässä vuonna 2019 nettipankkia käytti 36 prosenttia, vuonna 2020 45 prosenttia ja vuonna 2024 osuus oli noussut 57 prosenttiin.

Nuoremmissa ikäryhmässä pankkiasioiden digitaalinen hoitaminen kasvoi pandemiaa edeltävästä ajasta vuoteen 2024 asti 15 prosenttiyksikköä, ja vanhemmassa ikäryhmässä kasvu oli 20 prosenttiyksikköä.⁵⁵

Kuvio 8. Hoitanut pankkiasioita digitaalisesti viimeisen 3 kuukauden aikana (2019–2024) %. Lähde: Tilastokeskus

55 Taulukko "Hoitanut pankkiasioita viimeisen 3 kuukauden aikana":
<https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/5211b324-44bc-4a68-bbb9-630629e44a8f>

Digitaaliset pankkipalvelut näyttävät vakiintuneen osaksi monen ikäihmisen taloudenhoitoa. Haastateltavat luonnehtivat nettipankin käyttöään näin:

Me osataan kuitenkin nämä pankkiasiat netissä, että ei kuuluta siihen ihan heikoimpaan ryhmään. (Nainen, 79)

Pankkihommat hoituu ihan itsestään ja kaikki tilaamiset ja muut, että ne ei oo isoja ongelmia. (Mies, 79)

Pankkipalveluissa en mielellään käytä digiä, melkein vedän asiakaspalvelun numeron mieluummin. (Nainen, 67)

Osalle ikääntyneistä pankkiasioden hoito on kuitenkin vaikeaa. Laskujen maksaminen sähköisesti vaatii verkkopankkitunnistautumista, mikä saattaa olla ikääntyneelle ylivoimainen tehtävä. Lisäksi fyysistä palveluverkkoa on harvennettu ja paikan päällä tapahtuneesta asioinnista veloitetaan korkeita palvelumaksuja. Myös asioiden hoito puhelimitse on kallista.⁵⁶ Eräs haastateltava kuvaa ystävänsä vaikeuksia pankkiasioden hoitamisessa näin:

Mun ystävä menee toiselle paikkakunnalle nostamaan rahaa. Omalle paikkakunnalle ei voi mennä siksi, kun siellä on yhtenä päivänä vai kahtena päivän tunti vai kaksi, että voi mennä asioimaan pankkiin sisälle. Hän ei jaksakaan mennä sinne odottamaan. Kyllähän se olisi pakko olla, että ihminen pääsisi pankkiin, kun ei ole mitään toivoa tietokoneen käytöstä. (Nainen, 79)

Pandemia vaikutti jonkin verran ikäihmisten kotitalouden hoitoon. **Verkko-ostokset** yleistyivät, ja erityisesti ruokaa ja välttämättömyystarvikkeita ostettiin enemmän verkosta.⁵⁷ Etenkin 65–74-vuotiaat suomalaismiehet lisäsivät verkko-ostoksiaan koronapandemian puhkeamisvuonna (44 prosenttia) verrattuna koronapandemiaa edeltävään vuoteen (31 prosenttia). Naisten osalta verkko-ostosloikka

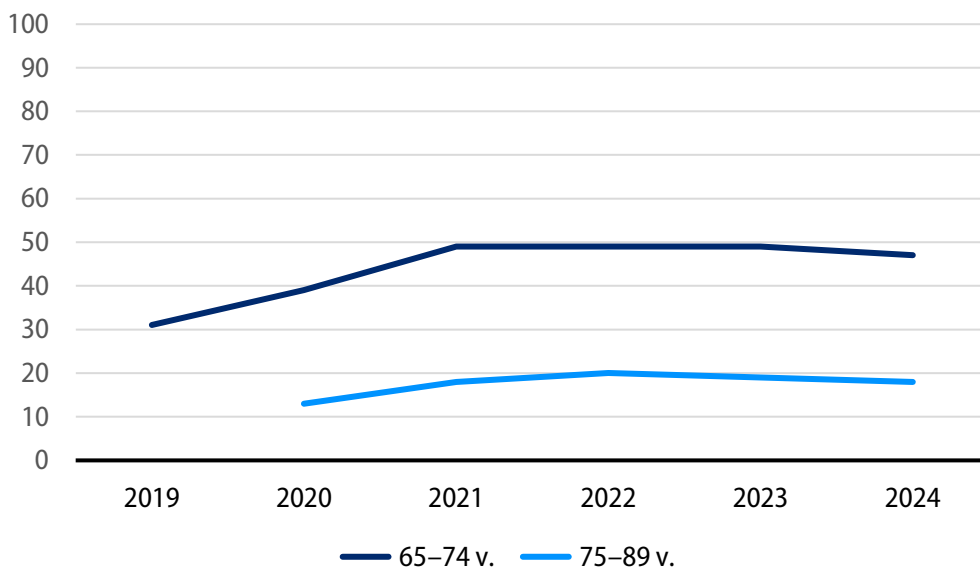
56 Viljaranta, L. (2020). Näkökulmia iäkkäiden toimijuuteen digitalisoituvassa arjessa. Sosiaalinen raportti. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/SoTe/Palaute/sosiaalinen-raportointi/iakkaiden-toimijuus-digitalisoituvassa-arjessa.pdf>; Pirhonen, J., Lolich, L., Tuominen, K., Jolanki, O., Timonen, V. (2020). "These devices have not been made for older people's needs" – Older adults' perceptions of digital technologies in Finland and Ireland. *Technology in Society* 62, <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101287>

57 Sixsmith, A., Horst, B. R., Simeonov, D., & Mihailidis, A. (2022). Older People's Use of Digital Technology During the COVID-19 Pandemic. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 42(1-2), 19–24. <https://doi.org/10.1177/02704676221094731>

tapahtui vuotta myöhemmin: verkko-ostoksia tekevien määrä nousi 35 prosentista (2020) 45 prosenttiin (2021). Vuonna 2024 jo miltei joka toinen 65–74-vuotias teki verkko-ostoksia.

75–89-vuotiaiden ikäryhmässä vuoden 2019 tiedot puuttuvat tai niitä ei ole kysytty. Tässä ikäryhmässä verkko-ostaminen on vähäistä: vuonna 2020 vain 13 prosenttia ja vuonna 2024 vain 18 prosenttia oli tehnyt nettiostoksia.⁵⁸

Kuvio 9. Tehnyt verkko-ostoksia viimeisen 12 kuukauden aikana %. Lähde: Tilastokeskus

Haastateltavien kokemukset ruoan hankkimisesta pandemia-aikana vaihtelivat. Osa oli kokeillut ruoan tilaamista internetistä:

Me tilattiin aika pitkälle alkuun ruoat kotiin niin, että ei käyty kaupassa oikein ollenkaan. (Nainen, 76)

Se [ruokatilaus] toimi tosi hyvin, että kun tilasi netistä, niin seuraavana päivänä tuli tavarat eteiseen. (Mies, 79)

58 Taulukko "Ostanut viimeisen 12 kuukauden aikana":
<https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/3887a1a1-0ecd-4fd6-85d5-1f638f95f701>

Osa puolestaan kertoi ruokahuollon järjestyneen läheisten avustuksella:

Sukulaiset piti meidät sopuskoissa pahimman ajan, tuli kassia oven taa, mutta jos ei olisi näin, että joku toisi, niin sitten täytyisi kaupasta tilata. En myöskään osaa sitä, miten se toimii. (Nainen, 79)

Nuorimmat haastateltavat kertoivat käyneensä kaupassa itse myös pandemia-aikana, joskin hieman tavallisesta poikkeavin järjestelyin:

Me käytiin itse kaupassa, vähemmän kuin tavallisesti ja vähän taktikoiden niitä aikoja, milloin käytiin. (Mies, 67)

Pandemia-aika on voinut muuttaa joidenkin ikääntyneiden ostokäyttäytymistä pysyvämmin, kun tavaroiden tilaaminen internetistä on tullut tutuksi. Eräs haastateltavista pohtii korona-ajan vaikutuksia verkko-ostamiseen näin:

Voi olla, että ehkä sen [koronan] takia verkkokauppa laajeni, kun ihmiset tilasivat sieltä ja sitten ehkä ei osatakaan palata takaisin, että mentäisiin oikein kauppaan katselemaan ja kysymään myyjältä. (Mies, 79)

2.6 Digitaaliset harrastus-, kulttuuri- ja viihdepalvelut

Koronapandemia vaikutti ikääntyneiden harrastusmahdollisuuksiin, erityisesti vapaan sivistystyön parissa. Esimerkiksi kansalaisopistojen kurssit keskeytyivät osittain tai kokonaan. Eräs haastateltava kuvasi kielten opiskelun loppumista näin:

Kielten opiskelu jäi kokonaan pois, koska ainakin meillä se loppui. Mä en tiedä, mihin se kaatui. Kaatuiko se sitten Teamsiin vai siihen, että ei ollut riittävästi porukkaa, jotka olisi osallistunut Teamsiin. (Nainen, 76)

Toisaalta harrastaminen saattoi jatkua verkossa tai muuttuneilla toimintakäytänteillä. Esimerkiksi osassa kirjastoja siirryttiin itsepalvelujärjestelmään, mikä helpotti kirjastokäyntejä:

Kirjastossa siirryttiin itsepalvelusysteemiin, että se tietysti helpotti sitä, että kirjastoon voi mennä mihin aikaan tahansa ja hakea itse kirjat. (Nainen, 76)

Myös etäyhteyksien käyttö lisääntyi. **Videoneuvottelusovelluksia**⁵⁹ (Zoom, Microsoft Teams, Google Meet) hyödynnettiin erityisesti sulkutilojen aikana. Videoneuvottelujen avulla voitiin esimerkiksi osallistua harrastuksiin, kokouksiin, järjestö- ja vapaaehtoistyöhön sekä uskonnollisiin tilaisuuksiin sekä pitää yhteyttä läheisten kanssa.⁶⁰ Haastateltavat kertoivat kokemuksistaan näin:

No se ainakin opeteltiin se Teams silloin, ja mä ainakin kävin lukupiiriä Teamsin välityksellä ja taloyhtiön kokouksia, ja perheenkin kesken oli jotain Teamseja. (Nainen, 76)

Kyllä mun täytyy myöntää se, etten mä olisi ikinä sitä Teamsia ottanut haltuun ja näitä muita Zoomeja, jollei se korona olisi tullut. Ei se kivaa ollut, mutta en olisi muuten ikinä opetellut. (Nainen, 67)

Etäharrastamiseen sopeutuminen ei aina ollut helppoa, mutta sitä tuettiin monin tavoin. Kurssien vetäjät ja perheenjäsenet auttoivat ikääntyneitä omaksumaan uusia teknologioita:

Kurssin [kirjapiiri] vetäjän puoliso opetti jollekin kurssilaisista Teamsin käytön, että hän oli siinä käytettävissä varmaan ihan vapaaehtoisena. (Nainen, 76)

Me kysyttiin lapsiltamme apua, ja esimerkiksi joku nuorempi seminaarinvetäjä antoi rautalankaohjeita ihmisille ympäri Suomea. Paina sitä nappia, tee näin. Se oli hirveen hyvä. Mutta sehän vei kamalan ajan ja sisältö kärsi siitä, kun kaikki meni tekniikan haltuunottoon. (Nainen, 67)

Harrastusopintojen lisäksi myös monet kulttuuripalvelut keskeytyivät pandemian aikaisten kokoontumis- ja liikkumisrajoitusten myötä. Haastateltavat kuvasivat tilannetta näin:

Meillähän on paljon näitä kulttuuritapahtumia ja taidejuttuja ja kaikkea muuta, niin totta kai se romahti, nää kaikki avajaiskäytänteet ja kaikki tämmöiset. Kyllä se sillai vaikutti radikaalisti, ei tätä voi väheksyä. (Mies, 67)

59 Videoneuvottelusovellus on digitaalinen alusta, joka mahdollistaa reaaliaikaisen ääni- ja kuvayhteyden useiden osallistujien välillä sekä tarjoaa lisäominaisuuksia, kuten näytönohjaimen, chatin ja tallennusmahdollisuuden.

60 Balki E., Hayes N., Holland C. (2023). Loneliness and older adults: psychological resilience and technology use during the COVID-19 pandemic-a cross-sectional study. *Frontiers in Aging* 4:1184386. <https://doi.org/10.3389/fragi.2023.1184386>

Ja ainakin ikäihmisten kulttuuripalvelut loppui, kukaan ei saanut mitään.

(Nainen, 67)

Peruuntuneita tapahtumia pyrittiin korvaamaan osittain digitaalisten kulttuuripalvelujen avulla. Eräs haastateltava toi kuitenkin esiin, ettei digitaalinen kulttuuri-elämys vastannut paikan päällä koettua:

Digitaalisuutta ruvettiin tarjoamaan keinoksi kulttuuriseen virkistäytymiseen.

Kukaan ei halunnut sitä, koska se oli vastenmielinen se kokemus. Se oli niin ikävää, että sun täytyi miettiä välinettä, kun oli kamalan paljon kiinnostavaa sisältöä. Ja sen pitäisi olla elämyksellistä ja tunteeseen vetoavaa. Se elämyksellisyys kärsi, koska me kaikki oltiin välineen orjia. (Nainen, 67)

Striimaukset tulivat tutuiksi osalle haastateltavista, vaikka niiden ei koettukaan tarjoavan samaa elämyksellisyyttä kuin perinteisten kulttuuritilaisuuksien:

Ja sitten oli striimauksia. Mä katoin ainakin noita kaupunginorkesterin konsertteja korona-aikana, kun ei itse päässyt sinne. (Nainen, 76)

Muutama konsertti katsottiin striimattuna, mutta ei kauheasti napannut. (Nainen, 67)

Noi striimaukset on vähän sellaisia, miten nyt sanoisi, aito elämys on aito elämys. Kun on siellä livenä paikalla, se on ihan toista kuin katsoa ruudusta. (Mies, 67)

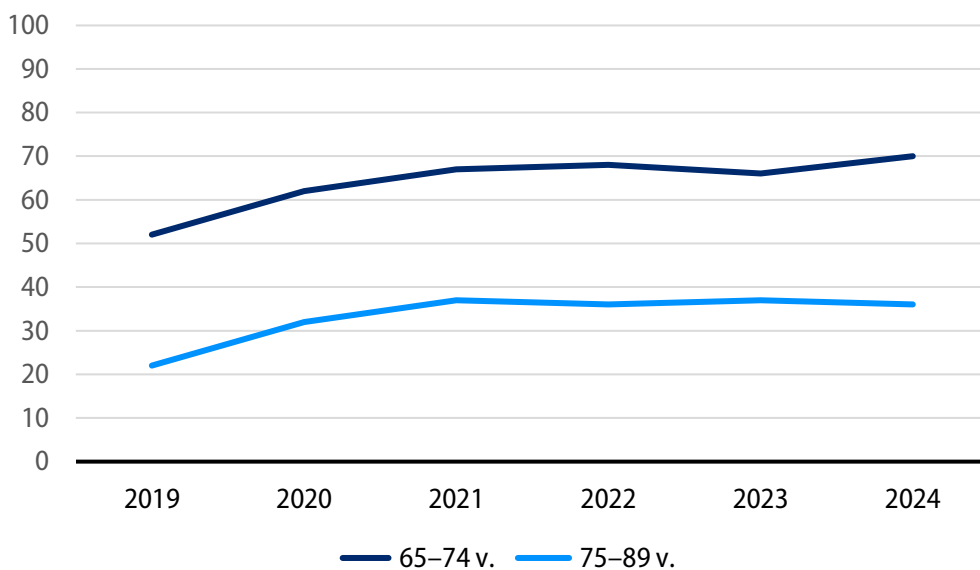
Haastateltava kertoivat palanneensa pandemian jälkeen takaisin kulttuurin pariin. Eräs kulttuuripalveluja järjestävä haastateltava kuvasi tilannetta seuraavasti:

Koronan jälkeen kysyntä on lisääntynyt. Koronan aikana ikääntyneet ajatteli, ettei ne koskaan enää pääse mihinkään, mutta sitten kun ne huomasikin selviytyvänsä, niin talvisodan ihme oli tapahtunut, ja sitten ne lähti liikkeelle. (Nainen, 67)

Pandemia lisäsi **digitaalisten viihdepalvelujen** käyttöä ikäihmisten keskuudessa. Ennen pandemiaa, vuonna 2019, 65–74-vuotiaista 52 prosenttia ja 75–89-vuotiaista 22 prosenttia oli katsonut ohjelmia televisioyhtiöiden verkkopalveluissa (esim. Yle Areena, MTV Katsomo, Ruutu). Vuonna 2020 digitaalisia viihdepalveluja käyttävien määrä oli noussut kymmenellä prosenttiyksiköllä molemmissa ikäryhmissä. Nuoremmissa ikäryhmässä katselijoiden määrä jatkoi kasvuaan niin, että vuonna 2024 seitsemän kymmenestä oli katsonut ohjelmia televisioyhtiöiden

verkkopalveluissa. Vanhemmassa ikäryhmässä kasvu saavutti huippunsa vuonna 2021, kun 37 prosenttia ilmoitti katsoneensa ohjelmia televisioyhtiöiden verkkopalveluissa. Katsojien lukumäärä oli sama myös vuonna 2024.⁶¹

Kuvio 10. Katsonut ohjelmia televisioyhtiöiden verkkopalveluissa viimeisen 3 kuukauden aikana (2019–2024) %. Lähde: Tilastokeskus

Eräs haastateltava kertoi alkaneensa käyttää puolisonsa kanssa erilaisia verkkovälitteisiä viihdepalveluja pandemian myötä aiempaa enemmän:

Kyllä sitä ruvettiin katsomaan sitten enemmänkin vaikka jotain suoratoistopalveluja ja kuuntelemaan Spotifyta enemmän. (Mies, 79)

Toinen taas totesi, ettei pandemia juurikaan muuttanut hänen tapojaan kuluttaa viihdettä:

Korona ei vaikuttanut vapaa-aikaan kovinkaan paljon. Yhtä lailla oli iPadilta katsottu elokuvia sitä ennenkin. (Nainen, 67)

61 Taulukko "Katsonut ohjelmia televisioyhtiöiden verkkopalveluissa viimeisen 3 kuukauden aikana": <https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/dd252174-a6a2-46b6-b2b5-90d3e538e61c>

Koronapandemia vauhditti ikäihmisten arjen digitalisoitumista. Digilaitteiden ja internetin käyttö lisääntyi, erityisesti sosiaalisen kanssakäymisen, tiedonhaun ja arjen asioinnin välineenä. Myös pikaviestipalveluiden käyttö kasvoi, vaikka osa ikäihmisistä koki ne edelleen vieraksi tai hankaliksi välineiksi yhteydenpidossa ja asioinnissa.

Myös digitaalisten terveystalvelujen käyttö lisääntyi, joskin niiden saavutettavuudessa ja käytettävyydessä koettiin ongelmia. Etenkin terveystalvelujen kohdalla painotettiin myös fyysisten palvelujen tarvetta.

Pandemia vaikutti myös kulutustottumuksiin: verkko-ostaminen yleistyi jonkin verran ja kulttuuri- ja harrastuspalvelujen siirtyminen verkkoon loi uusia osallistumisen tapoja, vaikka ne eivät korvanneetkaan elävän kohtaamisen kokemusta.

Koronapandemia toi esiin sekä digitaalisten palvelujen mahdollisuudet että rajoitukset ikääntyneiden näkökulmasta. Koronapandemia lisäsi tarvetta ikääntyneiden digivalmiuksien tukemiseen ja palveluiden saavutettavuuden kehittämiseen.

3 Ikäihmiset digitaalisina toimijoina

Ikäihmiset ovat moninainen joukko digitaalisia toimijoita. Ikääntyneiden digitaalinen toimijuudessa yhdistyvät omatoiminen digin käyttö, avun pyytäminen, vaihtoehtojen etsiminen ja myös digistä kieltäytyminen. Ikäihmisen mahdollisuudet, kyky ja halu käyttää digitaalisia teknologioita rakentuvat toimijuuden ulottuvuuksien vuoropuheluna. Digitaalinen toimijuus on kytköksissä esimerkiksi ikään, koulutukseen, taloudellisiin resursseihin, terveydentilaan, sosiaaliseen verkostoon, taitoihin ja asenteisiin.

3.1 Ikäihmiset – digin monimuotoinen käyttäjäryhmä

Yhteiskunnan ja sen palvelujärjestelmien digitalisoituessa yhä useampi ikäihminen hyödyntää digitaalisia teknologioita päivittäisissä askareissaan: vuoden 2023 Digitaitoraportin mukaan suomalaisten digiosaaminen on kasvanut iäkkäämpien keskuudessa verrattuna kahta vuotta aiempaan mittaukseen⁶². Vaikka ikääntyneiden digitaalinen osallistuminen on kasvussa, he käyttävät edelleen digitaalisia palveluita vähemmän kuin nuoremmat ikäryhmät.

Ikäihmisten kesken on eroja siinä, kuinka paljon he hyödyntävät digiä elämässään. Osa ikääntyneistä käyttää digitaalisia teknologioita päivittäin, osa jonkin verran ja osa ei käytä digiä lainkaan. Puhutaan aktiivi- ja passiivikäyttäjistä sekä digi-putoajista⁶³. Digiä säännöllisesti hyödyntävien ikääntyneiden mielestä on tärkeää ”pysyä mukana pelissä” myös digitaalisten teknologioiden maailmassa⁶⁴. Digiä vähän tai ei lainkaan käyttävät valitsevat sähköisen asioinnin sijaan perinteisen asiointitavan eli hoitavat asioita puhelimitse tai paikan päällä

62 Digitaitoraportti 2023. Digi- ja väestötietovirasto.
<https://dvv.fi/documents/16079645/141915645/Digitaitoraportti+2023.pdf/f7288a2c-d75b-7587-6038-880fa61df978/Digitaitoraportti+2023.pdf?t=1705916914546>

63 Kinni, R., Raatikainen, M., Johansson, M., & Skön, J. (2016). Senior citizens evaluating welfare technology: User experiences in SENER-project. *Finnish Journal of eHealth and eWelfare*, 8(1), 30-40. <https://journal.fi/finjehew/article/view/55988>

64 Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>

toimipisteessä sekä käyttävät sähköisten lomakkeiden sijaan paperisia lomakkeita⁶⁵. Tutkimus haastaakin käsityksen ikäihmisistä yhtenäisenä ryhmänä digitaalisten teknologioiden käyttäjinä.

Myös selvitykseen haastateltujen kuvaukset digin käytöstä arjessaan vaihtelivat. Eräs haastateltava kuvasi käyttöönsä miltei olemattomaksi, toinen kertoi käyttävänsä digiä välttämättömiin asioihin ja kolmas olevansa kiinnostunut digistä ja uusien asioiden oppimisesta:

Mulla on semmoinen ajatus, että käyttö on ihan olematonta, sähköpostiinkaan en välillä osannut mennä, mutta nyt taas osaan, laskut pystyn maksamaan. Mutta sitten, jos on jotain erikoista, en kyllä tiedä mitä, jos mä kysyn joltain jotain ja saan neuvon, niin mä huomenna taas mietin, että kuinkahan se oli. Kun ei niitä joka päivä käytä, niin ei muista millään. (Mies, 83)

Mä tarviin konetta siihen laskujen maksuun ja sitten asuntojen etsintään ja kaikkeen tämmöiseen, mitä mieleen pälkähtää. Se Google on mulle se, mitä eniten tarvitsen, ja pankkipalvelut. (Nainen, 79)

Tekoäly on semmoinen asia, mitä mä ainakin haluaisin käyttää enemmän ja katsoa, mitä hyötyä ja hauskuutta siitä on. Ainakin nyt kun olen katsonut, niin sieltä saa nopeasti vastauksia, ja ne tuntuu semmoisilta, että ne on ihan hyviä juttuja ja vielä ihan uskottavia. (Mies, 79)

Osa digitekniikkaa käyttämättömistä ikäihmisistä on aiemmin hyödyntänyt digiä mutta luopunut sen käytöstä esimerkiksi terveydellisistä syistä. Jotkut ikääntyneet taas ovat digikieltäytyjiä, jotka ovat jättäytyneet omasta valinnastaan digitaalisen maailman ulkopuolelle.⁶⁶ Digin käyttämättömyyteen voi liittyä vahvoja osaamattomuuden tai häpeän tunteita ja omaa osaamattomuutta voidaan yrittää peitellä:

Ihminen on vähän tämmöinen, että mieluummin jättää asian hoitamatta tai puolitiehen, ettei paljastu oma tietämättömyys tai vanhan kansan sanoin tyhmyys. (Mies, 67)

65 Viljaranta, L. (2020). Näkökulmia iäkkäiden toimijuuteen digitalisoituvassa arjessa. Sosiaalinen raportti. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/SoTe/Palaute/sosiaalinen-raportointi/iakkaiden-toimijuus-digitalisoituvassa-arjessa.pdf>

66 Rasi, P., & Taipale, S. (2020). Tuki, ohjaus ja koulutus – ikääntyneet digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. Gerontologia, 34(4), 328–332. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601>

Arvon kieltäminen on suuri ikäihmisillä tälle digiteknologialle, koska ei olla vahvoilla sen kanssa, kielletään sen arvo. (Nainen, 67)

Osa ikäihmisistä hallitsee perusdigitaaliset taidot ja käyttää teknologiaa elämäntahtonsa parantamiseen. Lisäksi on edistyneitä, digitaalisesti taitavia ikääntyneitä, jotka osaavat luoda omia digitaalisia sisältöjä. Jotkut ikääntyneet ovat täysin vailla digitaalisia taitoja. Koska digitaalisten teknologioiden käytön määrä vaihtelee, on myös ikäihmisten digitaalisessa lukutaidossa⁶⁷ suuria eroja. Digitaalisen lukutaidon lisäksi voidaan puhua digitaalisesta lukutaidottomuudesta niiden ikäihmisten kohdalla, joilla ei ole riittäviä valmiuksia digitaalisessa ympäristössä toimimiseen.⁶⁸

Ikäihmisillä kuvataan olevan laaja mediarepertuaari⁶⁹. Nuorempien sukupolvien mediankäyttö painottuu digitaalisiin alustoihin, mutta vanhemmat sukupolvet hyödyntävät monipuolisesti erilaisia viestintävälineitä (radio, televisio, sanomalehdet, aikakauslehdet jne.) totutulla tavalla. Digitaalisista teknologioista ikääntyneet valitsevat itselleen sopivimmat ja pyrkivät käyttämään niitä tarpeidensa mukaan ja hyödylliseksi kokemillaan tavoilla.⁷⁰ Eräs haastateltava esimerkiksi kertoi siirtyneensä paperilehdestä verkkouutisiin, koska koki sen oman elämänsä kannalta tarkoituksenmukaiseksi:

Siihen se loppui se [paperi]lehden tilaus aika lailla meidän osalta, kun me nähdään ne asiat tuolta koneelta. Nettihän toimii myös informaation ja tapahtumien hyvänä oppaana meille. Päihittää sanomalehdet paikkakunnan tapahtumissa. (Nainen, 79)

67 Digitaalisella lukutaidolla tarkoitetaan ikääntyneen kykyä lukea, ymmärtää ja arvioida digitaalisessa ympäristössä olevaa tietoa ja sisältöä sekä tuottaa digitaalista sisältöä ja toimia digitaalisissa ympäristöissä.

68 Martínez-Alcalá C.I., Rosales-Lagarde A., Pérez-Pérez Y.M., Lopez-Noguerola J.S., Bautista-Díaz M.L. & Agis-Juarez R.A. (2021). The Effects of Covid-19 on the Digital Literacy of the Elderly: Norms for Digital Inclusion. <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.716025>

69 Mediarepertuaarilla viitataan yksilön tai ryhmän käytössä olevien media- ja viestintäkanavien, välineiden ja -sisältöjen kokonaisuuteen.

70 Lehtinen, V. (2023). Toimijuuden kokemukset ikääntyvien kaupunkilaisten arjessa ilman internetiä. *Media & viestintä*, 46(4), 67–84. <https://doi.org/10.23983/mv.121571>; Lehtinen, V. (2023). Older adults experiencing and balancing the ambivalences of digitalisation in everyday life: Media repertoires as resources in domesticating emerging technologies. *Nordicom Review* 44(1):123–141. <https://doi.org/10.2478/nor-2023-0007>

Myös suhtautuminen digipulmiin on ikääntyneillä usein hyvin käytännöllistä. Digitaalisia ongelmia pyritään ratkomaan arjessa mukana olevien ihmisten kanssa sitä mukaa, kun niihin törmätään:

Voi olla jotain yksittäisiä asioita, jotka tulee vastaan, joita ei sitten osaa tai joissa on jotain ongelmia. Usein mä näytän sitten puolisolleni niitä ja pohditaan yhdessä, ja jos ei se onnistu, saatan kysyä tuttavalta tai lapselta. Mutta ei ole ollut suuria pulmia. (Nainen, 76)

Digitaalisten teknologioiden käytöstä käydyssä keskustelussa on vallinnut tietynlainen ”aktiivisuusolettama”, jonka mukaan ikäihmisten digiteknologian käytön pitäisi olla aktiivista, itsenäistä ja kaiken kattavaa. Uusimmassa tutkimuksessa digitaalisten teknologioiden käyttö on kuitenkin alettu nähdä aiempaa moniulotteisempana ilmiönä. Arjen askareet linkittyvät yhä enemmän digitaalisiin palveluihin, ja ikäihmiset ovat kosketuksissa digin kanssa tavalla tai toisella, vaikkeivät itse käyttäisikään aktiivisesti digiteknologiaa. Mikäli ikäihmisellä itsellään ei ole tietokonetta tai internet-yhteyttä, saattaa hän silti hoitaa asioitaan digitaalisesti yhteiskäytössä olevan tietokoneen avulla esimerkiksi kirjastossa.⁷¹

Itsenäisen käytön lisäksi ikäihmisten digitaalisten teknologioiden käyttö voi toteutua myös yhteiskäyttönä, avustettuna käyttönä ja puolesta käyttönä⁷². Joku voi päättää olla käyttämättä digitaalisia teknologioita tai käyttää niitä harkintansa mukaan ja käyttötarkoitukseen sopivasti.

On myös mahdollista, että yhden laitteen käyttö sujuu ikäihmiseltä vaivattomasti ja toisen käyttö vaatii tukea⁷³. Samoin hän saattaa käyttää digiteknologiaa tietyn asian hoitamiseen, mutta turvautua perinteisiin menetelmiin jonkin toisen asian kohdalla. Digin käytön tai ei-käytön sijaan olisikin kenties puhuttava

71 Lehtinen, V. (2023). Toimijuuden kokemukset ikääntyvien kaupunkilaisten arjessa ilman internetiä. *Media & viestintä*, 46(4), 67–84. <https://doi.org/10.23983/mv.121571>

72 Rasi, P., & Taipale, S. (2020). Tuki, ohjaus ja koulutus – ikääntyneet digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. *Gerontologia*, 34(4), 328–332. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601>

73 Rasi, P., & Taipale, S. (2020). Tuki, ohjaus ja koulutus – ikääntyneet digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. *Gerontologia*, 34(4), 328–332. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601>

”moniulotteisesta käytäntöjen kudelmasta”, jossa itsenäinen digikäyttö, avun pyytäminen muilta, digille vaihtoehtoisten toimintatapojen etsiminen ja aktiivinen digilaitteista kieltäytyminen limittyvät vaihtelevasti toisiinsa.⁷⁴

3.2 Digitaalisen toimijuuden ulottuvuudet

Koronapandemia synnytti ja toi esiin ikään liittyviä kulttuurisia merkityksiä ja mielikuvia, kun ”moraaliset oikein- ja väärin toimimisen arkisäännöt ajankohtaistuivat”⁷⁵. Vahvaksi mielikuvaksi muodostui käsitys ikäihmisistä haavoittuvana ryhmänä. Tällöin unohdettiin, että yli 65-vuotiaat poikkeavat toisistaan yhteiskunnalliselta ja taloudelliselta asemaltaan, terveydeltään, tiedoiltaan, taidoiltaan ja asenteiltaan sekä tavoiltaan ja tottumuksiltaan.

Tätä ikäihmisten moninaisuutta voidaan hahmottaa toimijuuden käsitteen avulla, jolla tarkoitetaan yksilön kykyä ja mahdollisuuksia vaikuttaa elämäänsä ja tehdä valintoja eri elämänvaiheissa ja -tilanteissa. Toimijuus ei ole pysyvä ominaisuus, vaan muovautuu suhteessa yhteiskunnallisiin rakenteisiin, elinympäristöön, muihin ihmisiin ja henkilökohtaisiin voimavaroihin. ”Toimijuus on paitsi konkreettista tilanteissa tekemistä, haluamista, osaamista, sopeutumista, vastustamista, neuvottelemista, toistamista. Toimijuus on myös tuntemista ja tuntoisuutta: ruumiillistunutta toimijuuden tuntua ja tuntoa itsestä ja toimivasta minästä. Toimijuus sijoittuu aina jonnekin, asettuu ja asetetaan johonkin paikkaan.”⁷⁶

Ihmisen synnyinpaikka ja -aika, ikä ja sukupuoli ja yhteiskunnallinen asema ovat toimijuuden rakenteellisia ehtoja, jotka rajaavat yksilön toiminnan alaa ja mahdollisuuksia.⁷⁷ Esimerkiksi se, missä ja millä vuosikymmenellä on syntynyt,

74 Lehtinen, V. (2023). Older adults experiencing and balancing the ambivalences of digitalisation in everyday life: Media repertoires as resources in domesticating emerging technologies. *Nordicom Review* 44(1):123–141. <https://doi.org/10.2478/nor-2023-0007>; Lehtinen, V. (2023). Toimijuuden kokemukset ikääntyvien kaupunkilaisten arjessa ilman internetiä. *Media & viestintä*, 46(4), 67–84. <https://doi.org/10.23983/mv.121571>

75 Nikander, P. & Keskinen, K. (2024). Ikääntyminen, elämänkulku ja ikävaiheet: konstruktionistinen traditio ja tutkimus. Teoksessa Miska, M., Venäläinen, S., Olakivi, A. & Cañada, J. (toim.). *Sosiaalinen konstruktionismi*. Vastapaino.

76 Ojala, H. (2010). *Opiskelemissa tavallaan. Vanhat naiset ikäihmisten yliopistossa*. Tampere University press. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8298-4>

77 Vanhuustutkija Jyrki Jyrkämä on muistuttanut sosiologi Anthony Giddensin arvoituksesta ajatuksesta, ettei rakenteita ole oikeastaan olemassa, mutta ihmiset toimivat ikään kuin ne olisivat olemassa ja uusintavat ne päivittäisillä toimintoillaan.

asettaa toiminnan puitteet ja toimintamahdollisuuksien alan. Ihmisen ikä kertoo jotain hänen senhetkisestä toimijuudestaan ja toimintamahdollisuuksistaan sekä tähän ikävaiheeseen liitetyistä määrittelyistä ja odotuksista, oikeuksista ja velvollisuuksista.

Ihminen toimii elämänsä aikana aina myös jossakin yhteiskunnallisessa asemassa: hän on kouluttautunut tietyllä tavalla ja tehnyt työtä tietyssä asemassa. Näistä muodostuu hänen sosioekonominen asemansa, joka vaikuttaa yleensä hänen elämänsä ja toimijuutensa reunaehtoihin. Sukupuolella on vastaavan kaltaista sosiaalista voimaa suhteessa ihmisten toimijuuteen ja heidän toimintamahdollisuuksiinsa. Kukaan ei kuitenkaan ole saari: yhden ihmisen toimijuus toteutuu aina suhteessa muiden ihmisten toimijuuksiin.

Yksilön toimijuus toteutuu siis historiallisesti muuttuvien ”välttämättömyyksiä valtakunnassa”, mutta sen puitteissa jää tilaa myös toimijuuden mahdollistamalle ”vapauden valtakunnalle”. Eräs tapa hahmottaa ikäihmisten toimijuutta on jäsentää toimijuus modaaliteeteiksi eli ulottuvuuksiksi, kuten ikääntymisen tutkija Jyrki Jyrkämä on tehnyt. Toimijuuden ulottuvuudet ovat kykeneminen, osaaminen, haluaminen, täytyminen, voiminen ja tunteminen. Näitä ulottuvuuksia voi käyttää ikäihmisten digitaalisen toimijuuden tarkastelussa, sillä ne antavat mahdollisuuden tarkastella ilmiötä monimuotoisesti⁷⁸. Jyrkämä kuvaa toimijuutta seuraavasti:

”Kyetä’-ulottuvuudessa on kyse ensisijaisesti fyysisistä ja psyykkisistä kyvyistä ja kykenemisistä: tässä on mahdollista puhua myös perinteisesti ymmärretystä, ”ruumiillis-mielellisestä” toimintakyvystä, joka vaihtelee tilanteesta toiseen ja jossa vanhetessa tapahtuu muutoksia. ’Osata’ viittaa tässä hyvin laajasti tietoihin ja taitoihin, erilaisiin pysyviin osaamisiin, joita ihminen on itselleen elämänkulkunsa aikana hankkinut tai tulee hankkimaan. ’Haluta’ liittyy motivaatioon ja motivoituneisuuteen, tahtomiseen, päämääriin ja tavoitteisiin. ’Täytyä’-ulottuvuuden piiriin kuuluvat niin fyysiset kuin myös sosiaaliset – normatiiviset ja moraaliset – esteet, pakot ja rajoitukset. ’Voida’ viittaa tässä mahdollisuuksiin, joita kulloinenkin tilanne ja siinä ilmenevät erilaiset rakenteet ja tekijät tuottavat ja avaavat. ’Tuntea’ liittyy puolestaan ihmisen

78 Saari, E., Tuomivaara, S., Alasoini, T., Ala-Laurinaho, A. & Seppänen, L. (2022). Liian vanha digiajan opettajaksi? Teoksessa Korjonen-Kuusipuro, K., Rasi-Heikkinen, P., Vuojärvi, H., Pihlainen, K. & Kärnä, E. (toim.). Ikääntyvät digiyhteiskunnassa. Elinikäisen oppimisen mahdollisuudet. Gaudeamus.

perusominaisuuteen arvioida, arvottaa, kokea ja liittää kohtaamiinsa asioihin ja tilanteisiin tunteitaan.”⁷⁹

Toimijuuden ulottuvuudet muodostavat toiminnan kudelman, joka on läsnä monissa arjen tilanteissa. Kysymys on heuristisesta viitekehuksesta, jonka avulla voidaan tarkastella ikäihmisten arjen toimintaa, esimerkiksi heidän sovittautumistaan digitaaliseen maailmaan.

Digitaalisen toimijuuden ulottuvuudet tulevat esimerkiksi esiin silloin, kun ikäihminen opettelee käyttämään uutta älypuhelintaan tai etsii tietokoneeltaan reittiä pankin tai Omakannan kirjautumissivulle. Laitetta *kyetään* käyttämään tai ei *kyetä*, vaikkapa tärisevien käsien tai näön tai muistin heikentymisen takia. Ellei käyttö onnistu, se saattaa herättää ärtymyksen tai turhautumisen *tunteita*. Sitä *osataan* käyttää tai ei osata, riippuen esimerkiksi siitä, muistuttaako sen käyttö vanhan laitteen toimintaa vai onko opeteltava uutta. Sitä *halutaan* käyttää tai ei haluta; ehkä mieluummin kävisi itse pankissa tai lukisi paperisia reseptejä. Voi myös olla, että uutta laitetta haluaa käyttää ja sillä *voi oppia* uusia asioita. Sitä *täytyy* käyttää tai ei. Jälkimmäinen vaihtoehto voi johtaa hyvinvoinnin heikentymiseen tai syrjäytymiseen, ellei tarjolla ole muuta kuin digitaalinen vaihtoehto.

Ikä on keskeinen digitaalisia eroja ennustava tekijä. Ikäihmiset suoriutuvat internetin käyttötaidoissa keskimäärin heikommin kuin heitä nuoremmat sukupolvet⁸⁰. Suomalaisten digitaitoja koskevan selvityksen mukaan 65–74-vuotiaista puolella on vähintään digitaaliset perustaidot. 75–89-vuotiaiden ryhmässä vain 22 prosentilla on vähintään digitaaliset perustaidot ja hyvin harvalla osaaminen ylittää yli perustason.⁸¹ Iäkkäät ikäihmiset arvioivat myös itse omat digitaitonsa heikommiksi kuin nuoremmat ihmiset⁸².

79 Jyrkämä, J. (2008). Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehukseksi. *Gerontologia* 22(4), 1–14.

80 Bergström, A. & Edström, M. (2022). Invisible or Powerful? Ageing in a Mediatized Society. Teoksessa Falk Erhag, H., Lagerlöf Nilsson, U., Rydberg Sterner, T. & Skoog, I. (eds). *A Multidisciplinary Approach to Capability in Age and Ageing*, s. 198. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-78063-0>

81 Digitaatoraportti 2023. Digi- ja väestötietovirasto. <https://dvv.fi/documents/16079645/141915645/Digitaatoraportti+2023.pdf/f7288a2c-d75b-7587-6038-880fa61df978/Digitaatoraportti+2023.pdf?t=1705916914546>

82 Rasi, P., & Taipale, S. (2020). Tuki, ohjaus ja koulutus – ikääntyneet digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. *Gerontologia*, 34(4), 328–332. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601>

Ikä toimii eriyttävänä tekijänä myös ikäihmisten ryhmän sisällä. Kaikkein iäkkäimmät käyttävät tutkimusten mukaan internetiä vähemmän kuin nuorempi ikääntyneiden ryhmä⁸³. 75–89-vuotiaista suomalaista kolmannes ei käytä internetiä lainkaan⁸⁴. Myös pandemia-aikana kaikkein iäkkäimmät ottivat käyttöönsä uusia teknologioita harvemmin kuin muut⁸⁵.

Ikäihmisten ryhmän nuoremmilla edustajilla on paremmat mahdollisuudet ottaa haltuun uusia taitoja kuin vanhemmilla, ja digitaalisten osaamiserojen on havaittu siirtyvän sukupolvien ikääntyessä myöhempiin elämänvaiheisiin⁸⁶. Toisaalta ikään liittyvät erot digitaalisten teknologioiden käytössä voivat myös tasoittua, kun diginatiiveiksi kutsutut nykynuoret vanhenevat⁸⁷. Haastateltava pohtii asiaa seuraavasti:

Toki nää tulevaisuudessa eläköityvät, niillä on vähän paremmat valmiudet kuin meillä, meidän ollaan aloitettu puhtaalta pöydältä monet. On sellaisia 70–80-vuotiaita, jotka on aika hiljattain hankkineet tietokoneen tai lapset on ostanut tietokoneen ja koittanut vähän jeesata. (Mies, 67)

Parhaiten digitaalisia teknologioita osaavat käyttää koulutetut, suhteellisen hyvätuloiset ja sosiaalisesti aktiiviset sekä nuoremmat ja toimintakyvyltään paremmassa kunnossa olevat ikäihmiset. Työhistoria vaikuttaa teknologiseen osaamiseen,

83 Seifert, A. (2020) The Digital Exclusion of Older Adults during the COVID-19 Pandemic, *Journal of Gerontological Social Work*, 63: 6-7, 674-676, doi: <https://doi.org/10.1080/01634372.2020.1764687>

84 Digitaatoraportti 2023. Digi- ja väestötietovirasto. <https://dvv.fi/documents/16079645/141915645/Digitaatoraportti+2023.pdf/f7288a2c-d75b-7587-6038-880fa61df978/Digitaatoraportti+2023.pdf?t=1705916914546>

85 Haase, K.R., Cosco, T., Kervin, L., Riadi, I., O'Connell, M.E. (2021). Older Adults' Experiences with Using Technology for Socialization During the COVID-19 Pandemic: Cross-sectional Survey Study. *JMIR Aging*. 4(2). doi: [10.2196/28010](https://doi.org/10.2196/28010)

86 Saukkonen, P.; et al (2021). Sosiaaliselle syrjäytymiselle altistavien tekijöiden yhteys ikääntyneiden sähköiseen asiointiin: Tuloksia COVID-19- epidemian ensimmäisten aaltojen ajoilta. Tutkimuksesta tiiviisti 60/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-747-0>

87 van Deursen, A. J., & van Dijk, J. A. (2014). The digital divide shifts to differences in usage. *New Media & Society*, 16(3), 507-526. <https://doi.org/10.1177/1461444813487959>

ja kasvavalla joukolla ikääntyneitä on kokemusta digilaitteiden käytöstä jo työelämänsä ajalta.⁸⁸ Digitaitavana itseään pitävä haastateltu kuvasi työurallaan saamaansa digikoulutusta näin:

Työnantaja koulutti [1980-luvulla] käyttämään Wordia ja Exceliä. Muistan käyneeni ainakin sellaisilla kursseilla. Suoritettiin joku tutkinto ja mä sain jonkun todistuksenkin siitä. (Nainen, 76)

Toinen haastateltava toi puolestaan esiin sen, että digitaalisen teknologian rooli kasvoi hänen työuransa loppupuolella, mikä ei ollut kaikilta osin myönteistä:

Kun ikääntyi, alkoi huomata työn taakan. Siihen liittyy osittain myös uudet vaatimukset, koko ajan piti ottaa haltuun uusia systeemejä ja järjestelmiä, kaikki digijutut ja muut. Taiteesta puhumisen elintila kapeni koko ajan ja nousi muita: kokoustaminen, raportit, etäyhteydet ja muuta. Sen muun painoarvo nousi koko ajan. Miten siihen saisi hyvän kombon – miten voin olla oma itseni, vaikka välineet tulee iholle? (Mies, 67)

Taloudellinen tilanne vaikuttaa osaltaan mahdollisuuksiin hankkia ja ylläpitää teknologisia laitteita. Suomalaistutkimuksen mukaan pandemia-aikana perusasteen koulutuksen saaneilla oli yli kuusi kertaa suurempi todennäköisyys olla käyttämättä sähköisiä palveluja verrattuna korkea-asteen koulutuksen saaneisiin⁸⁹. On esitetty, että koulutuserot selittäisivät paremmin digitaaliseen maailmaan osallistumisen eroja eri ryhmien välillä kuin ikä- ja sukupuolierot⁹⁰.

Ikäihmisten digitaalisia käytäntöjä tarkastellaan seuraavassa lähemmin edellä esiteltyjen kuuden toimijuuden ulottuvuuden näkökulmasta.

88 Pirhonen, J., Lolich, L., Tuominen, K., Jolanki, O., Timonen, V. (2020). "These devices have not been made for older people's needs" – Older adults' perceptions of digital technologies in Finland and Ireland. *Technology in Society* 62, <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101287>

89 Saukkonen, P.; et al (2021). Sosiaaliselle syrjäytymiselle altistavien tekijöiden yhteys ikääntyneiden sähköiseen asiointiin : Tuloksia COVID-19- epidemian ensimmäisten aaltojen ajoilta. Tutkimuksesta tiiviisti 60/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-747-0>

90 van Deursen, A. J., & van Dijk, J. A. (2014). The digital divide shifts to differences in usage. *New Media & Society*, 16(3), 507–526. <https://doi.org/10.1177/1461444813487959>

3.3 Kyetä, osata, haluta, täytyä, voida, tuntea

Kyetä: fyysinen ja kognitiivinen terveys

Kyetä-modaliteetti tarkoittaa tässä niitä ikääntyneen terveydentilaan liittyviä tekijöitä, jotka joko mahdollistavat tai rajoittavat digitaalisten teknologioiden käyttöä. Erilaiset fyysiset ja kognitiiviset rajoitteet voivat vaikeuttaa teknologian käyttöä. Esimerkiksi heikentynyt näkö tai kuulo, hienomotoriikan ongelmat ja muistin kapasiteetti voivat asettaa haasteita laitteiden käytölle. Eräs haastateltavista kuvasi vaikeuksiaan muistaa saamiaan ohjeita digilaitteiden käyttöön seuraavasti:

Kun ei joka päivä käytä sitä asiaa, niin sitten kun se tulee eteen uudestaan, niin miettii, että mitähän se sano silloin. Ei niitä millään ihmisen muisti sellaisia. (Mies, 83)

Kännykän käyttöä vaikeuttaa laitteen pieni koko, painikkeiden vaikeakäyttöisyys sekä puhelimen pieni teksti. Ikääntyneet voivat myös kokea, että matkapuhelin sisältää niin paljon ominaisuuksia, että tärkeimpien toimintojen löytäminen niiden joukosta on vaikeaa.⁹¹

Alkuunhan mä yritin kännykällä, niin sormi meni aina pariin kirjaimen, niin eihän siitä tullut yhtään mitään. Kai senkin olisi opettelemalla oppinut, mutta kun ei tunne tarvetta siihen älykännykkään. (Nainen, 79)

Monet ikäihmiset kertovat käyttävänsä kännykkää ensisijaisesti puheluihin ja viestien lähettämiseen. Vaativimmat digitaaliset toiminnot hoidetaan mieluummin tietokoneella.⁹²

Minullahan on tämmöinen mummokännykkä ja palvelee tosi hyvin omiin tarpeisiin, koska sitten on pöytäkone, joka palvelee kaikissa muissa asioissa. (Nainen, 79)

91 Leikas, J. (2008). Ikääntyvät, teknologia ja etiikka. Näkökulmia ihmisen ja teknologian vuorovaikutustutkimukseen ja -suunnitteluun. VTT WORKING PAPERS 110. <https://publications.vtt.fi/pdf/workingpapers/2008/W110.pdf>

92 Pirhonen, J., Lolich, L., Tuominen, K., Jolanki, O., Timonen, V. (2020). "These devices have not been made for older people's needs" – Older adults' perceptions of digital technologies in Finland and Ireland. *Technology in Society*, 62, 101287, ISSN 0160-791X, <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101287>

[Äly]puhelin on varmaan vaikeampi, kun siinä joutuu siirtymään pois sivulta ja näin pois päin, niin ehkä tietokoneen kanssa paremmin pärjää. (Nainen, 76)

Ikääntyvän ihmisen elämä voi sisältää erilaisia elämäntilanteeseen liittyviä muutoksia, kuten eläköityminen, sairastuminen, leskeksi jääminen, uudet elämänkumppanuudet, isovanhemmuus tai uudet asumisjärjestelyt. Kaikki nämä elämäntuokset voivat osaltaan vaikuttaa mahdollisuuksiin käyttää ja omaksua teknologiaa.⁹³

Siksi on esitetty, että ikäihmisten erityistarpeet tulisi huomioida heille suunnattujen teknologioiden suunnittelussa⁹⁴. Ikääntyneille suunnitellut digitaaliset ratkaisut voivat lisätä heidän itsetuottamustaan ja taitojaan laitteiden käytössä⁹⁵. Parhaita ratkaisuja saadaan aikaan silloin, kun ikäihmiset otetaan mukaan heille tarkoitettujen laitteiden ja sovellusten suunnitteluun jo alkuvaiheessa. Tämä on yleensä kuitenkin ihanne eikä olemassa oleva käytäntö.

Osata: digitaidot

Osata-modaliteetti viittaa tietoihin ja taitoihin, joita digitaalisten teknologioiden käyttö vaatii ikääntyneeltä. Pelkkä laitteen omistaminen ei auta ikääntynyttä, mikäli taidot sen käyttämiseen puuttuvat. Eräs haastateltava tiivistää asian näin:

Ei sillä ole mitään virkaa sillä digillä, kun ei sitä osaa käyttää. (Mies, 83)

Toinen, monia digitaaitoja omaava haastateltava kertoo vastikään kohtaamastaan digipulmasta, jonka ratkaiseminen ei onnistunut omin voimin:

Vanhaa tulostinta ei saatu toimimaan, ei millään, yritettiin kaikki sitä. Ostettiin uusi ja ei saatu toimimaan sitäkään. Jouduttiin kutsumaan tutun tuttu, joka on alan asiantuntija. Hän kävi kaksi kertaa asentamassa ja eilen ehtoolla puoli

-
- 93 Balki, E., Holland, C., Hayes, N. (2023). Use and Acceptance of Digital Communication Technology by Older Adults for Social Connectedness During the COVID-19 Pandemic: Mixed Methods Study. *Journal of Medical Internet Research* 25:e41535, doi: [10.2196/41535](https://doi.org/10.2196/41535)
- 94 Seifert, A., Cotton, S.R., Xie, B. (2021). A Double Burden of Exclusion? Digital and Social Exclusion of Older Adults in Times of COVID-19. *The Journals of Gerontology: Series B, Volume 76* (3), e99–e103, <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa098>
- 95 Sen, K., Prybotok, G. & Prybotok, V. (2022). The use of digital technology for social wellbeing reduces social isolation in older adults: A systematic review. *SSM – Population Health*. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2021.101020>

yhdeksältä se saatiin viimein toimimaan. Mutta yhä vielä, kun se lähti, oli vielä monta asiaa, jotka jäi katsomatta. Jäi aikamoinen epäily, kun se ovi kävi. (Nainen, 67)

Ikäihmiset ovat nimenneet kokemuksen ja taitojen puutteen suurimmaksi syyksi sille, etteivät he käytä digitaalisia teknologioita⁹⁶ tai etteivät he nauti uuden teknologian käytöstä⁹⁷. Suomalaistutkimuksen mukaan digitaalisten sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttöä tai käyttämättömyyttä ikäihmisten keskuudessa selittää merkittävimmin käyttäjän digiosaaminen⁹⁸. Eräs haastateltava kuvaa kokemuksiaan sähköisistä terveydenhuoltopalveluista näin:

Terveydenhuollossa kun lähetetään jotain ekstratietoa tai kuvia ja kun pitää niitä salattuja yhteyksiä etsiä ja sieltä lähettää, niin ollaan niistä selvitty, mutta kyllä niissä aina vähän hakusessa on ennen kuin se onnistuu. (Nainen, 76)

Osaamattomuuden taustalla voi olla monenlaisia asioita. Kaikkein iäkkäimmillä ei ole kertynyt työuran varrelta juuri minkäänlaista digiosaamista ja uuden opiskeluun voi olla korkea kynnys. Joillakin muistisairaus on voinut johtaa aiempien taitojen katoamiseen.⁹⁹ Uusia teknologisia taitoja on myös vaikea oppia, jos niihin tarvittavia laitteita ei ole tarjolla. Ylipäättään vanhojen taitojen ylläpito ja uusien asioiden oppiminen vaativat säännöllistä harjoittelua. Haastateltavat kuvasivat toiston merkitystä osana oppimista näin:

Kyllä mä ton puhelimen kanssa, niin mä yksi ilta tein niin kauan ja paljon, että mä sitten opin. Tein niin monta kertaa sitä samaa. Eihän se monimutkainen ole, mutta se oli uutta. Uuden oppiminen vie aikaa. (Nainen, 79)

96 Murciano-Hueso, A., Martín-García, A.-V., & Cardoso, A. P. (2022). Technology and Quality of Life of Older People in Times of COVID: A Qualitative Study on Their Changed Digital Profile. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10459. <https://doi.org/10.3390/ijerph191610459>

97 Gatto, S. L., & Tak, S. H. (2008). Computer, Internet, and E-mail Use Among Older Adults: Benefits and Barriers. *Educational Gerontology*, 34(9), 800–811. <https://doi.org/10.1080/03601270802243697>

98 Rasi, P., & Taipale, S. (2020). Tuki, ohjaus ja koulutus – ikääntyneet digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. *Gerontologia*, 34(4), 328–332. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601>

99 Viljaranta, L. (2020). Näkökulmia iäkkäiden toimijuuteen digitalisoituvassa arjessa. Sosiaalinen raportti. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/SoTe/Palaute/sosiaalinen-raportointi/iakkaiden-toimijuus-digitalisoituvassa-arjessa.pdf>

En mä muista päivän tai kahden päästä, että mitä mä siellä opin, jos mä en koko ajan räplää [laitetta]. Kyllä jos mä rupean kulkemaan kuin nuo kakarat, että mulla on aina kone tuossa ja koko ajan hakkaan sitä, niin kyllähän se silloin pysyy tuolla päässä. (Mies, 83)

Uutta digiosaamista kehitetään aiemman osaamisen pohjalta, ja digitaitojen oppiminen on helpointa niille, joilla on jo valmiiksi digitaalista osaamista:

Me on opittu aina uusia [digitaalisia] asioita, että ei ole hirveästi ollut vaikeuksia. (Mies, 79)

Tutkimuksessa on havaittu, että aiempi teknologian omaksuminen vaikutti myös pandemia-aikana siihen, miten ikääntyneet käyttivät teknologiaa. Ne, jotka olivat käyttäneet teknologiaa jo ennen pandemiaa, rohkaistuivat muita useammin käyttämään teknologiaa uusilla tavoilla.¹⁰⁰

Digituella on merkittävä rooli ikääntyneiden digitaitojen kehittämisessä. Tutkimuksen mukaan ikäihmiset kiinnostuvat digiteknologiasta ja heillä on valmiuksia sen käyttöön, kun ohjaus ja opetus on heille suunniteltua ja siihen käytetään riittävästi aikaa. Oikeanlainen tuki voi merkittävästi lisätä teknologian käyttöä ja siitä saatavia hyötyjä ikäihmisten kohdalla.¹⁰¹ (Digituesta ks. myös luku 4.3)

100 Sixsmith, A., Horst, B. R., Simeonov, D., & Mihailidis, A. (2022). Older People's Use of Digital Technology During the COVID-19 Pandemic. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 42(1-2), 19–24. <https://doi.org/10.1177/02704676221094731>; Haase, K.R., Cosco, T., Kervin, L., Riadi, I., O'Connell, M.E. (2021). Older Adults' Experiences with Using Technology for Socialization During the COVID-19 Pandemic: Cross-sectional Survey Study. *JMIR Aging*. 4(2). doi: [10.2196/28010](https://doi.org/10.2196/28010)

101 ks. esim. Sixsmith, A., Horst, B. R., Simeonov, D., & Mihailidis, A. (2022). Older People's Use of Digital Technology During the COVID-19 Pandemic. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 42(1-2), 19–24. <https://doi.org/10.1177/02704676221094731>; Leikas, J. (2008). Ikääntyvät, teknologia ja etiikka. Näkökulmia ihmisen ja teknologian vuorovaikutustutkimukseen ja -suunnitteluun. VTT WORKING PAPERS 110. <https://publications.vtt.fi/pdf/workingpapers/2008/W110.pdf>; Sen, K., Prybotok, G. & Prybotok, V. (2022). The use of digital technology for social wellbeing reduces social isolation in older adults: A systematic review. *SSM – Population Health*. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2021.101020>

Haluta: asenteet ja motivaatio

Haluta-modaliteetilla tarkoitetaan tässä niitä tavoitteita, päämääriä ja motivaatioita, joita ikääntyneellä on digitaalisiin teknologioihin liittyen. Ikääntyneen ympärillä olevilla sosiaalisilla verkostoilla on merkittävä rooli digitaalisten teknologioiden omaksumisessa¹⁰². Jos ikääntyneen läheiset käyttävät aktiivisesti digivälineitä, niihin tutustuminen voi tuntua myös ikääntyneestä tavoittelemisen arvoiselta. Jos ikääntyneellä puolestaan ei ole verkostoja, jotka tukevat teknologian käyttöä, hän voi jäädä itsekin digin käytön ulkopuolelle. Esimerkiksi etäyhteyksien opettelu voi tuntua ikääntyneestä turhalta, jos hänellä ei ole läheisiä, joihin pitää yhteyttä.¹⁰³

Motivaatiotekijät ovat tärkeässä osassa siinä, mitä digitaalisia välineitä ja missä laajuudessa ikäihmiset ovat halukkaita käyttämään¹⁰⁴. Ikäihmisten kiinnostusta ohjaa usein ennemminkin se, mitä digitaalisella laitteella voi tehdä kuin itse laite ja sen ominaisuudet¹⁰⁵. Ikääntyneet ovat kuvanneet korona-aikana käyttämiään teknologioita ”hyödyllisinä työkaluina”¹⁰⁶, mikä kuvaa niiden välinearvoa.

-
- 102 Seifert, A., Cotton, S.R., Xie, B. (2021). A Double Burden of Exclusion? Digital and Social Exclusion of Older Adults in Times of COVID-19. *The Journals of Gerontology: Series B, Volume 76 (3)*, e99–e103, <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa098>; Rasi, P. M., & Kilpeläinen, A. (2015). The digital competences and agency of older people living in rural villages in Finnish Lapland. *Seminar.net*, 11(2), 149–160. <http://seminar.net/104-frontpage/242-the-digital-competences-and-agency-of-older-people-living-in-rural-villages-in-finnish-lapland>
- 103 Balki, E., Holland, C., Hayes, N. (2023). Use and Acceptance of Digital Communication Technology by Older Adults for Social Connectedness During the COVID-19 Pandemic: Mixed Methods Study. *Journal of Medical Internet Research* 25:e41535, doi: [10.2196/41535](https://doi.org/10.2196/41535); Ahosola, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>; Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5). <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>
- 104 Sen, K., Prybotok, G. & Prybotok, V. (2022). The use of digital technology for social wellbeing reduces social isolation in older adults: A systematic review. *SSM – Population Health*. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2021.101020>
- 105 Lehtinen, V., Näsänen, J. & Sarvas; R. (2009). “A Little Silly and Empty-Headed” – Older Adults’ Understandings of Social Networking Sites. *People and Computers XXIII*. https://www.scienceopen.com/document_file/6465aa69-81f6-46e7-abac-78310dfcf614/ScienceOpen/045_Lehtinen.pdf
- 106 Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>

Jos laite tai sovellus koetaan hyödylliseksi ja helppokäyttöiseksi, sen kokeilemiseen ollaan usein valmiita, vaikka käyttöön liittyisi epävarmuutta. Sen sijaan, jos laite tai sovellus tuntuu vaikeakäyttöiseltä eikä tarjoa merkittävää hyötyä, motivaatio uusien digitaalitojen oppimiseen jää usein vähäiseksi.¹⁰⁷ Toisinaan motivaatiota digin käyttöön vähentää yksinkertaisesti se, että kasvokkainen kohtaaminen tuntuu paremmalta tavalta hoitaa asioita. Haastateltava kuvaa tilannetta näin:

Joskus pikkuisen harmittaa, että pitää digivälineen kautta lähestyä jotakin asiaa, ettei voi suoraan kohdata esimerkiksi lääkäriä. Eihän tässä oo lääkäriä nähty viiteen vuoteen elävänä, jos pikkuisen liioittelee. (Mies, 79)

Teknologiaan liittyvät hyötynäkökulmat korostuivat pandemian aikana. Ikäihmiset arvostivat esimerkiksi etäyhteyssovelluksia siksi, että niiden avulla voitiin pitää kätevästi yhteyttä lapsiin ja lastenlapsiin¹⁰⁸. Pandemian jälkeen etäyhteyksien merkitys on voinut vähentyä, kun fyysiset tapaamiset ovat taas olleet mahdollisia. Haastateltava kuvaa pandemian jälkeistä etäyhteydenpitoa seuraavalla tavalla:

No joidenkin ystävien kanssa on tullut soiteltua videopuheluja ja [kaukana asuvien] lastenlasten kanssa erityisesti olemme yrittäneet pitää kasvoyhteyttä tällä tavalla, mutta ei niitä hirveästi tule enää soitettua. (Mies, 79)

107 ks. esim. Sixsmith, A., Horst, B. R., Simeonov, D., & Mihailidis, A. (2022). Older People's Use of Digital Technology During the COVID-19 Pandemic. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 42(1-2), 19-24. <https://doi.org/10.1177/02704676221094731>; Balki, E., Holland, C., Hayes, N. (2023). Use and Acceptance of Digital Communication Technology by Older Adults for Social Connectedness During the COVID-19 Pandemic: Mixed Methods Study. *Journal of Medical Internet Research* 25:e41535, doi: [10.2196/41535](https://doi.org/10.2196/41535); Bergström, A. & Edström, M. (2022). Invisible or Powerful? Ageing in a Mediatised Society. Teoksessa Falk Erhag, H., Lagerlöf Nilsson, U., Rydberg Sterner, T. & Skoog, I. (eds). *A Multidisciplinary Approach to Capability in Age and Ageing*, s. 198. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-78063-0>

108 Ahsola, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>

Osa ikäihmisistä suhtautuu teknologiaan epäillen tai varauksella. He voivat esimerkiksi kokea, etteivät heidän taitonsa riitä uusien teknologioiden käyttämiseen tai että teknologia on liian monimutkaista¹⁰⁹. Uusien teknologioiden opiskelu voi myös tuntua oman arjen kannalta turhalta. Myös osa haastateltavista toi esiin vähäisen motivaationsa uusien digitaalisten oppimiseen:

Valitettavasti intoa [mennä digikursseille] ei ole. Tässä vaiheessa tää maailma on mulle niin ei nyt vastenmielinen, mutta semmoinen pakonomainen, joka varmaan siinä tökkii. (Nainen, 79)

Ekat kerrat Teamsiin meno, oli jotain seminaareja, niin mulla oli suuren suuri henkinen kynnys ruveta tän Teamsin käyttäjäksi. Mun ystävällä oli sama. Se oli meille hyvin vastenmielistä ja ikävää. Me oltiin kuitenkin tehty työmme niin, että meidän uramme loppui digitalisaation kehittämissä vaiheissa. (Nainen, 67)

Pandemia-aikana osa ikäihmisistä hyödynsi digitaalisia palveluja vähän tai ei lainkaan siksi, että heidän kiinnostuksensa tietokoneen tai älypuhelimien käyttöön oli hyvin vähäinen¹¹⁰. Osa ikääntyneistä koki digitaalisten laitteiden aiheuttavan suorastaan harmia. Ennakkoluulot omiin taitoihin käyttää teknologiaa saattoivat olla niin vahvoja, ettei laitteita haluttu hankkia, tai jos laitteita löytyikin, niitä ei käytetty.¹¹¹

Ikääntyneiden suhtautuminen digitaalisiin teknologioihin ei ole yksiselitteistä. Monille teknologian käyttämättömyys voi herättää huolia yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisestä, mutta toisille se voi olla myös tietoinen arvovalinta. Digitaalisten palveluiden välttäminen voi näyttäytyä voimauttavana tapana kyseenalaistaa teknologian keskeinen asema yhteiskunnassa. Tutkimuksissa myös digitaalisten teknologioiden käyttämättömyys onkin alettu nähdä yhä useammin

109 Sixsmith, A., Horst, B. R., Simeonov, D., & Mihailidis, A. (2022). Older People's Use of Digital Technology During the COVID-19 Pandemic. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 42(1-2), 19-24. <https://doi.org/10.1177/02704676221094731>; Zapletal, A., Wells, T., Russell, E., Skinner, M. (2023). On the triple exclusion of older adults during COVID-19: Technology, digital literacy and social isolation. *Social Sciences & Humanities Open* 8. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2023.100511>

110 Kaihlanen, A., Virtanen, L., Valkonen, P., Kilpinen, J., Hietapakka, L., Buchert, U., Hörhammer, I., Isola, A-M., Laukka, E., Kouvonon, A., Kujala, S., & Heponiemi, T. (2021). Haavoittuvat ryhmät etäpalvelujen käyttäjinä – kokemuksia COVID-19-epidemian ajalta. *THL – Tutkimuksesta tiiviisti* 33/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-687-9>

111 Ahosola, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>

aktiivisena toimintana. Perinteisten välineiden käyttö voi olla keino vastustaa digitalisoitumisen tuomia muutoksia, mikä tekee siitä yksilölle merkityksellisen valinnan.¹¹² Eräs haastateltava kertoi, ettei hän halua lisätä digin roolia elämässään, koska koneet eivät pysty koskaan samaan inhimilliseen läheisyyteen kuin ihmiset:

Se [kone] ei esimerkiksi voi ottaa ketään syliin, pitää lasta ja pitää sitä hyvänä. Pitää oikein puristaa ja jos on huono olla, niin kerro mulle ja ollaan tässä poski poskea vasten. Musta olisi hirveää, jos sellainen kaikki loppuisi. Se läheisyys. (Nainen, 79)

Täytyä: digivelvoitteet

Täytyä-modaliteetti viittaa niihin pakkoihin, välttämättömyyksiin, esteisiin ja rajoitteisiin, joita ikääntyneiden digitaalisten teknologioiden käyttöön liittyy. Pakot ja välttämättömyydet ilmenevät koettuina ja toisaalta yhteiskunnan taholta asetettuina digivelvoitteina. **Digivelvoitteilla** tarkoitetaan tässä niitä vastuita ja odotuksia, joita digitalisoituneessa yhteiskunnassa yksilölle asetetaan digitaalisten palveluiden ja teknologioiden käyttöön liittyen. Ikääntyneen kokemat digivelvoitteet ilmenevät siinä, miten hän ottaa toiminnassaan huomioon ulkopuolelta tulevia velvoitteita. Eräs haastateltava kuvaa mieltymystensä ja ulkopuolelta tulevien vaatimusten välistä suhdetta näin:

Että vaikka tietää, että siihen [digiin] on mentävä ja sitä täytyisi koko ajan pitää itsensä ja saada uutta tietoa tästä digihommasta, niin se ei kiinnosta suoraan sanottuna yhtään. Yksi on tietysti, kun ei ole ihan pakko. (Nainen, 79)

Suomalaiset ikäihmiset kokevat yhteiskunnan vaativan heiltä runsaasti digitaalista aktiivisuutta¹¹³. Tämä ei ole yllättävää, sillä Suomi oli pitkälle digitalisoitunut yhteiskunta jo ennen pandemiaa ja pandemia-aika vauhditti kehitystä entisestään. Digivelvoitteiden lisääntyminen näkyy erityisesti siinä, miten digitaalisista palveluista on tullut keskeinen osa viranomaistoimintaa. Digi- ja väestötietoviraston Digihumus 2020 -julkaisun mukaan sähköisen asioinnin tulisi olla kansalaisten

112 Lehtinen, V. (2023). Toimijuuden kokemukset ikääntyvien kaupunkilaisten arjessa ilman internetiä. *Media & viestintä*, 46(4), 67–84. <https://doi.org/10.23983/mv.121571>

113 Rasi, P. M., & Kilpeläinen, A. (2015). The digital competences and agency of older people living in rural villages in Finnish Lapland. *Seminar.net*, 11(2), 149–160. <http://seminar.net/104-frontpage/242-the-digital-competences-and-agency-of-older-people-living-in-rural-villages-in-finnish-lapland>

ensisijainen tapa hoitaa virallisia asioita¹¹⁴. Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa puolestaan todetaan, että Suomi siirtyy asteittain digitaalisten palveluiden ensisijaisuuteen viranomaisasiointikanavana¹¹⁵.

Ikääntyneet ovat digitalisaation kannalta erityinen kohderyhmä, sillä digitalisaatiolla pyritään osaltaan ratkaisemaan kasvavaa palvelujen tarvetta väestön ikääntyessä. **Digitaalisten teknologioiden kotouttamisella** tarkoitetaan prosessia, jossa ihminen pyrkii aktiivisesti sovittamaan uusia teknologioita osaksi jokapäiväistä elämäänsä. Ikääntyneen elämässä uusien teknologioiden kotouttaminen on jatkuvaa tasapainoilua, jossa ikääntynyt pyrkii sovittamaan arkisia toimiaan yhteen palveluiden lisääntyneen digitalisoitumisen kanssa. Jotta tämän kaltainen kotouttamisprosessi olisi mahdollisimman onnistunut, tulee sähköisten palveluiden käytön olla saavutettavaa ja vaivatonta. Mikäli digitaaliset palvelut eivät ole ikääntyneiden saavutettavissa, heidän yhteiskunnallisen osallisuutensa voidaan nähdä vaarantuvan.¹¹⁶

Yhteiskunnan digitalisaation myötä fyysistä palveluverkkoa on harvennettu. Ikäihmiselle, joka ei käytä digitaalisia teknologioita, tämä on ongelma ja hän saattaa tarvita asioidensa hoitamisessa jopa aiempaa enemmän ulkopuolista apua. Toisaalta digitaalinen ikääntynyt voi nauttia digitaalisuuden arkea helpottavista ulottuvuuksista. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi yhteiskunnassa tulee säilyttää riittävä määrä digille vaihtoehtoisia tapoja asioida. Tällä hetkellä vaihtoehdot digitaaliseen asioinnille ovat usein paitsi vaivalloisia myös kalliita, mikä voi asettaa digiä käyttämättömät ikäihmiset kohtuuttomiin tilanteisiin arjessaan.¹¹⁷

114 Digihuimaus 2020. Digi- ja väestötietovirasto. https://dvv.fi/documents/16079645/17691137/Digihuimaus-2020-raportti_VERKKO.pdf/18f8a-dbc-a1d7-08a0-845a-9bc98c8b8bfd/Digihuimaus-2020-raportti_VERKKO.pdf?t=1583750389000

115 Digitaitoraportti 2023. Digi- ja väestötietovirasto. <https://dvv.fi/documents/16079645/141915645/Digitaitoraportti+2023.pdf/f7288a2c-d75b-7587-6038-880fa61df978/Digitaitoraportti+2023.pdf?t=1705916914546>

116 Lehtinen, V. (2023). Older adults experiencing and balancing the ambivalences of digitalisation in everyday life: Media repertoires as resources in domesticating emerging technologies. *Nordicom Review* 44(1):123–141. <https://doi.org/10.2478/nor-2023-0007>; Lehtinen, V. (2023). Toimijuuden kokemukset ikääntyvien kaupunkilaisten arjessa ilman internetiä. *Media & viestintä*, 46(4), 67–84. <https://doi.org/10.23983/mv.121571>

117 Viljaranta, L. (2020). Näkökulmia iäkkäiden toimijuuteen digitalisoituvassa arjessa. Sosiaalinen raportti. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/SoTe/Palaute/sosiaalinen-raportointi/iakkaiden-toimijuus-digitalisoituvassa-arjessa.pdf>

Voidea: infrastruktuuri, digilaitteet ja saavutettavuus

Voidea-modaliteetti viittaa tässä ikäihmisen mahdollisuuksiin ja hänelle tarjoutuviin vaihtoehtoihin käyttää digitaalisia teknologioita. Jotta ikääntynyt voisi käyttää sähköisiä palveluita, tulee hänellä olla siihen tarvittavat välineet, kuten tietokone, tabletti tai älypuhelin¹¹⁸. Ikäihmisten tulotaso on usein alhaisempi kuin työssäkäyvien, ja uuden teknologian kalleus on yksi syy digitaalisten teknologioiden käyttämättömyyteen¹¹⁹.

Myös ikäihmisten ryhmän sisällä taloudellinen asema vaikuttaa mahdollisuuteen käyttää digiä. On osoitettu, että pandemia-aikana alhaisemman tulotason omaavilla ikääntyneillä oli vähemmän digitaalisia laitteita käytössään kuin paremmin toimeentulevilla ikääntyneillä¹²⁰. Haastateltavat ilmaisivat huolensa digitaalisten resurssien epäoikeudenmukaisesta jakautumisesta:

Sitä me on tässä monta kertaa ajateltu, että kun sellaisia ihmisiä, joilla ei ole edes vehkeitä. Että kyllä tässä jotain pielessä on tässä hommassa. (Mies, 83)

Tilanteen pitäisi olla semmoinen, että kaikilla on jokin laite mitä käyttää. (Mies, 79)

Laitteisiin liittyvien vajeiden lisäksi luotettavan ja nopean internetyhteyden puute voi vaikeuttaa digitaalisten palveluiden käyttöä. Tämä on erityinen ongelma maaseutualueilla tai alueilla, joissa infrastruktuuri on puutteellista.¹²¹ Suomessa

118 Älypuhelimella tarkoitetaan matkapuhelinta, jossa on kosketusnäyttö ja jolla voi käyttää internetiä, SVT, Suomen virallinen tilasto. 2021. Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 11.8.2022.

http://www.stat.fi/til/sutivi/2021/sutivi_2021_2021-11-30_tie_001_fi.html

119 Kuusisto, O.; et al. (2022). Digiosallisuus Suomessa -hankkeen loppuraportti <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-182-7>

120 Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>

121 Ks. esim. Sixsmith, A., Horst, B. R., Simeonov, D., & Mihailidis, A. (2022). Older People's Use of Digital Technology During the COVID-19 Pandemic. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 42(1-2), 19-24. <https://doi.org/10.1177/02704676221094731>; Zapletal, A., Wells, T., Russell, E., Skinner, M. (2023). On the triple exclusion of older adults during COVID-19: Technology, digital literacy and social isolation. *Social Sciences & Humanities Open* 8. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2023.100511>

on suuria alueellisia eroja siinä, millainen mahdollisuus kotitalouksilla on hankkia käyttöönsä nopea internetyhteys¹²². Koronapandemian aikana yhteysongelmia ilmeni erityisesti alueilla, joilla verkon kattavuus oli heikompi.

Digitaalisella saavutettavuudella tarkoitetaan digitaalisten palvelujen selkeyttä, helppokäyttöisyyttä, teknisen toteutuksen esteettömyyttä ja löydettävyyttä. Digitaalinen saavutettavuus voidaan jakaa myös fyysiseen, tilannekohtaiseen, tekniseen, aistinvaraiseen, kognitiiviseen ja sosiaaliseen saavutettavuuteen.¹²³ Digipalvelujen löydettävyydessä on havaittu olevan Suomessa edelleen parannettavaa.¹²⁴ Sisällön ymmärtäminen puolestaan helpottuu, jos asian esittämisessä yhdistetään kahta eri elementtiä, kuten videota ja tekstiä¹²⁵.

Ikääntyneiden kohdalla laitteiden käyttöä ja sovellusten omaksumista vaikeuttaa lisäksi se, että digitaalinen teknologia kehittyy nopeasti. Käyttäjälle on haasteellista, mikäli esimerkiksi käyttöliittymä muuttuu päivityksen yhteydessä erinäköiseksi. Läheskään aina aiemmin opitut taidot eivät riitä samankaan laitteen käyttämiseen myöhemmin.¹²⁶ Haastateltavat kuvasivat tilannetta seuraavasti:

*Ne mitä käytetään usein, niin ne opitaan, mutta sitten tulee uusia juttuja.
(Mies, 79)*

Se [sähköposti] oli muuttunut sen verran, että mä en päässyt sinne. En osannut mennä sinne. Mutta vaimoni avustuksella sitten, sehän keksi kuinka sinne

122 Kuusisto, O.; et al. (2022). Digiosallisuus Suomessa -hankkeen loppuraportti, s. 38. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-182-7>

123 Hyppönen, A., Koskela, M., & Jaskari, M.-M. (2023). Verkkopankkipalveluiden saavutettavuus: emotionaalisen ulottuvuuden huomioiminen asiakaskokemuksen kehittämisessä. *Kulutustutkimus.Nyt*, 17(1–2), 122–148. <https://doi.org/10.54333/kulutustutkimus.128096>

124 Kuusisto, O.; et al. (2022). Digiosallisuus Suomessa -hankkeen loppuraportti s. 42, 66 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-182-7>

125 Rosenlund, M., & Kinnunen, U.-M. (2018). The experiences of elderly people regarding the use of health care electronic services and utilizing experiences in developing services. *Finnish Journal of EHealth and EWelfare*, 10(2-3), 264–284. <https://doi.org/10.23996/fjhw.69136>

126 Korpela, V., Pajula, L., & Hänninen, R. (2024). Investigating the multifaceted role of warm experts in enhancing and hindering older adults' digital skills in Finland. *International Journal of Lifelong Education*, 43(5), 509–522. <https://doi.org/10.1080/02601370.2024.2353176>; Kuusisto, O.; et al. (2022). Digiosallisuus Suomessa -hankkeen loppuraportti s. 71 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-182-7>

mennään. Ja nyt se on taas niin kuin ennenkin. Mä en ymmärrä, miksi se oli muuttunut. (Mies, 83)

Pandemian aikana digitaalisten sovellusten hyödyllisyys, helppokäyttöisyys ja suunnittelu vaikuttivat merkittävästi siihen, kuinka sovellus otettiin vastaan. Helppokäyttöisiksi koetut sovellukset (esim. WhatsApp) olivat suositumpia kuin monimutkaisilta tuntuneet sovellukset (esim. Facebook).¹²⁷ Sovellusten ja sivustojen suunnittelussa ei useinkaan ole huomioitu ikääntyneiden erityistarpeita¹²⁸. Digitaalisten teknologioiden käyttöön kaivattiin myös selkeämpiä ohjeita¹²⁹.

Siellähän [digilaitteissa] on ne käyttöohjeet, mutta ne on välillä niin erikoiset, ettei niistä tavallinen ihminen ymmärrä oikein mitään. (Mies, 83)

Tuntee: tunteet ja kokemukset

Tuntee-modaliteetilla tarkoitetaan tunteita, arvoja ja arvostuksia, joita ikääntyneellä on digitaalisten teknologioiden käyttöön liittyen. Digitaalisiin teknologioihin liitetyt myönteiset tunteet vahvistavat digioppimista, kun taas kielteiset tunteet voivat vaikeuttaa oppimista¹³⁰.

Ikääntyneet liittyvät internetin käyttöön lukuisia myönteisiä asioita. Ikäihmiset arvostavat esimerkiksi sitä, että internetistä on helposti saatavilla runsas määrä ajan-kohtaista ja päivitettyä tietoa.¹³¹ Uuden digitaidon oppiminen tuottaa ikääntyneelle

127 Balki, E., Holland, C. & Niall Hayes, N. (2023). Use and Acceptance of Digital Communication Technology by Older Adults for Social Connectedness During the COVID-19 Pandemic: Mixed Methods Study. *Journal of Medical Internet Research*, 25. <https://doi.org/10.2196/41535>

128 Cosco, T.D., Fortuna, K., Wister, A., Riadi, I., Wagner, K., Sixsmith, A. (2021). COVID-19, Social Isolation, and Mental Health Among Older Adults: A Digital Catch-22. *Journal of Medical Internet Research*, 23(5):e21864. doi: [10.2196/21864](https://doi.org/10.2196/21864)

129 Haase, K.R., Cosco, T., Kervin, L., Riadi, I., O'Connell, M.E. (2021). Older Adults' Experiences with Using Technology for Socialization During the COVID-19 Pandemic: Cross-sectional Survey Study. *JMIR Aging*, 4(2). doi: [10.2196/28010](https://doi.org/10.2196/28010)

130 Viljaranta, L. (2020). Näkökulmia iäkkäiden toimijuuteen digitalisoituvassa arjessa. Sosiaalinen raportti. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/SoTe/Palaute/sosiaalinen-raportointi/iakkaiden-toimijuus-digitalisoituvassa-arjessa.pdf>

131 Gatto, S. L., & Tak, S. H. (2008). Computer, Internet, and E-mail Use Among Older Adults: Benefits and Barriers. *Educational Gerontology*, 34(9), 800–811. <https://doi.org/10.1080/03601270802243697>

iloa ja kyvykkyyden kokemuksia sekä digirohkeutta eli arkipäivän uskallusta kokeilla ja ottaa käyttöön uusia digitaalisia teknologioita¹³². Eräs haastateltava kuvaa haluaan oppia uutta näin:

Mä ajattelen, kun on kuitenkin semmoista uteliaisuutta, että onko jotain mitä voisi tehdä enemmän diginä. Mutta sitten, että miten paljon haluaa aikaa lisätä, se on sitten taas toinen juttu. (Mies, 79)

Aina digioppiminen ei tuota pelkkää iloa. Ikääntynyt voi kokea, että laitteiston tai sovellusten ominaisuudet vaikeuttavat oppimista tai että uuden taidon oppiminen kestää liian kauan¹³³.

No ei oikeastaan ole pelkoa, kun se vaan, että miksen mä voi nopeammin oppia. Se on vähän itsellä inhottava olo, että tää on nyt näin nyt ja mun on vaan monta kertaa tehtävä sitä asiaa. (Nainen, 79)

Psykologiset tekijät, esimerkiksi epävarmuus tai pelko teknologian käyttöön ja omiin oppimisvalmiuksiin liittyen, voivat toimia esteenä uusien teknologioiden omaksumiselle¹³⁴. Vähäinen aiempi teknologian käyttö voi synnyttää tunteen siitä, että teknologian käyttö on itselle mahdotonta. Ikääntyneestä voi tuntua, että hän on liian vanha oppimaan uusia temppuja teknologioiden käyttöön liittyen.¹³⁵ Haastateltavat toivat esiin digin käyttöön ja digioppimiseen liittyviä epävarmuuden tunteita:

132 Viljaranta, L. (2020). Näkökulmia iäkkäiden toimijuuteen digitalisoituvassa arjessa. Sosiaalinen raportti. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/SoTe/Palaute/sosiaalinen-raportointi/iakkaiden-toimijuus-digitalisoituvassa-arjessa.pdf>; Digiatoraportti 2023. Digi- ja väestötietovirasto. <https://dvv.fi/documents/16079645/141915645/Digitaito-raportti+2023.pdf/f7288a2c-d75b-7587-6038-880fa61df978/Digitaito-raportti+2023.pdf?t=1705916914546>

133 Gatto, S. L., & Tak, S. H. (2008). Computer, Internet, and E-mail Use Among Older Adults: Benefits and Barriers. *Educational Gerontology*, 34(9), 800–811. <https://doi.org/10.1080/03601270802243697>

134 ks. esim. Bergström, A. & Edström, M. (2022). Invisible or Powerful? Ageing in a Mediatised Society. Teoksessa Falk Erhag, H., Lagerlöf Nilsson, U., Rydberg Sterner, T. & Skoog, I. (eds). *A Multidisciplinary Approach to Capability in Age and Ageing*, s. 198. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-78063-0>; Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>

135 Haase, K.R., Cosco, T., Kervin, L., Riadi, I., O'Connell, M.E. (2021). Older Adults' Experiences with Using Technology for Socialization During the COVID-19 Pandemic: Cross-sectional Survey Study. *JMIR Aging*. 4(2). doi: [10.2196/28010](https://doi.org/10.2196/28010)

Mun on ihan turha mennä [digi]kurssille. Siinä on just se, että jos mä käyn jonkun kurssin ja joku opettaa siellä mua, sitten mä tuun kotiin ja seuraavana päivänä mä totean, että täytyisi mennä uudestaan. (Mies, 83).

Jos me tehtäisi tutkimus mun [iäkkäillä] asiakkailta bussissa ja sanottais, että tehdään tällöinen kysely digitaidoista, niin siellä noin kolmasosa sanoo heti, että en mä osaa tommoista lomaketta täyttää, en mä niistä digeistä tiedä. (Nainen, 67)

Se [digi] on semmoinen massa kaikkee äärettömän ikävää, joka tekee sen painon tunteen. (Nainen, 67)

Ikäihmisiä mietityttää myös internetistä saadun tiedon luotettavuus¹³⁶. Lisäksi ikääntyneet ovat huolissaan yksityisyyteen ja tietoturvaan liittyvistä asioista. Huolet koskevat esimerkiksi verkossa jaettujen henkilötietojen väärinkäyttöä ja identiteetti-varkauksia, verkkopankkipalvelujen turvallisuutta, verkkohäirintää ja viruksia.¹³⁷

Turvattomuudentunne on ikääntyneellä keskiössä, vanhentuessaan ja heikentyessään ihmisen pitäisi saada joku voimaannuttava juttu itseensä, ettei se pelkää digitaalista asiointia, kun se lisääntyy. Elämänhallinnan tunne on lujilla digitaalisten taitojen kanssa. (Nainen, 67)

Tietoturvaan liittyvät pelot voivat myös johtaa väärin käsityksiin digipalveluista ja rajoittaa niiden käyttöä. Esimerkiksi osa ikäihmisistä välttelee tiettyjä sovelluksia, koska he pelkäävät niiden vaarantavan henkilökohtaisia tietojaan. Tämä voi johtua virheellisestä tiedosta tai epäselvyydestä eri teknologioiden toimintaperiaatteista.

136 Gatto, S. L., & Tak, S. H. (2008). Computer, Internet, and E-mail Use Among Older Adults: Benefits and Barriers. *Educational Gerontology*, 34(9), 800–811. <https://doi.org/10.1080/03601270802243697>

137 ks. esim. Murciano-Hueso, A., Martín-García, A.-V., & Cardoso, A. P. (2022). Technology and Quality of Life of Older People in Times of COVID: A Qualitative Study on Their Changed Digital Profile. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10459.; <https://doi.org/10.3390/ijerph191610459>; Gatto, S. L., & Tak, S. H. (2008). Computer, Internet, and E-mail Use Among Older Adults: Benefits and Barriers. *Educational Gerontology*, 34(9), 800–811. <https://doi.org/10.1080/03601270802243697>; Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>

Jotkut mua vanhemmat ihmiset ei mene WhatsAppiin, kun sieltä viedään kaikki pankkitiedot. He sanoo sen ihan tosissaan. Ne on saanut tätä tietoa ja ne puurot ja vellit tässä ikäihmisten digijutussa menee kyllä sekaisin, mikä on mikäkin väline. (Nainen, 67)

Media tykittää koko ajan vanhusten kohdalla, että imuroidaan pankkitili tyhjäksi ja viedään omaisuus. Pelonsekaiset vanhukset, jotka on kenties yksin tai eristäytyneitä, nehän on ihan vainoharhaisia kaiken tekniikan suhteen, ettei vaan rahat lähde. (Mies, 67)

Julkisen hallinnon verkkopalvelujen käytön esteiden on havaittu liittyvän keskeisesti luottamuksen puutteeseen¹³⁸. Korona-aikana ikääntyneitä arvelutti sosiaali- ja terveydenhuollon digipalvelujen käytössä etenkin se, että ”väärällä painalluksella” voi olla vakavia ja pitkälle vaikuttavia seurauksia¹³⁹. Haastateltava kuvaa suhdettaan sähköisiin terveyspalveluihin seuraavalla tavalla:

Kyllä sitä mieltii, että osaako toimia sillä lailla, että se on turvallinen toimintatapa. Että niissä varmaan kaipaisi opastusta. (Nainen, 79)

Ikäihmisten turvallisuuden tunnetta voi heikentää osaltaan se, että digitaaliset alustat muuttuvat päivitysten myötä eri näköisiksi. Jatkuva vaatimus uuden oppimisesta näyttääkin olevan yleinen digitalisaatioon liittyvä huoli tai harmituksen aihe ikääntyneiden keskuudessa¹⁴⁰.

Aika pienellä aikaa on kyllä niin kuin tullut tämä kaikki, että ei siinä kyllä tahdo perässä pysyä. Mutta onneksi on vielä pärjälty. (Nainen, 79)

138 Hänninen, Riitta; et al.; (2021). Digiosallisuus Suomessa -hankkeen väliraportti s. 34 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-287-9>

139 Kaihlanen, A., Virtanen, L., Valkonen, P., Kilpinen, J., Hietapakka, L., Buchert, U., Hörhammer, I., Isola, A-M., Laukka, E., Kouvonon, A., Kujala, S., & Heponiemi, T. (2021). Haavoittuvat ryhmät etäpalvelujen käyttäjinä – kokemuksia COVID-19-epidemian ajalta. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 33/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-687-9>

140 Pirhonen, J., Lolich, L., Tuominen, K., Jolanki, O., Timonen, V. (2020). “These devices have not been made for older people's needs” – Older adults’ perceptions of digital technologies in Finland and Ireland. *Technology in Society* 62, <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101287>; Lehtinen, V. (2023). Toimijuuden kokemukset ikääntyvien kaupunkilaisten arjessa ilman internetiä. *Media & viestintä*, 46(4), 67–84. <https://doi.org/10.23983/mv.121571>

Kun tulee uusi laite, sen haltuunotto vie tavattomasti aikaa, energiaa, stressaa, että saa kaikki ohjelmistot toimimaan ja että kaikista jutuista, mitä itse tarvii, tulee automaatio. Se ei mene helposti. (Mies, 67)

Joillakin ikäihmisillä teknologian kehitys saattaa herättää myös pelkoja siitä, että inhimillinen kohtaaminen, kasvokkainen vuorovaikutus ja kosketus katoavat ja että markkinavoimat ja koneet alkavat hallita elämää¹⁴¹. Haastateltavat kuvaavat tätä pelkoa näin:

Karmealta kuulostaa, että täällähän eläisi vaan robotit, ei tarvittaisi meitä lihallisia olentoja lainkaan. (Nainen, 79)

Että sä et hallitse enää mitään, kaikki on tuolla koneilla hallinnat. (Mies, 83)

Ikääntyneiden on havaittu olevan huolissaan myös siitä, että internetin käyttö vie liikaa aikaa ja aiheuttaa riippuvuutta¹⁴². Osa ikääntyneistä saattaakin ajatella, että jättäytymällä digitaalisen maailman ulkopuolelle voi välttyä sen haitallisilta seurauksilta¹⁴³. Digiä päivittäin käyttävä haastateltava pohti ajankäyttöään seuraavasti:

Melkein sanoisin, että laitteiden käyttö on vaan lisääntynyt [koronan jälkeen]. On se totta, että jos rupeaisi laskemaan sitä aikaa vaikka viikossa, mitä menee digilaitteiden kanssa puuhasteluun, niin mä luulen, että se on iso tuntimäärä. (Mies, 79)

141 Pirhonen, J., Lolic, L., Tuominen, K., Jolanki, O., Timonen, V. (2020). "These devices have not been made for older people's needs" – Older adults' perceptions of digital technologies in Finland and Ireland. *Technology in Society* 62, <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101287>; Lehtinen, V. (2023). Toimijuuden kokemukset ikääntyvien kaupunkilaisten arjessa ilman internetiä. *Media & viestintä*, 46(4), 67–84. <https://doi.org/10.23983/mv.121571>

142 Gatto, S. L., & Tak, S. H. (2008). Computer, Internet, and E-mail Use Among Older Adults: Benefits and Barriers. *Educational Gerontology*, 34(9), 800–811. <https://doi.org/10.1080/03601270802243697>; Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>

143 Lehtinen, V. (2023). Toimijuuden kokemukset ikääntyvien kaupunkilaisten arjessa ilman internetiä. *Media & viestintä*, 46(4), 67–84. <https://doi.org/10.23983/mv.121571>

Ikäihmisten digitaalinen toimijuus on monialainen ilmiö, jota kehystävät niin rakenteelliset tekijät – kuten ikä, koulutus, taloudellinen asema ja terveys – kuin yksilölliset kokemukset, tunteet, motivaatio ja sosiaaliset verkostot. Toimijuuden näkökulma tuo esiin ikäihmisten erilaiset suhtautumistavat digitalisoituvaa arkeen. Osa käyttää digitaalisia välineitä sujuvasti ja aktiivisesti, osa tarvitsee tukea, osa valikoi käytön kohteita harkiten, ja osa jää kokonaan digitalisaation ulkopuolelle – joko olosuhteiden pakosta tai tietoisesti tehdyn valinnan seurauksena. Ikääntyneiden toimijuuden vahvistaminen digitaalisessa ympäristössä on tärkeää paitsi teknologisten taitojen näkökulmasta, myös laajemmin osallisuuden, itsenäisyyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

4 Digitalisaatio: yhteyksiä ja eristäytyneisyyttä

Ikäihmisten yksinäisyys lisääntyi pandemia-aikana. Digin käytön avulla voitiin osittain vähentää sosiaalisen eristäytymisen ja yksinäisyyden kokemuksia. Digitaalinen eriarvoisuus liittyy yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen, erityisesti ikääntyneillä, jotka jäävät usein digitaalisten palveluiden ulkopuolelle. Pandemian aikana digitaalinen eriarvoisuus korostui. Ikääntyneet tarvitsevat usein tukea digitaalisten teknologioiden käytössä. Läheiset ovat tärkeä digituen lähde. Muu digituki tunnetaan vielä suhteellisen huonosti.

4.1 Digitaalinen teknologia yksinäisyyden lievittäjänä

Koronapandemia ja siihen liittyvät poliittiset toimet toivat ikäihmisten sosiaalisen eristäytyneisyyden ja yksinäisyyden kokemukset entistä voimakkaammin esiin¹⁴⁴. Sosiaalisella eristäytymisellä tarkoitetaan suhteellisen objektiivisesti mitattavissa olevaa tilannetta, jossa yksilö on vähäisessä vuorovaikutuksessa muiden

144 Ks. esim. Balki, E., Hayes, N., Holland, C. (2023). Loneliness and older adults: psychological resilience and technology use during the COVID-19 pandemic-a cross-sectional study. *Frontiers of Aging*. <https://doi.org/10.3389/fragi.2023.1184386>; Cosco, T.D., Fortuna, K., Wister, A., Riadi, I., Wagner, K., Sixsmith, A. (2021). COVID-19, Social Isolation, and Mental Health Among Older Adults: A Digital Catch-22. *Journal of Medical Internet Research*, 23(5):e21864. doi: [10.2196/21864](https://doi.org/10.2196/21864); Neves, B., Colón Cabrera, D., Sanders, A., Warren, N. (2023). Pandemic Diaries: Lived Experiences of Loneliness, Loss, and Hope Among Older Adults During COVID-19. *Gerontologist*, 63(1):120–130. <https://doi.org/10.1093/geront/gnac104>; Knuutila, M.T., Rautiainen, L., Lehti, T.E., Karppinen, H., Kautiainen, H., Strandberg, T.E., Öhman, H., Savikko, N.M., Jansson, A.H., Pitkälä, K.H. (2023). Impact of the COVID-19 Pandemic on Older People's Loneliness: Findings from a Longitudinal Study between 2019 and 2021 among Older Home-Dwellers in Finland. *The Journal of nutrition, health and aging*, 27(8), 619-625. <https://doi.org/10.1007/s12603-023-1949-2>; Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>

ihmisten kanssa, kun taas yksinäisyys määritellään usein yksilön subjektiiviseksi kokemukseksi¹⁴⁵. Haastateltava kuvasi sosiaalisen verkoston ohenemista pandemia-aikana seuraavasti:

Oli se aika vähäistä niinkun ne sosiaaliset kontaktit. Me oltiin varmaan aika tarkkoja jotenkin siinä koronan kanssa. (Nainen, 76)

Vaikka sosiaalinen eristäytyneisyys voi lisätä yksinäisyyden riskiä, kaikki eristäytyneet eivät koe yksinäisyyttä eivätkä kaikki yksinäiset ihmiset ole sosiaalisesti eristäytyneitä. Sosiaalisen eristämisen riskiä kuitenkin lisäävät yksin eläminen, naimattomuus, pieni ja harvoin aktivoituva sosiaalinen verkosto, etäiset ihmissuhteet, vähäinen osallistuminen sosiaalisiin tapahtumiin sekä yksinäisyyden tunteet.¹⁴⁶

Pandemia-aikana ikäihmisten kokema yksinäisyys lisääntyi, ja erityisen suurta yksinäisyys oli laajimpien rajoitusten aikana. Myös masennuksen tunteet lisääntyivät pandemian aikana.¹⁴⁷ Suomalaisista yli 80-vuotiaista yli 40 prosenttia koki itsensä yksinäisemmiksi pandemia-aikana kuin sitä ennen¹⁴⁸. Yksinäisyyden

-
- 145 Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>; Clayton D, Astell A. Social isolation and the role of AgeTech in a post-COVID world. *Healthcare Management Forum*. 2022;35(5): 291-295. doi: [10.1177/08404704221112023](https://doi.org/10.1177/08404704221112023)
- 146 Clayton D, Astell A. Social isolation and the role of AgeTech in a post-COVID world. *Healthcare Management Forum*. 2022;35(5):291-295. doi:[10.1177/08404704221112023](https://doi.org/10.1177/08404704221112023)
- 147 Knuutila, M.T., Rautiainen, L., Lehti, T.E., Karppinen, H., Kautiainen, H., Strandberg, T.E., Öhman, H., Savikko, N.M., Jansson, A.H., Pitkälä, K.H. (2023). Impact of the COVID-19 Pandemic on Older People's Loneliness: Findings from a Longitudinal Study between 2019 and 2021 among Older Home-Dwellers in Finland. *The Journal of nutrition, health and aging*, 27(8), 619-625. <https://doi.org/10.1007/s12603-023-1949-2>; Balki E., Holland C., Hayes N. (2023). Use and Acceptance of Digital Communication Technology by Older Adults for Social Connectedness During the COVID-19 Pan-demic: Mixed Methods Study. *Journal of Medical Internet Research* 25:e41535 doi: [10.2196/41535](https://doi.org/10.2196/41535); Aho, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>
- 148 Uotila, H., & Jolanki, O. (2022). Kotona asuvien 60 vuotta täyttäneiden ihmisten yksinäisyys koronapandemian aikana. *Gerontologia*, 36(3), 271–290. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.111969>

tunteet lisääntyivät etenkin yksin eläneiden ja kaikkein iäkkäimpien keskuudessa¹⁴⁹. Useampikin haastateltava totesi pandemia-ajan sujuneen melko hyvin, kun sitä sai liikkumisrajoituksista huolimatta viettää yhdessä puolison kanssa.

Ei tullut yksinäisyyden tunnetta, kun oli kaksin. (Nainen, 79)

Mutta entä sitten ne yksin eläneet? Kyllä sitten saattoi olla yksinäistäkin. (Nainen, 76)

Suomalaiset ja ulkomaiset tutkimukset viittaavat siihen, että mahdollisista yksinäisyyden kokemuksista huolimatta pandemia ei heikentänyt merkittävästi ikääntyneiden elämänlaatua ja hyvinvointia. Ikääntyneillä näyttää olleen käytössään erilaisia sopeutumis- ja selviytymiskeinoja ja resilienssiä eli arjen vastoinkäymisissä, ongelmissa tai kriisitilanteissa ilmenevää kestävyyttä ja joustavuutta sekä kykyä oppia ja kehittyä niiden myötä. Näiden avulla he kykenivät sopeutumaan korona- arkeen.¹⁵⁰ Eräs haastateltava kuvasi korona-ajan elämänlaatuun näin:

Mulla oli kaikki plussaa, ei mulla ollut mitään ongelmia. (Mies, 83)

Jonkinasteinen sosiaalinen eristäytyneisyys saattoi olla jo ennen pandemiaa osa monien ikääntyneiden elämää, jolloin korona-ajan rajoitustoimet olivat vain jatkumoa heidän tavalliselle elämälleen¹⁵¹. Arkisten rutiinien jatkumisesta koronasta huolimatta kertoi myös eräs haastateltava:

Korona ei muuttanut meidän elämänrytmiä mitenkään muuten, kuin että se kaupassakäynti väheni. (Mies, 83)

149 Lehtinen, V. (2023). Toimijuuden kokemukset ikääntyvien kaupunkilaisten arjessa ilman internetiä. *Media & viestintä*, 46(4), 67–84. <https://doi.org/10.23983/mv.121571>

150 ks. esim. Lehtisalo, J., Palmer, K., Mangialasche, F., Solomon, A., Kivipelto, M. & Ngandu, T. (2021). "Changes in Lifestyle, Behaviors, and Risk Factors for Cognitive Impairment in Older Persons During the First Wave of the Coronavirus Disease 2019 Pandemic in Finland: Results from the FINGER Study." *Frontiers in Psychiatry* 12. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.624125>; Aholola, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>

151 Clayton D, Astell A. (2022). Social isolation and the role of AgeTech in a post-COVID world. *Healthcare Management Forum* 35(5), 291–295. doi: [10.1177/08404704221112023](https://doi.org/10.1177/08404704221112023)

Kaikki haastateltavat olivat viettäneet suuren osan korona-ajasta mökillä tai vastaavassa syrjemmässä olevassa paikassa. Näissä kokemuksissa korostuivat myös yhteisöllisyyden kokemukset. Joillakin perheyhteisö oli jopa tiivistynyt, kun etätyön ja etäkoulun ansioista aikaa voitiin viettää uudella tapaa yhdessä:

Siellä [kesäpaikassa] oli ympäristössä ihmisiä vaikka kuinka. Siellä sai kontakteja, jos halusi, ja olla ulkoilmassa. (Nainen, 79)

Yksi aika me asuttiin koko vuosi mökillä ja mä opetin sieltä, pidin näitä Zoom- ja Teams-juttuja sieltä, villasukat jalassa siellä villapaita päällä, kattelin muuttolintuja ja kaikkea muuta. (Mies, 67)

Se oli järisyttävää, että samassa tilassa samaan aikaan mies piti luentoa Teamsissa, poika kuunteli luentoa Teamsissa ja lapsenlapsi kävi alakerrassa etäkoulua. Onhan se ollut järisyttävä muutos. (Nainen, 67)

Poikkeustilanteen pitkittyminen kuitenkin harmitti osaa haastateltavista:

Loppuaikana mua rupesi ainakin vähän tympäisemään, että eikö tää ikinä lopu. (Nainen, 76)

Korona-aikana ikäihmisten resilienssiä lisääviä sopeutumiskeinoja olivat yhteydenpito läheisiin, keskittyminen myönteisiin asioihin sekä niihin harrastuksiin, joita pystyi harjoittamaan kotona. Sosiaalinen vuorovaikutus oli niin tärkeää, että ikäihmisetkin harjoittelivat etäyhteyksien käyttöä.¹⁵² Yksi resilienssin muodoista

152 Uotila, H., & Jolanki, O. (2022). Kotona asuvien 60 vuotta täyttäneiden ihmisten yksinäisyys koronapandemian aikana. *Gerontologia*, 36(3), 271–290. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.111969>; Knuutila, M.T., Rautiainen, L., Lehti, T.E., Karppinen, H., Kautiainen, H., Strandberg, T.E., Öhman, H., Savikko, N.M., Jansson, A.H., Pitkälä, K.H. (2023). Impact of the COVID-19 Pandemic on Older People's Loneliness: Findings from a Longitudinal Study between 2019 and 2021 among Older Home-Dwellers in Finland. *The Journal of nutrition, health and aging*, 27(8), 619–625. <https://doi.org/10.1007/s12603-023-1949-2>; Ahosola, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>; Haase KR, Cosco T, Kervin L, Riadi I, O'Connell ME. (2021). Older Adults' Experiences with Using Technology for Socialization During the COVID-19 Pandemic: Cross-sectional Survey Study. *JMIR Aging*. 4(2). doi: [10.2196/28010](https://doi.org/10.2196/28010)

pandemia-aikana olikin uusien digitaalitojen omaksuminen¹⁵³. Erityisesti sulkutoimien aikana ikäihmiset pyrkivät tietoisesti vähentämään yksinäisyyden tunteita ja rikkomaan kotona vallitsevaa hiljaisuutta viestintäteknologian avulla. Arkista päivärytmiä pidettiin yllä läheisten kanssa käydyillä puhelinkeskusteluilla sekä osallistumalla verkkoyhteisöpahtumiin.¹⁵⁴

Jossain vaiheessa tuli ehkä soitettua enemmän joillekin ihmisille kuin aikaisemmin. Ehkä kun oli vähän hiljaista ja yksinäistä, niin nää puhelut korvasi sitä. (Mies, 79)

Virtuaalisten ryhmätapaamisten onkin havaittu vähentäneen yksinäisyyden tunteita niillä ikääntyneillä, jotka ennen pandemiaa olivat ottaneet osaa vastaaviin tilaisuuksiin paikan päällä¹⁵⁵. Myös osa haastateltavista oli ottanut pandemia-aikana osaa etäyhteyksiin niihin harrastuksiin, joissa ennen korona-aikaa oli kokoonnuttu fyysisesti yhteen. Etäharrastusten nähtiin tuoneen sisältöä elämään, mutta poikenneen tavanomaisesta vuorovaikutuksesta. Haastateltava kuvaa Teamsilla toteutetun kirjapiirin toimintaa korona-aikana seuraavasti:

Musta tuntuu, että itse kukin vähän jännittikin sitä tilannetta, että miten tässä nyt sitten ollaan. Ja sitten kun kolme puhuu yhtä aikaa, niin sitten pitää jonkun olla vähän niinku puheenjohtajana, joka ei ole normaalitilanne. (Mies, 79)

Jopa hieman yllättävänä voidaan pitää tutkimustulosta, jonka mukaan joidenkin ikäihmisten elämässä pandemia-ajalla näyttää olleen myös myönteisiä seurauksia. Tällaisia myönteiseksi nimettyjä asioita ovat olleet uudet sosiaaliset kontaktit naapuruston asukkaiden kanssa ja etäyhteyksillä käyty vuorovaikutus kauempana

153 ks. esim. Ahosola, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>; Balki, E., Hayes, N., Holland, C. (2023). Loneliness and older adults: psychological resilience and technology use during the COVID-19 pandemic—a cross-sectional study. *Frontiers of Aging*. <https://doi.org/10.3389/fragi.2023.1184386>; Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>

154 Neves, B., Colón Cabrera, D., Sanders, A., Warren, N. (2023). Pandemic Diaries: Lived Experiences of Loneliness, Loss, and Hope Among Older Adults During COVID-19. *Gerontologist*, 63(1):120–130. <https://doi.org/10.1093/geront/gnac104>

155 Uotila, H., & Jolanki, O. (2022). Kotona asuvien 60 vuotta täyttäneiden ihmisten yksinäisyys koronapandemian aikana. *Gerontologia*, 36(3), 271–290. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.111969>

asuvien läheisten kanssa.¹⁵⁶ Digitaaliset laitteet loivat parhaimmillaan uusia tapoja sukupolvien väliseen kanssakäymiseen ja mahdollistivat uudella tavalla ikäihmisen osallistumisen esimerkiksi aikuisen lapsensa elämäntapahtumiin¹⁵⁷. Myös haastattelutavat toivat esiin joitakin pandemia-ajan uusia ja myönteisiä kokemuksia:

Meillä oli sellainen perheen WhatsApp-ryhmä, johon läheteltiin kuvia ja videoitaakin. Se oli uusi ja ihan kiva juttu. (Nainen, 76)

Me oltiin kaikki yhtä aikaa siellä mökillä, me oltiin toistemme lähellä. Ehkä perhe jopa hitsautui enemmän yhteen silloin, kun jouduttiin olemaan siellä mökillä. Ja ehkä perheen arvoa arvosti. (Nainen, 67)

Pandemia-aikana digitaalisten työkalujen käyttö tai käyttämättömyys oli yhteydessä yksinäisyyden ja sosiaalisen eristäytyneisyyden tunteisiin. Eräiden tutkimusten mukaan teknologian avulla toteutettu vuorovaikutus vähensi stressiä ja yksinäisyyden kokemuksia¹⁵⁸. Ikääntyneet, jotka olivat hyödyntäneet teknologiaa,

-
- 156 Uotila, H., & Jolanki, O. (2022). Kotona asuvien 60 vuotta täyttäneiden ihmisten yksinäisyys koronapandemian aikana. *Gerontologia*, 36(3), 271–290. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.111969>; Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>
- 157 Ahosola, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>
- 158 Seifert, A., Hofer, M. & Rössel, J. (2018) Older adults' perceived sense of social exclusion from the digital world, *Educational Gerontology*, 44:12, 775-785, <https://doi.org/10.1080/03601277.2019.1574415>; Balki E, Hayes N, Holland C. (2023). Loneliness and older adults: psychological resilience and technology use during the COVID-19 pandemic-a cross sectional study. *Frontiers of Aging*. <https://doi.org/10.3389/fragi.2023.1184386>

kokivat myös vähemmän yksinäisyyttä¹⁵⁹. Digitaalisen vuorovaikutuksen ulkopuolelle jääneillä eristäytyneisyyden kokemukset lisääntyivät¹⁶⁰. Eräässä tutkimuksessa osallistujat nimesivät pääsyyksi pandemia-aikana kokemalleen yksinäisyydelle sen, ettei heillä ollut mahdollisuutta käyttää teknologiaa haluamallaan tavalla¹⁶¹.

Toisaalta joissain tutkimuksissa teknologian käytöllä ja sosiaalisen eristäytyneisyyden kokemuksella ei havaittu tilastollisesti merkittävää yhteyttä¹⁶². Myös osa haastateltavista toi esiin sen, että korona-arki sujui totuttuun tapaan mukavissa merkeissä, vaikkei uusia digialuevaltauksia tullutkaan tehtyä:

Aamulla herätys, aamukahvit, kesäpaikkaan, päivä, iltaan, myöhään, kesäpaikasta pois, kotiin ja nukkumaan. Ei tarvittu digiä kyllä. (Mies, 83)

-
- 159 Knuutila, M.T., Rautiainen, L., Lehti, T.E., Karppinen, H., Kautiainen, H., Strandberg, T.E., Öhman, H., Savikko, N.M., Jansson, A.H., Pitkälä, K.H. (2023). Impact of the COVID-19 Pandemic on Older People's Loneliness: Findings from a Longitudinal Study between 2019 and 2021 among Older Home-Dwellers in Finland. *The Journal of nutrition, health and aging*, 27(8), 619-625. <https://doi.org/10.1007/s12603-023-1949-2>; Uotila, H., & Jolanki, O. (2022). Kotona asuvien 60 vuotta täyttäneiden ihmisten yksinäisyys koronapandemian aikana. *Gerontologia*, 36(3), 271–290. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.111969>; Murciano-Hueso, A., Martín-García, A.-V., & Cardoso, A. P. (2022). Technology and Quality of Life of Older People in Times of COVID: A Qualitative Study on Their Changed Digital Profile. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10459. <https://doi.org/10.3390/ijerph191610459>; Balki, E., Hayes, N., Holland, C. (2023). Loneliness and older adults: psychological resilience and technology use during the COVID-19 pandemic-a cross sectional study. *Frontiers in Aging* 4. <https://doi.org/10.3389/fragi.2023.1184386>
- 160 Zapletal, A., Wells, T., Russell, E., Skinner, M. (2023). On the triple exclusion of older adults during COVID-19: Technology, digital literacy and social isolation. *Social Sciences & Humanities Open* 8. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2023.100511>
- 161 Knuutila, M.T., Rautiainen, L., Lehti, T.E., Karppinen, H., Kautiainen, H., Strandberg, T.E., Öhman, H., Savikko, N.M., Jansson, A.H., Pitkälä, K.H. (2023). Impact of the COVID-19 Pandemic on Older People's Loneliness: Findings from a Longitudinal Study between 2019 and 2021 among Older Home-Dwellers in Finland. *The Journal of nutrition, health and aging*, 27(8), 619-625. <https://doi.org/10.1007/s12603-023-1949-2>
- 162 Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>

Ikääntyneet ovat tuoneet tutkimuksessa esiin paitsi digitaalisten teknologioiden hyödyt, myös niiden rajoitukset yksinäisyyden torjunnassa¹⁶³. Fyysinen tapaaminen ja kosketus jäivät puuttumaan pandemia-ajan etäyhteydenpidosta, eikä teknologia-avusteisella viestinnällä pystytty ikääntyneiden mielestä täysin korvaamaan kasvokkaisia kohtaamisia. Jotkut ikääntyneet kokivat etävälitteisen yhteydenpidon pinnalliseksi ja määrältään riittämättömäksi, etenkin kun nuorempien sukulaisten päivät täyttyivät etätöiden ja etäkoulunkäynnin askareista.¹⁶⁴ Haastateltava kuvasi jäsenten vuorovaikutusta etäkirjapiirissä seuraavasti:

Se sinänsä pelasi, mutta jotenkin kun on tietysti tottunut, että siinä istutaan saman pöydän ääressä ja juodaan kahvia, niin kyllähän siinä jotain oli pois siitä sosiaalisuudesta ja semmoisesta, että voi välittömästi reagoida. Että ei se nyt ihan samalta tuntunut, mutta oli parempi kuitenkin kuin ei mitään. (Nainen, 76)

4.2 Digitaalinen eriarvoisuus ja syrjäytyminen

Digitaalinen eriarvoisuus on yhteiskunnallinen ilmiö, joka kytkeytyy yleiseen rakenteelliseen epätasa-arvoon. Rakenteellisen epätasa-arvon osatekijöitä ovat yhteiskuntaluokka ja taloudellinen asema, sukupuoli, etninen tausta, ikä, toimintakykyyn liittyvät rajoitteet sekä maantieteellinen sijainti. Nämä tekijät määrittävät yksilöiden psyykkisiä, sosiaalisia ja taloudellisia resursseja ja vaikuttavat siten myös heidän mahdollisuuksiinsa osallistua yhteiskuntaan – myös digitaalisesti.

163 Neves, B., Colón Cabrera, D., Sanders, A., Warren, N. (2023). Pandemic Diaries: Lived Experiences of Loneliness, Loss, and Hope Among Older Adults During COVID-19. *Gerontologist*, 63(1):120–130. <https://doi.org/10.1093/geront/gnac104>; Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>

164 Uotila, H., & Jolanki, O. (2022). Kotona asuvien 60 vuotta täyttäneiden ihmisten yksinäisyys koronapandemian aikana. *Gerontologia*, 36(3), 271–290. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.111969>; Balki E., Holland C., Hayes N. (2023). Use and Acceptance of Digital Communication Technology by Older Adults for Social Connectedness During the COVID-19 Pandemic: Mixed Methods Study. *Journal of Medical Internet Research* 25:e41535 doi: [10.2196/41535](https://doi.org/10.2196/41535); Neves, B., Colón Cabrera, D., Sanders, A., Warren, N. (2023). Pandemic Diaries: Lived Experiences of Loneliness, Loss, and Hope Among Older Adults During COVID-19. *Gerontologist*, 63(1):120–130. <https://doi.org/10.1093/geront/gnac104>; Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>

Digitaalinen eriarvoisuus on osa rakenteellisesta epätasa-arvosta johtuvia yhteiskunnallisen syrjäytymisen prosesseja¹⁶⁵. Yhteiskunnallisella syrjäytymisellä tarkoitetaan yksilön tai ryhmän jäämistä osittain tai kokonaan yhteiskunnan toimintojen ulkopuolelle. Ikääntyneillä on muita ikäryhmiä suurempi riski joutua yhteiskunnallisesti syrjäytyneiksi, sillä heidän elämänsä voi iän lisäksi sisältää myös muita eriarvoisuutta tuottavia tekijöitä. **Digitaalisella syrjäytymisellä** – osana yhteiskunnallista syrjäytymistä – tarkoitetaan tilannetta, jossa yksilö tai ryhmä jää joko kokonaan tai osittain digitaalisten palveluiden, osallistumisen ja teknologioiden ulkopuolelle. Vähäinen digitaalisten teknologioiden käyttö saattaa osaltaan lisätä syrjäytymisen riskiä.¹⁶⁶

Digitaalista syrjäytymistä tutkinut Jan van Dijk tiivistää digitaalisen syrjäytymisen synnyn viisikohtaiseksi prosessiksi, joka muodostaa itseään vahvistavan kehän. Ensinnäkin (1) yhteiskunnan resurssit jakautuvat epätasaisesti edellä mainittujen epätasa-arvon muotojen mukaisesti. Tämä (2) synnyttää eriarvoisuutta digitaalisten teknologioiden saavutettavuudessa ja käytössä. Lisäksi (3) digitaalisten teknologioiden ominaisuudet – kuten monimutkaisuus, kieli ja saavutettavuus – vaikuttavat siihen, kenellä on tosiasiallinen mahdollisuus käyttää niitä. Eriarvoinen saavutettavuus (4) puolestaan johtaa eriarvoisiin osallistumismahdollisuuksiin ja digitaalisten resurssien hyödyntämiseen esimerkiksi koulutuksessa, työelämässä tai poliittisessa vaikuttamisessa. Lopulta (5) yhteiskunnallisen osallistumisen eriarvoisuus vahvistaa olemassa olevia yhteiskunnallista epätasa-arvon rakenteita ja uusintaa resurssien eriarvoista jakautumista.¹⁶⁷

Yksilön näkökulmasta digitaalista syrjäytymistä voivat aiheuttaa teknologian koettu vieraus tai hyödyttömyys, vaikea saavutettavuus eli käytettävyys erilaisissa tilanteissa sekä vähäinen motivaatio eli kiinnostuksen ja halun puute.

165 van Dijk, J. A. G. M., & Hacker, K. (2003). The Digital Divide as a Complex and Dynamic Phenomenon. *The Information Society*, 19(4), 315–326. <https://doi.org/10.1080/01972240309487>; van Dijk, J. A. G. M. (2005). *The Deepening Divide: Inequality in the Information Society*. SAGE Publications; van Dijk, J. A. G. M. (2020). *Closing the Digital Divide: The Role of Digital Skills and Usage*. In Ragnedda, M. & Muschert, G. W. (Eds.), *Theorizing Digital Divides* (pp. 189–208). Routledge.

166 Seifert, A., Cotten, S., Xie, B. (2021). A Double Burden of Exclusion? Digital and Social Exclusion of Older Adults in Times of COVID-19, *The Journals of Gerontology: Series B*, 76(3), e99–e103, <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa098>; Zapletal, A., Wells, T., Russell, E., Skinner, M. (2023). On the triple exclusion of older adults during COVID-19: Technology, digital literacy, and social isolation. *Social Sciences & Humanities Open* 8. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2023.100511>

167 van Dijk, J. A. G. M. (2005). *The Deepening Divide: Inequality in the Information Society*. SAGE Publications.

Syrjäytymiseen vaikuttavat myös digiteknologian käyttötaidottomuus ja digitaalisen lukutaidon puute. Jos näitä taitoja ei ole, digiteknologian hyödyntäminen monipuolisesti esimerkiksi opiskelussa, työssä, asioinnissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa tai kulttuurin saralla vaikeutuu. Näin teknologian käytön tuomat hyödyt, kuten paremmat koulutus- ja työllistymismahdollisuudet, sosiaalinen pääoma, yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollisuudet ja hyvinvointi, jäävät saavuttamatta.

Alempi koulutustaso voi liittyä puutteellisiin digitaitoihin tai heikkoon motivaatioon digiä kohtaan, pienituloisuus voi rajoittaa laitehankintoja ja yhteiskunnallinen syrjäytyminen voi vähentää mahdollisuuksia käyttää teknologiaa mielekkäästi ja hyödyllisesti. Digitaalinen eriarvoisuus ja siitä seuraava syrjäytyminen eivät ole pelkästään teknisiä tai yksilötason ongelmia, vaan moniulotteisia ja rakenteellisia kysymyksiä, jotka liittyvät laajempaan yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen.¹⁶⁸

Ikäihmiset käyttävät digitaalisia teknologioita vähemmän ja kapea-alaisemmin kuin nuoremmat ikäryhmät eivätkä ole kokeneet samanlaista teknologista sosialisatiota kuin nuoremmat ikäpolvet. Heillä on näin ollen nuorempia ikäryhmiä suurempi vaara syrjäytyä digitaalisesti ja pudota niin sanottuun digitaaliseen kuiluun.¹⁶⁹

Digitaalinen kuilu voidaan jakaa kolmeen tasoon: internetiin pääsy (ensimmäinen digitaalinen kuilu), internetin tehokas käyttö (toinen digitaalinen kuilu) ja verkon kautta saavutettavat hyödyt (kolmas digitaalinen kuilu). Internetin ulkopuolelle

168 van Dijk, J. A. G. M. (2005). *The Deepening Divide: Inequality in the Information Society*. SAGE Publications.

169 ks. esim. Balki E., Holland C., Hayes N. (2023). Use and Acceptance of Digital Communication Technology by Older Adults for Social Connectedness During the COVID-19 Pandemic: Mixed Methods Study. *Journal of Medical Internet Research* 25:e41535 doi: [10.2196/41535](https://doi.org/10.2196/41535); Murciano-Hueso, A., Martín-García, A.-V., & Cardoso, A. P. (2022). Technology and Quality of Life of Older People in Times of COVID: A Qualitative Study on Their Changed Digital Profile. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10459. <https://doi.org/10.3390/ijerph191610459>; Martínez-Alcalá CI, Rosales-Lagarde A, Pérez-Pérez YM, Lopez-Noguerola JS, Bautista-Díaz ML and Agis-Juarez RA (2021) The Effects of Covid-19 on the Digital Literacy of the Elderly: Norms for Digital Inclusion. <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.716025>; Seifert, A., Cotton, S.R., Xie, B. (2021). A Double Burden of Exclusion? Digital and Social Exclusion of Older Adults in Times of COVID-19. *The Journals of Gerontology: Series B*, Volume 76 (3), e99–e103, <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa098>; Seifert, A., Hofer, M. & Rössel, J. (2018) Older adults' perceived sense of social exclusion from the digital world. *Educational Gerontology*, 44:12, 775-785. <https://doi.org/10.1080/03601277.2019.1574415>

jäävät tai sitä tehottomasti käyttävät voivat menettää mahdollisuuksiaan eri elämänalueilla. Sen sijaan ne, joilla on pääsy internetiin ja taitoa hyödyntää sitä, voivat vahvistaa yhteiskunnallista asemaansa ja parantaa elämänlaatuaan.¹⁷⁰

Digitaalisia kuiluja voi syntyä myös ikääntyneiden ryhmän sisälle. Vanhimmat ikäihmiset ovat suurimmassa vaarassa digitaaliseen syrjäytymiseen. Toisaalta eroja ikääntyneiden digiosaamisessa selittävät monet muut tekijät, kuten terveydentila, taloudelliset resurssit ja motivaatiotekijät sekä edellisessä luvussa tarkastellut toimijuuden ulottuvuudet.

Ikääntyneet ovat erityinen riskiryhmä, kun tarkastellaan digitaalisten teknologioiden käyttämättömyyteen kytkeytyvää yhteiskunnallista syrjäytymistä¹⁷¹. Yhteiskunnalliselle syrjäytymiselle altistavat tekijät ja digitaalinen syrjäytyminen ovat yhteydessä toisiinsa ja voivat vahvistaa toistensa vaikutusta¹⁷². Digitaalisten toimintojen ulkopuolelle jääminen voi aiheuttaa tunteen sosiaalisesta ulossulkemisesta ja tuottaa uudenlaisia yhteiskunnallisen syrjäytymisen muotoja¹⁷³. Mikäli ikääntyneillä ei ole käytössään digitaalisia laitteita tai heiltä puuttuu

170 Ragnedda, M. (2008). Conceptualizing digital capital. *Telematics and Informatics* 35, 2366–2375. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2018.10.006>

171 Seifert, A., Hofer, M. & Rössel, J. (2018) Older adults' perceived sense of social exclusion from the digital world. *Educational Gerontology*, 44:12, 775-785. <https://doi.org/10.1080/03601277.2019.1574415>

172 Saukkonen, P.; et al (2021). Sosiaaliselle syrjäytymiselle altistavien tekijöiden yhteys ikääntyneiden sähköiseen asiointiin: tuloksia COVID-19- epidemian ensimmäisten aaltojen ajoilta. Tutkimuksesta tiiviisti 60/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-747-0>; Bergström, A. & Edström, M. (2022). Invisible or Powerful? Ageing in a Mediatized Society. Teoksessa Falk Erhag, H., Lagerlöf Nilsson, U., Rydberg Sterner, T. & Skoog, I. (eds). *A Multidisciplinary Approach to Capability in Age and Ageing*, s. 198. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-78063-0>

173 Seifert, A. (2020) The Digital Exclusion of Older Adults during the COVID-19 Pandemic, *Journal of Gerontological Social Work*, 63:6-7, 674-676, doi: <https://doi.org/10.1080/01634372.2020.1764687>; Seifert, A., Hofer, M. & Rössel, J. (2018). Older adults' perceived sense of social exclusion from the digital world. *Educational Gerontology*, 44:12, 775-785, <https://doi.org/10.1080/03601277.2019.1574415>

digitaitoja, ovat he vaarassa jäädä koulutukseen, terveyteen, talouteen, sosiaaliturvaan, palveluihin ja osallistumiseen liittyvien yhteiskunnallisten toimintojen ulkopuolelle¹⁷⁴.

Voidaan puhua erityisestä **digitaalisesta pääomasta**, joka tarkoittaa digitaalisten taitojen (kuten tiedonhankinnan, viestinnän, turvallisuuden, sisällöntuotannon ja ongelmanratkaisun) ja teknologisten resurssien kasaantumista. Digitaalisen pääoman määrä vaikuttaa siihen, millaista kokemusta yksilö kerryttää digitaalisten teknologioiden käytöstä ja kuinka tämä kokemus muuntuu muiksi pääoman muodoiksi, kuten taloudelliseksi, sosiaaliseksi, kulttuuriseksi tai poliittiseksi pääomaksi. Kun digitalisaatio lisääntyy yhteiskunnan eri sektoreilla, digitaalisen pääoman puute altistaa yhteiskunnalliselle syrjäytymiselle ja lisää yhteiskunnallista eriarvoisuutta.¹⁷⁵

Heikko digitaalinen pääoma voi johtaa myös tilanteisiin, jossa joutuu huijatuksi esimerkiksi hankkiessaan puhelinliittymää eikä tajua ostaneensa samalla kalliin digilaitteen.

Olisi tärkeää, että olisi samat käsitteet ja termit, joilla puhutaan asioista, sama ymmärryksen pohja. Kun sä meet ostamaan jotain, mä oon monta kertaa kuunnellut liikkeessä, nehän myy vanhoille ihmisille kaikkea, mitä hän ei tarvitse. Osittain pelottelun kautta, osittain tarjouksia. Joku fiksun näköinen vanhus voi teeskennellä, että hän ymmärtää mistä puhutaan, vaikka on ihan pihalla, näkee kilometrien päähän, ettei toi ymmärrä yhtään mitään, ja toinen vaan myy koko ajan. (Mies, 67)

Digitaalisen teknologian hyödyntämisessä pandemia-aikana ilmeni merkittäviä eroja ikäihmisten välillä. Vain osa ikääntyneistä onnistui korvaamaan menetettyjä tapaamisia ja vuorovaikutusmahdollisuuksia digitaalisen teknologian avulla. Joissakin tutkimuksissa havaittiin, että teknologiaa haltuun ottaneiden ikäihmisten

174 Bergström, A. & Edström, M. (2022). Invisible or Powerful? Ageing in a Mediatised Society. Teoksessa Falk Erhag, H., Lagerlöf Nilsson, U., Rydberg Sterner, T. & Skoog, I. (eds). A Multidisciplinary Approach to Capability in Age and Ageing. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-78063-0>; Rasi, P. & Kilpeläinen, A. (2015). The digital competences and agency of older people living in rural villages in Finnish Lapland. Seminar.net, 11(2), 149-160. <http://seminar.net/104-frontpage/242-the-digital-competences-and-agency-of-older-people-living-in-rural-villages-in-finnish-lapland>

175 Ragnedda, M. (2008). Conceptualizing digital capital. Telematics and Informatics 35, 2366–2375. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2018.10.006>

joukossa oli myös ensikertalaisia¹⁷⁶. Digitaalisen teknologian käyttöä näyttivät kuitenkin lisänneen ennen kaikkea ne ikäihmiset, joilla oli jo ennestään kokemusta teknologian käytöstä¹⁷⁷.

Korkeasti koulutetuilla ikäihmisillä oli enemmän kokemusta teknologian käytöstä kuin vähemmän koulutetuilla, ja he omaksuivat uusia teknologioita vähemmän koulutettuja todennäköisemmin.¹⁷⁸ Ikäihmisten digitaalinen syrjäytyminen riippui teknologian käyttömahdollisuuksien ja digitaitojen lisäksi siitä, oliko digitaalisuus vakiintunut luontevaksi osaksi arkea¹⁷⁹.

Digitaalisesti osaavat pääsevät yhä paremmin osallisiksi yhteiskunnassa ja vähäiset digitaaliset taidot omaavat jäävät entistä eristäytyneemmiksi¹⁸⁰. Digitaalisen teknologian käytön suhteen näyttääkin toimivan niin kutsuttu Matteus-efekti¹⁸¹: ne, joilla on jo ennestään eniten resursseja ja parhaat asemat yhteiskunnassa, hyötyvät eniten myös uusista resursseista, kuten uusien teknologioiden hallinnasta ja käytöstä. Haastateltavat, joilla oli ennestään paljon kokemusta digitaalisten

-
- 176 Murciano-Hueso, A., Martín-García, A.-V., & Cardoso, A. P. (2022). Technology and Quality of Life of Older People in Times of COVID: A Qualitative Study on Their Changed Digital Profile. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10459. <https://doi.org/10.3390/ijerph191610459>; Neves, B., Colón Cabrera, D., Sanders, A., Warren, N. (2023). Pandemic Diaries: Lived Experiences of Loneliness, Loss, and Hope Among Older Adults During COVID-19. *Gerontologist*, 63(1):120–130. <https://doi.org/10.1093/geront/gnac104>
- 177 Ahsola, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>; Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>
- 178 Haase, K.R., Cosco, T., Kervin, L., Riadi, I., O'Connell, M.E. (2021). Older Adults' Experiences with Using Technology for Socialization During the COVID-19 Pandemic: Cross-sectional Survey Study. *JMIR Aging*, 4(2). doi: [10.2196/28010](https://doi.org/10.2196/28010)
- 179 Seifert, A. (2020) The Digital Exclusion of Older Adults during the COVID-19 Pandemic. *Journal of Gerontological Social Work*, (63)6-7, 674-676, doi: <https://doi.org/10.1080/01634372.2020.1764687>
- 180 Hill, R., Betts L. R & Gardner S. E. (2015) Older adults' experiences and perceptions of digital technology: (Dis)empowerment wellbeing and inclusion, *Computers in Human Behavior* 48, 415–423. DOI:[10.1016/j.chb.2015.01.062](https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.01.062)
- 181 Matteus-efektin käsitteen toi yhteiskuntatieteisiin sosiologi Robert K. Merton artikkelillaan, joka käsitteli tunnettujen tutkijoiden saavuttamaa mainetta verrattuna vähemmän tunnettuihin tutkijoihin (Merton, R. K., 1968, The Matthew Effect in Science, *Science* 158(3819), 56–63); van Dijk, J. (2005). *The Deepening Divide. Inequality in the Information Society*. Sage.

välineiden käytöstä, hankkivat uutta digiosaamista pandemia-aikana. Myös se, oliko pandemian aikana työelämässä tai eläkkeellä, saattoi vaikuttaa digiteknologian käyttöön.

Työelämässä pandemia-aikaan ollut haastateltava oli mukana ”yhden yön ihmeessä” eli työpaikkansa siirtymisessä lähiopetuksesta etäopetukseen. Pandemian puhjettua työnantaja tarjosi nopealla aikataululla etäopetuskoulutusta ja pakko-siirtymästä etäopetuslaitteiden käyttäjäksi tuli lopulta myönteinen kokemus:

En kärsinyt korona-ajasta, kun ylittyi se kynnyks, että täähän onnistuu minulta. Siitä kiitos silloiselle työnantajalleni. Sopiva pakko edisti haltuunottamista. Perehdytys [etätyöhön] oli lyhyt, ytimekäs ja sen jälkeen itseohjautuva. Kuitenkin koki olevansa muutaman sentin pidemmällä siinä kuin ne kuulijat. ... Työnantaja pakotti siirtymään siihen (digiin) ja hoitamaan asioita sillä tavalla. Ja se oli yhteiskunnassa välttämättömyyskin. Täytyi muokata asioita siten, että se homma pelittää ja ottaa itse haltuun niitä työkaluja, mitä siellä tarvitaan. Jälkikäteen mä vasta ymmärsin sen, että se oli lottovoitto. Vaikka asia oli ikävä, mutta se palveli tällä tavalla. Ihminen tekee pakon edessä yllättävän paljon asioita. (Mies, 67)

Toisin kävi haastateltavalle, joka oli jäänyt eläkkeelle hieman ennen koronaa ja aloittanut yritystoiminnan.

Mä olin just jäänyt eläkkeelle ja mä putosin ihan tyhjän päälle. Mä olin ajatellut, että mä teen vaan tätä kulttuurialan yritystä. Mulla ei ollut siinä mitään neuvjatahoa, ei it-tukea eikä muuta. (Nainen, 67)

Koronakriisi ja sen myötä vauhdittunut digitalisaatio ovat tuoneet mukanaan merkittävän riskin digitaalisen eriarvoisuuden kasvulle¹⁸². Erityisen haavoittuvassa asemassa pandemian aikana olivat sairastuneet, yksin asuvat ja hoivakodeissa asuvat ikääntyneet¹⁸³. Hoivakodeissa asuvien ikäihmisten tilannetta vaikeutti se, että tapaamisrajoitusten aikaan vierailut hoivakodeissa kiellettiin. Uusi viestintä-tekniologia tarjosi kuitenkin jonkinlaista apua tilanteeseen.¹⁸⁴ Myös omaishoitajien tilanne oli haastava, sillä tilapäishoitoa ei enää välttämättä saanut omaishoitajien vapaiden ajaksi¹⁸⁵ ja vertaisryhmien kasvokkaiset tapaamiset joko päättyivät tai siirtyivät verkkoon.

-
- 182 Kaihlanen, A., Virtanen, L., Valkonen, P., Kilpinen, J., Hietapakka, L., Buchert, U., Hörhammer, I., Isola, A-M., Laukka, E., Kouvonen, A., Kujala, S., & Heponiemi, T. (2021). Haavoittuvat ryhmät etäpalvelujen käyttäjinä – kokemuksia COVID-19-epidemian ajalta. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 33/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-687-9>; <https://doi.org/10.23989/gerontologia.111969>; Knuutila, M.T., Rautiainen, L., Lehti, T.E., Karppinen, H., Kautiainen, H., Strandberg, T.E., Öhman, H., Savikko, N.M., Jansson, A.H., Pitkälä, K.H. (2023). Impact of the COVID-19 Pandemic on Older People's Loneliness: Findings from a Longitudinal Study between 2019 and 2021 among Older Home-Dwellers in Finland. *The Journal of nutrition, health and aging*, 27(8), 619-625. <https://doi.org/10.1007/s12603-023-1949-2>; Ahosola, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>; Seifert, A., Cotton, S.R., Xie, B. (2021). A Double Burden of Exclusion? Digital and Social Exclusion of Older Adults in Times of COVID-19. *The Journals of Gerontology: Series B, Volume 76 (3)*, e99–e103, <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa098>
- 183 [Koronapandemian vaikutukset yhdenvertaisuuden toteutumiseen. \(2021\). Policy Brief 6, Syrjintä Suomessa, Oikeusministeriö, Helsinki.](#)
- 184 Ahosola, P., Tuominen, K., Tiainen, K., Jylhä, M., & Jolanki, O. (2021). Mikä muuttui vai muuttuiko mikään? Yli 65-vuotiaiden arki korona-aikana. *Gerontologia*, 35(4), 342–355. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.103376>
- 185 [Koronapandemian vaikutukset yhdenvertaisuuden toteutumiseen. \(2021\). Policy Brief 6/ 2021, Syrjintä Suomessa, Oikeusministeriö, Helsinki.](#)

Pandemian jälkeen on herännyt keskustelua siitä, kuinka palvelut kyettiin turvaamaan haavoittuvassa asemassa oleville ihmisille, joilla ei ollut samankaltaisia mahdollisuuksia, taitoja tai resursseja digitaalisten palvelujen käyttöön¹⁸⁶. Samalla juuri nämä kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevat ikääntyneet olisivat hyötäneet eniten digitaalisuuden tarjoamista vaihtoehtoista¹⁸⁷.

Haastatteluissa nousee vahvasti esiin kokemus siitä, että digitalisaation eteneminen on jättänyt monet iäkkäät ihmiset haavoittuvaan asemaan. Erityisesti muistisairaiden ja laitoksissa asuvien ikäihmisten tilanne arvioidaan vakavaksi: heiltä puuttuvat paitsi digilaitteiden käyttötaidot, myös tarvittava tuki ja luottamus järjestelmään. Haastateltujen puheissa korostui huoli siitä, että digitaalisista palveluista on tullut monille vanhuksille lähes saavuttamattomia – ei vain teknologian vaikeuden vuoksi, vaan myös siksi, ettei heillä ole rinnallakulkijaa tai luotettavaa viranomaista, joka tukisi heitä digitaalisessa asiointissa.

Mä ajattelen, että on paljon ihmisiä, jotka on sillä lailla haavoittuvassa asemassa, että heillä ei ole minkäänlaisia mahdollisuuksia käyttää digipalveluja eikä oppia niitä, esimerkiksi muistiongelmaiset ikäihmiset. (Nainen, 76)

Kaikkein surkeimmassa asemassa on muistisairas vanhus. Ja vaikka sillä olisi puhelin, mutta jos se ei osaa sitä käyttää, niin sillä ei ole oikein mitään muuta kuin turvaranneke. Ei hänellä ole mitään tekoa tämän uuden maailman kanssa. (Nainen, 79)

Tää maa on täynnä ikäihmisiä, jotka on jossain laitoksissa. Heillä on kauhee epäluulo, että viedään rahat, paita varastetaan ja kengät viedään ja kaikkea muuta ja jonkun pitäisi auttaa niitä asioiden hoidossa. Kuka olisi se uskottu ihminen, johon he luottaa? He luottaa auktoriteetteihin. Täytyy olla poliisinplakaatti tai lääkärinplakaatti. Pitäisi olla sellainen, joka on statukseltaan viranomainen, joku digiviranomainen tai sellainen. (Mies, 67)

186 Kaihlanen, A., Virtanen, L., Valkonen, P., Kilpinen, J., Hietapakka, L., Buchert, U., Hörhammer, I., Isola, A-M., Laukka, E., Kouvonon, A., Kujala, S., & Heponiemi, T. (2021). Haavoittuvat ryhmät etäpalvelujen käyttäjinä – kokemuksia COVID-19-epidemian ajalta. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 33/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-687-9>

187 Seifert, A., Cotton, S.R., Xie, B. (2021). A Double Burden of Exclusion? Digital and Social Exclusion of Older Adults in Times of COVID-19. The Journals of Gerontology: Series B, Volume 76 (3), e99–e103, <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa098>; <https://www.jmir.org/2021/5/e21864>

Erytisen ongelmallisena haastateltavat pitivät terveyspalvelujen nopeaa ja voimakasta digitalisaatiota. Digitalisaation nähtiin etäännyttävän ihmistä hoitosuhteesta, kun inhimillinen kohtaaminen korvautuu kasvottomilla järjestelmillä ja sähköisillä lomakkeilla. Haastateltavat toivat esiin kokemuksia epäselvistä digipalveluista ja huolen siitä, että teknologia ei vastaa heidän tarpeisiinsa.

No mun mielestä terveydenhuolto on semmoinen, jossa koen vähän ongelmaksi ne digitaaliset systeemit siellä, että ne ei aina palvele. (Nainen, 76)

Ja haluaako, että terveydenhuollon palvelut muuttuu digipalvelujen suuntaan enenevästi, mä en oo ihan varma onko se hyvä kehitys. (Nainen, 79)

Osa uskoi, että digiterveyspalveluja voisi olla mahdollista oppia käyttämään. Vaikka epävarmuus ja kriittisyys olivat vahvasti läsnä, haastatteluista löytyi myös toiveikkautta ja halua selviytyä uudenlaisten palvelujen kanssa. Terveys nähtiin niin tärkeänä asiana, että sen vuoksi voisi jopa opetella digitaalisia taitoja – jos vain siihen saisi tukea ja aikaa.

Sitten jos tulee lääkäripalvelut sellaiseksi digihommaksi, niin niistä ei ole mitään tietoa. Kai niihin sitten jotain oppia saisi jossain vaiheessa. Ne on nyt ja tulevaisuudessa meikäläisen A-asia, terveyspalvelut ja lääkäri. (Nainen, 79)

Osa puolestaan piti mahdollisuuksiaan hoitaa terveysasioitaan digitaalisesti vähäisinä. Digipalveluihin siirtyminen näyttäytyi jopa toivottomana. Tällaiset puheenvuorot heijastivat paitsi teknologista kuilua, myös tunnetta ulkopuolisuudesta ja palvelujärjestelmän saavuttamattomuudesta.

Kansi kiinni ja kuulemiin. (Mies, 83)

Myös tietyt viranomaispalvelut nähtiin sellaisina, joissa tulisi jatkossakin saada palvelua myös muulla tavoin kuin digitaalisesti. Erityisesti tärkeissä ja juridisesti merkittävissä asioissa, kuten edunvalvontaa koskevissa sopimuksissa, korostui tarve henkilökohtaiseen ohjaukseen ja kasvokkaiseen vuorovaikutukseen.

Kyllä mä sanoisin, että näitä edunvalvontasopimuksia tehtäessä, niin siinä pitäisi olla ihminen, jolta kysyä. (Nainen, 67)

4.3 Ikäihmisten osallisuus ja digituen tarve

Digitaalinen osallisuus on yhteydessä ikääntyneen sosiaaliseen osallisuuteen. Ikäihmisten teknologian käytöllä on myönteisiä vaikutuksia heidän elämänlaatuunsa sekä osallisuuden ja autonomian tunteisiin¹⁸⁸. Digiosallisuus avaa ikääntyneille monenlaisia mahdollisuuksia laajentaa elämänpiiriään: he voivat esimerkiksi etsiä internetistä tietoa, osallistua verkkovälitteisiin tapahtumiin, pitää yhteyttä ystäviin teknologian avulla sekä tehdä verkko-ostoksia¹⁸⁹.

Verkkoyhteydet helpottavat yhteydenpitoa ystäviin ja perheisiin silloinkin, kun välimatkat ovat suuret. Digiteknologia voi myös auttaa ikääntyneitä sopeutumaan ikääntymisen mukanaan tuomiin fyysisiin ja elämäntavallisiin muutoksiin, kuten liikkuvuuden rajoitteisiin, ja auttaa ikääntyneitä heidän toiveissaan asua omissa

---

188 ks. esim. Murciano-Hueso, A., Martín-García, A.-V., & Cardoso, A. P. (2022). Technology and Quality of Life of Older People in Times of COVID: A Qualitative Study on Their Changed Digital Profile. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10459. <https://doi.org/10.3390/ijerph191610459>; Korpela, V., Pajula, L., & Hänninen, R. (2023). Older Adults Learning Digital Skills Together: Peer Tutors' Perspectives on Non-Formal Digital Support. *Media and Communication*, 11(3), 53-62. <https://doi.org/10.17645/mac.v11i3.6742>; Seifert, A., Cotton, S.R., Xie, B. (2021). A Double Burden of Exclusion? Digital and Social Exclusion of Older Adults in Times of COVID-19. *The Journals of Gerontology: Series B, Volume 76* (3), e99–e103, <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa098>; <https://doi.org/10.1089/cpb.2008.0150>; <https://doi.org/10.23989/gerontologia.111969>

189 Seifert, A. (2020) The Digital Exclusion of Older Adults during the COVID-19 Pandemic, *Journal of Gerontological Social Work*, 63:6-7, 674-676, doi: <https://doi.org/10.1080/01634372.2020.1764687>

kodissaan ja elää itsenäisesti mahdollisimman pitkään¹⁹⁰. Digiosallisuus voidaankin nähdä yhtenä osana tervettä ja aktiivista ikääntymistä¹⁹¹, elinikäistä oppimista¹⁹² ja aktiivisena kansalaisena toimimista¹⁹³.

Digitaalisen osallisuuden mahdollistamiseksi on tärkeää kehittää vanhuksille sopivia, helppokäyttöisiä ja hyödyllisiä teknologiaratkaisuja, sekä tarjota koulutusta ja tukea heidän teknologian käytössään¹⁹⁴. Tulevaisuuden ratkaisuja mietittäessä tulee kuitenkin huomioida myös ne ikääntyneet, jotka eivät pysty käyttämään digitaalisia teknologioita. Haastateltavat korostivat, että yhteiskunnallinen osallisuus ei voi rakentua pelkästään digitaalisten ratkaisujen ja ihmisten oman aktiivisuuden varaan:

Jos tulee joku kriisitilanne, digin varaan ei voi rakentaa, pitäisi olla jokin systeemi, jolla ihmiset tavoitetaan, onko se puhelin vai mikä. (Nainen, 76)

-
- 190 Zapletal, A., Wells, T., Russell, E., Skinner, M. (2023). On the triple exclusion of older adults during COVID-19: Technology, digital literacy and social isolation. *Social Sciences & Humanities Open* 8. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2023.100511>
- 191 Sixsmith, A., Horst, B. R., Simeonov, D., & Mihailidis, A. (2022). Older People's Use of Digital Technology During the COVID-19 Pandemic. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 42(1-2), 19-24. <https://doi.org/10.1177/02704676221094731>; Murciano-Hueso, A., Martín-García, A.-V., & Cardoso, A. P. (2022). Technology and Quality of Life of Older People in Times of COVID: A Qualitative Study on Their Changed Digital Profile. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10459. <https://doi.org/10.3390/ijerph191610459>; Martínez-Alcalá CI, Rosales-Lagarde A, Pérez-Pérez YM, Lopez-Noguerola JS, Bautista-Díaz ML and Agis-Juarez RA (2021) The Effects of Covid-19 on the Digital Literacy of the Elderly: Norms for Digital Inclusion. <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.716025>
- 192 Rasi, P. M., & Kilpeläinen, A. (2015). The digital competences and agency of older people living in rural villages in Finnish Lapland. *Seminar.net*, 11(2), 149-160. <http://seminar.net/104-frontpage/242-the-digital-competences-and-agency-of-older-people-living-in-rural-villages-in-finnish-lapland>
- 193 Korpela, V., Pajula, L., & Hänninen, R. (2023). Older Adults Learning Digital Skills Together: Peer Tutors' Perspectives on Non-Formal Digital Support. *Media and Communication*, 11(3), 53-62. <https://doi.org/10.17645/mac.v11i3.6742>
- 194 Sixsmith, A., Horst, B. R., Simeonov, D., & Mihailidis, A. (2022). Older People's Use of Digital Technology During the COVID-19 Pandemic. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 42(1-2), 19-24. <https://doi.org/10.1177/02704676221094731>; Pirhonen, J., Lolich, L., Tuominen, K., Jolanki, O., Timonen, V. (2020). "These devices have not been made for older people's needs" – Older adults' perceptions of digital technologies in Finland and Ireland. *Technology in Society* 62, <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101287>

Ei [kriisivarautumista] voi jättää ihmisten itsensä varaan. Pitäisi rakentaa järjestelmä, joka toimii joka tupaan. Mä en oo kyllä ihan varma, tuleeko semmoista järjestelmää koskaan. (Mies, 79)

Vaikka digitaalisuus näyttäytyi monille haastateltaville hankalana ja rajoittavana, esiin nousi myös realistista ymmärrystä teknologisen muutoksen väistämättömyydestä. Osa haastateltavista tunnisti, että tulevat eläkeläissukupolvet ovat kasvaneet digitaalisemmassa maailmassa ja omaavat paremmat lähtökohdat uuden oppimiseen. Samalla pohdittiin, että vaikka ikäänntyminen tuo mukanaan hitautta ja epävarmuutta, rohkeus ja pakon sanelema sopeutuminen voivat silti avata mahdollisuuksia uusien taitojen omaksumiseen. Digitaalinen arki ei välttämättä ole enää yhtä pelottavaa kuin aiemmin, vaan siihen on jo monin tavoin totuteltu.

Tekniikka kehittyy ja ihmiset elää pidempään ja ehkä se kynnys ei oo niin korkea tän uuden haltuunottoon, niin oisko se se juttu just, että ei ainakaan pelota nää uudet ohjelmat, ei pelota uusi tekniikka, vaikkakin järjellä ymmärtää, että on jo hitaampi, kankeempi, rajoittuneempi ja epäileväinen, mutta on jo useampi sukupolvi möyhennetty näiden asioiden kanssa. Ehkä vaikka on haperompikin, niin uskaltaa ja tietää, että se on pakkokin, jotta tää matka jatkuu ja asiat hoituu. Onhan meillä muitakin asioita yhteiskunnassa, joita on vaan pakko tehdä, jotta selviää ja pärjää. (Mies, 67)

Tämänkaltaiset puheenvuorot muistuttavat, ettei iäkkäiden digiosallisuus ole yksiselitteisesti torjuvaa tai hyväksyvää, vaan siihen kietoutuu samanaikaisesti epävarmuutta, pakkoa, toiveikkuutta ja selviytymisstrategioita. Ikäihmiset kohtaavat digitaalisen todellisuuden erilaisista lähtökohdista. Useimmilla on valmiutta ja halua löytää keinot selvittää, kun digitaalisuus liittyy itselle tärkeisiin asioihin, kuten ihmisuhteiden ylläpitoon, terveydenhoitoon tai viranomaisasiointiin.

Monien ikäihmisten osallistumisesta digitaaliseen maailmaan voi kutsua ”lainatuksi”, sillä heidän teknologian käyttönsä perustuu usein toisten ihmisten apuun¹⁹⁵. Digituen tarjoamiseen osallistuvat Suomessa viranomaiset, kunnat, kolmas sektori

195 Zapletal, A., Wells, T., Russell, E., Skinner, M. (2023). On the triple exclusion of older adults during COVID-19: Technology, digital literacy and social isolation. *Social Sciences & Humanities Open* 8. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2023.100511>

ja yritykset. Viranomaisilla, kuten kuntien ja valtion toimijoilla, on hallintolain (434/2003) 8 §:n mukainen lakisääteinen velvollisuus opastaa kansalaisia omien palveluidensa, mukaan lukien digitaaliset palvelut, käytössä.¹⁹⁶

Digiapua saa viranomaisasiassa viranomaisen omasta asiakaspalvelusta (esim. Kela, Vero) tai Kansalaisneuvonnasta, jonka tehtävänä on opastaa kansalaista oikean viranomaisen luo tai tämän sähköiseen palveluun. Pankkiasioissa apua saa pankeilta. Mikäli kyseessä on muunlainen digipulma, digitukea on tarjolla esimerkiksi kirjastoissa, kuntien asiakaspalvelupisteissä tai kohtaauspaikoissa, vapaan sivistystyön kursseilla ja järjestöissä. Lisäksi digitukea saa digilaitteiden ja -palvelujen myyjiltä ja muilta kaupallisilta toimijoilta.¹⁹⁷

Haastatteluissa korostui, että digituen hakeminen edellyttää usein oma-aloitteisuutta ja aktiivisuutta. Vastaajat tunnistivat, että apua on olemassa, mutta avun löytäminen ja käyttäminen vaatii rohkeutta sekä tietoa siitä, mistä tukea ylipäätään kannattaa etsiä.

Ja sitten täytyy kysyä myöskin apua niiltä, jotka näitä palveluja tuottaa, että mites tää nyt oikein toimii. (Mies, 79)

Pankeistahan saa niissä asioissa kyllä apua, jos siellä tulee ongelmia. (Nainen, 79)

Haastatteluissa esiin nousi myös laajempi huoli digituen järjestämisen tulevaisuudesta. Väestön ikääntyessä ja digitaalisten palveluiden lisääntyessä vastuunjako eri toimijoiden kesken – viranomaiset, pankit, sosiaali- ja terveydenhuolto, järjestöt ja kaupalliset tahot – pidettiin keskeisenä kysymyksenä.

Ikä tai eliniänodote nousee koko ajan, niin mitkä on ne tulevaisuuden tarpeet ja mikä kuuluu yhteiskunnalle, mikä terveydenhuollolle, mikä pankeille, tää vastuunjako myöskin on iso kysymys. (Mies, 67)

196 Suomessa digituen valtakunnallisesta kehittämisestä ja koordinoinnista vastaa Digi- ja väestövirasto (DVV). https://vm.fi/documents/10623/30029448/Digituen%20toimintamalli_Digituen%20kehitt%C3%A4minen%20ja%20koordinointi.pdf/04796752-2ebb-ee34-e3b9-fa10197248fc/Digituen%20toimintamalli_Digituen%20kehitt%C3%A4minen%20ja%20koordinointi.pdf

197 Läheiset digituen antajina. Digi- ja väestöviraston raportti 13.10.2023. <https://dvv.fi/documents/16079645/0/L%25C3%25A4heiset+digitukijoina.pdf/b3662635-b064-5f7a-dd0a-d495edcb90ea/L%25C3%25A4heiset+digitukijoina.pdf?t=1697118270096>

Ikääntyneiden elämässä keskeisin digituen lähde ovat kuitenkin läheiset. Läheisasiantuntijalla tarkoitetaan ihmistä, joka opastaa toisia tietotekniikan käytössä, vaikkei välttämättä itse ole alan ammattilainen¹⁹⁸. Digiläheiset-kyselyn (2023) mukaan yhdeksän kymmenestä (89 %) suomalaisesta tukee läheisiään digiasioissa. Osittain juuri läheisavun suuren määrän takia iso osa digituen todellisesta tarpeesta jää piiloon.¹⁹⁹ Ikääntyneiden kohdalla läheisasiantuntijoina toimivat esimerkiksi lapset, lapsenlapset tai ystävät²⁰⁰. Haastateltavat kuvasivat läheisten tarjoamaa digiapua näin:

Sitten jos ei osaa, niin osaa kuitenkin kysyä joltain. Omilta lapsilta ja vähän lapsenlapsiltakin on saatu vinkkejä ja opittu uusia asioita. (Mies, 79)

Me käännytään [digiongelmassa] lähimmäisten puoleen ja toivotaan, että ne on saatavilla. (Nainen, 79)

Ei ole niin nopeaa probleemaa vielä ollut, ettei olisi keritty vartoamaan, että jollakulla sukulaisella on aikaa auttaa. (Mies, 83)

Läheisasiantuntijat ovat tavalla tai toisella osa tuettavien arkea. Läheisasiantuntijoiden tiivis suhde tuettaviin auttaa heitä ymmärtämään näiden tarpeita, mikä helpottaa myös digituen antamista. Läheisasiantuntijoiden avun etuja ovat sen turvallisuus, luotettavuus ja ilmaisuus. Heidän empaattinen tukensa voi edistää digitaitojen oppimista.²⁰¹ Haastateltavat toivat esiin sen, kuinka tärkeää ikääntyneen on uskaltaa pyytää apua läheisiltään:

198 Korpela, V., Pajula, L., & Hänninen, R. (2024). Investigating the multifaceted role of warm experts in enhancing and hindering older adults' digital skills in Finland. *International Journal of Lifelong Education*, 43(5), 509–522. <https://doi.org/10.1080/02601370.2024.2353176>

199 Digitaitoraportti 2023. Digi- ja väestötietovirasto. <https://dvv.fi/documents/16079645/141915645/Digitaitoraportti+2023.pdf/f7288a2c-d75b-7587-6038-880fa61df978/Digitaitoraportti+2023.pdf?t=1705916914546>

200 ks. esim. Lehtinen, V. (2023). Toimijuuden kokemukset ikääntyvien kaupunkilaisten arjessa ilman internetiä. *Media & viestintä*, 46(4), 67–84. <https://doi.org/10.23983/mv.121571>; Korpela, V., Pajula, L., & Hänninen, R. (2023). Older Adults Learning Digital Skills Together: Peer Tutors' Perspectives on Non-Formal Digital Support. *Media and Communication*, 11(3), 53–62. <https://doi.org/10.17645/mac.v11i3.6742>

201 ks. esim. Korpela, V., Pajula, L., & Hänninen, R. (2024). Investigating the multifaceted role of warm experts in enhancing and hindering older adults' digital skills in Finland. *International Journal of Lifelong Education*, 43(5), 509–522. <https://doi.org/10.1080/02601370.2024.2353176>; Rasi, P., & Taipale, S. (2020). Tuki, ohjaus ja koulutus – ikääntyneet digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. *Gerontologia*, 34(4), 328–332. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601>

Kyllä me varmaan lapsiin otetaan yhteyttä, mutta ne on kans niin kiireisiä, että kamala sovittelu siinä. Mutta mulla ei ole esimerkiksi suurta kynnystä kysyä, jos mä olen ihan hädässä, eikä se oo musta häpeällistä. (Nainen, 67)

Joillekin ihmisille se kynnys soittaa ja pyytää apua on liian korkea. Mutta tällaisille hölösuille – ahaa se ei vastannut, soitetaas seuraavalle. (Mies, 67)

Ikääntyneiden ja läheisiantuntijoiden välinen sosiaalinen vuorovaikutus on jo itsessään arvokasta ja voi edistää ikääntyneiden hyvinvointia. Läheisen kanssa tapahtuva uusien taitojen oppiminen pitää kiinni nyky maailmassa ja voi vaikuttaa ikääntyneeseen nuorentavasti: oppiessaan uutta vanhakin nuortuu²⁰².

Läheisten tarjoama digituki ei kuitenkaan aina vastaa ikääntyneiden tarpeisiin eikä vahvista itsenäistä teknologian käyttöä. Toisinaan läheisiantuntijat voivat ”ylijauttaa” ikääntyneitä eli esimerkiksi hoitaa digiosaamista vaativan tehtävän kokonaan ikääntyneen puolesta.²⁰³ Ylijauttamisen vaarana on ”harmaalle vyöhykkeelle” joutuminen, jossa auttaja saattaa toimia eettisesti kyseenalaisesti, vaikka tarkoitusperät olisivat hyvät²⁰⁴. Harmaalle vyöhykkeelle joutuminen mietitytti myös osaa haastateltavista:

Kun ihmisiä neuvotaan ja ohjataan pankkipalveluissa ja terveydenhuollon asioissa, niin jos ihmiset on vähän ulkona niistä eikä oikein ymmärrä niitä, niin toteutuuko ihmisten itsemääräämisoikeus. Voidaanko siinä tehdä vähän jotain muutakin kuin mitä ihminen oikeasti haluaa? (Nainen, 76)

202 Eräsaari, L. (2002). Moderni mummo. *Gerontologia* 1, 10–21

203 Korpela, V., Pajula, L., & Hänninen, R. (2024). Investigating the multifaceted role of warm experts in enhancing and hindering older adults' digital skills in Finland. *International Journal of Lifelong Education*, 43(5), 509–522. <https://doi.org/10.1080/02601370.2024.2353176>

204 Viljaranta, L. (2020). Näkökulmia iäkkäiden toimijuuteen digitalisoituvassa arjessa. Sosiaalinen raportti. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/SoTe/Palaute/sosiaalinen-raportointi/iakkaiden-toimijuus-digitalisoituvassa-arjessa.pdf>

Toisaalta lähiavussa ongelmana voi olla myös ”aliauttaminen” eli riittämätön tuki²⁰⁵. Nuorempi perheenjäsen saattaa esimerkiksi selittää asiat liian nopeasti tai käyttää ikääntyneille vieraita sanoja²⁰⁶. Sekä yli- että aliauttaminen voivat tavoitteena olevan itsenäisyyden sijaan lisätä ikääntyneiden riippuvuutta auttajista.²⁰⁷ Aina läheisiltä saatu digiapu ei kuitenkaan riitä uuden taidon oppimiseen, vaan apua joutuu pyytämään uudelleen seuraavilla kerroilla. Avun toistuva pyytäminen voi turhauttaa ikäihmistä ja läheistä.²⁰⁸

Läheisasiantuntijoiden antaman neuvonnan ja opastuksen ohella ikäihmisille sopivia digituen muotoja ovat pienryhmäohjaus, yksilöllinen ohjaus ja vertaisohjaus²⁰⁹. Vertaisohjauksella tarkoitetaan toiselta ikäihmiseltä saatua vertaisapua. Vertaisohjaajat sijoittuvat läheisasiantuntijoiden ja ammattilaisten väliin, sillä heillä ei ole aiempaa läheistä suhdetta ohjattaviin, mutta he eivät myöskään edusta ammattilaisia. Vertaisohjauksen on todettu olevan tehokas ja ikääntyneille mieluisa tapa oppia digitaitoja. Sen etuna on selkeä ja ymmärrettävä kieli, jossa vältetään liiallista ammattisanastoa, sekä riittävän rauhallinen opetustahti.²¹⁰

---

205 Korpela, V., Pajula, L., & Hänninen, R. (2024). Investigating the multifaceted role of warm experts in enhancing and hindering older adults’ digital skills in Finland. *International Journal of Lifelong Education*, 43(5), 509–522.
<https://doi.org/10.1080/02601370.2024.2353176>

206 Korpela, V., Pajula, L., & Hänninen, R. (2023). Older Adults Learning Digital Skills Together: Peer Tutors’ Perspectives on Non-Formal Digital Support. *Media and Communication*, 11(3), 53-62. <https://doi.org/10.17645/mac.v11i3.6742>;
Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908.
<https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>

207 Korpela, V., Pajula, L., & Hänninen, R. (2024). Investigating the multifaceted role of warm experts in enhancing and hindering older adults’ digital skills in Finland. *International Journal of Lifelong Education*, 43(5), 509–522.
<https://doi.org/10.1080/02601370.2024.2353176>

208 Viljaranta, L. (2020). Näkökulmia iäkkäiden toimijuuteen digitalisoituvassa arjessa. Sosiaalinen raportti. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/SoTe/Palaute/sosiaalinen-raportointi/iakkaiden-toimijuus-digitalisoituvassa-arjessa.pdf>

209 Ks. esim. Rasi, P., & Taipale, S. (2020). Tuki, ohjaus ja koulutus – ikääntyneet digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. *Gerontologia*, 34(4), 328–332.
<https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601>

210 Korpela, V., Pajula, L., & Hänninen, R. (2023). Older Adults Learning Digital Skills Together: Peer Tutors’ Perspectives on Non-Formal Digital Support. *Media and Communication*, 11(3), 53-62. <https://doi.org/10.17645/mac.v11i3.6742>

Kaikilla ikäihmisillä ei kuitenkaan ole mahdollisuutta läheisten tai vertaisten tarjoamaan digiapuun. Digitaitokysely 2023 -selvityksen mukaan miltei 90 prosenttia suomalaisista pitää tärkeänä, että digitukea annetaan julkisena palveluna ja että kaikki suomalaiset voivat tarvitessaan saada digitukea²¹¹.

Viranomaisten neuvontavelvoite tunnetaan kuitenkin huonosti, eivätkä ihmiset koe, että tukea olisi helposti saatavilla. Digituki tarjotaan usein osana muuta neuvontaa ja asiakaspalvelua, minkä takia se saattaa jäädä huomaamatta. Lisäksi tietoa digituesta on tarjolla usein vain digitaalisissa kanavissa, mikä rajaa osan avuntarvitsijoista tuen ulkopuolelle.²¹² Eräs haastateltava kaipasikin puhelimitse toimivaa digineuvontaa:

Ja sitten pitäisi olla valtion tukemat ilmaiset palvelupuhelimet. Ilmainen palvelupuhelin, joka on vähän niin kuin aikanaan oli kunnan terveystietokone. Ja sinne sais soittaa vaikka yli 60-vuotiaat. Sä pääset kirjautumaan tai saat jonkun tunnuksen, kun täytät 60 vuotta. (Nainen, 67)

Kirjastolain mukaan kirjastojen tehtävä on ”tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon”²¹³. Periaatteessa kirjaston digituki muodostaa ikäihmisille tutun ja arkipäiväisen ympäristön, mutta Digitaitoraportti 2023 -selvityksen mukaan vain harva suomalainen on sitä hyödyntänyt²¹⁴. Eräs haastateltava kertoi digiavusta, jota oli saanut matalla kynnyksellä kirjastosta, jossa asioi muutenkin aktiivisesti:

Meillähän on semmoinen digineuvoja kunnassa kirjastossa, jolta voi varata ajan. Mä oon kerran käynyt siellä ja sain sen asian ratkaistua, joka silloin oli pulmana. (Nainen, 76)

211 Digitaitoraportti 2023. Digi- ja väestötietovirasto. <https://dvv.fi/documents/16079645/141915645/Digitaitoraportti+2023.pdf/f7288a2c-d75b-7587-6038-880fa61df978/Digitaitoraportti+2023.pdf?t=1705916914546>

212 Digitaitoraportti 2023. Digi- ja väestötietovirasto. <https://dvv.fi/documents/16079645/141915645/Digitaitoraportti+2023.pdf/f7288a2c-d75b-7587-6038-880fa61df978/Digitaitoraportti+2023.pdf?t=1705916914546>; Läheiset digituen antajina. Digi- ja väestövirston raportti 13.10.2023. <https://dvv.fi/documents/16079645/0/L%25C3%25A4heiset+digitukijoina.pdf/b3662635-b064-5f7a-dd0a-d495edcb90ea/L%25C3%25A4heiset+digitukijoina.pdf?t=1697118270096>

213 Laki yleisistä kirjastoista: <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2016/1492>

214 Digitaitoraportti 2023. Digi- ja väestötietovirasto. <https://dvv.fi/documents/16079645/141915645/Digitaitoraportti+2023.pdf/f7288a2c-d75b-7587-6038-880fa61df978/Digitaitoraportti+2023.pdf?t=1705916914546>

Ikäihmisille suunnatun digituen ja -koulutuksen tulee olla sisällöltään sellaista, että se vastaa ikääntyneiden arkisiin tarpeisiin²¹⁵. Digituen tarve liittyy usein tiettyyn tilanteeseen tai palveluun ikäihmisen arjessa. Jos digitukea on vaikea löytää, sitä ei aina edes haeta. Siksi avun tulisi olla helposti saatavilla siellä, missä ihmiset muutenkin asioivat.²¹⁶ Myös eräs haastateltava toi esiin sen, kuinka tärkeää digitukea olisi tarjota ikäihmiselle entuudestaan tutussa paikassa:

Tavalliselle 80-vuotiaalle sen pitäisi olla just siellä kunnankirjaston eteisessä on se mies, joka neuvoo, taikka siellä kauppa-autossa tai kirjastoautossa. Sen pitäisi olla samalla tavalla saavutettavaa kuin aina ennenkin. Tuttuus siihen ja sitten voi puhua niistä digeistä. (Nainen, 67)

Digitaitojen opetusta ikääntyneille tarjoavat vapaan sivistystyön oppilaitokset, ikäihmisten yliopistot ja vapaaehtoisjärjestöt ilman aiempia osaamisvaatimuksia²¹⁷. Tällainen koulutus voi toimia myös tärkeänä sosiaalisen tuen muotona, edistää yhteisöllisyyttä ja ehkäistä sosiaalista eristytymistä.²¹⁸ Myös kolmannen sektorin tarjoama digituki on kuitenkin melko heikosti tunnettua²¹⁹. Myöskään ikäihmisten oma innostus digiopiskeluun ei välttämättä ole suurta. Eräessä kyselyssä vain 13 prosenttia ikääntyneistä vastaajista oli kiinnostunut opiskelemaan digitaitoja luennolla tai kurssilla²²⁰.

215 Korpela, V., Pajula, L., & Hänninen, R. (2023). Older Adults Learning Digital Skills Together: Peer Tutors' Perspectives on Non-Formal Digital Support. *Media and Communication*, 11(3), 53-62. <https://doi.org/10.17645/mac.v11i3.6742>; Rasi, P. M., & Kilpeläinen, A. (2015). The digital competences and agency of older people living in rural villages in Finnish Lapland. *Seminar.net*, 11(2), 149-160. <http://seminar.net/104-frontpage/242-the-digital-competences-and-agency-of-older-people-living-in-rural-villages-in-finnish-lapland>

216 Digitaitoraportti 2023. Digi- ja väestötietovirasto. <https://dvv.fi/documents/16079645/141915645/Digitaitoraportti+2023.pdf/f7288a2c-d75b-7587-6038-880fa61df978/Digitaitoraportti+2023.pdf?t=1705916914546>

217 <https://digisiivet55.fi/>, <https://www.mukanetti.net/>, <https://seniorsurf.fi/>, <https://www.valli.fi/>

218 Korpela, V., Pajula, L., & Hänninen, R. (2023). Older Adults Learning Digital Skills Together: Peer Tutors' Perspectives on Non-Formal Digital Support. *Media and Communication*, 11(3), 53-62. <https://doi.org/10.17645/mac.v11i3.6742>

219 Digitaitoraportti 2023. Digi- ja väestötietovirasto. <https://dvv.fi/documents/16079645/141915645/Digitaitoraportti+2023.pdf/f7288a2c-d75b-7587-6038-880fa61df978/Digitaitoraportti+2023.pdf?t=1705916914546>

220 Metsävainio, M., Ziessler, N., Niemi, E., Etelämäki, T (2024). Seniorien mediataidot. Kyselytutkimus seniorien käyttämistä medioista ja ajankohtaisen tiedon lähteistä. https://seniorsurf.fi/wp-content/uploads/Raportti_kyselytutkimus_Seniorien-mediataidot_SeniorSurf_VTKL_2024.pdf

Eräs haastateltava ajatteli, ettei yleisluonteinen digiosaamisen tukeminen useinkaan vastaa ikäihmisten todellisia tarpeita. Hän toivoi opetusta, jossa huomioitaisiin erilaiset laitteet – kuten älypuhelimet, tabletit ja tietokoneet – sekä niiden käyttöön liittyvä perussanasto.

Syrjäseudun oppilaitoksissa pitäisi järjestää sellaista opetusta, missä opetettaisiin terminologiaa, muutamalle eri vehkeelle. Mä jakaisin sen niin, että se ei auta, että sä meet pitäään vaikka somea, vaan siellä olisi vaikka iPad-koulutus, Android-puhelinkoulutus, sovellusten asennus tai vehkeitten liittämisen yhteen. Niihin kuuluisi voimakkaana se sanaston tankkaus. (Nainen, 67)

Ratkaisuehdotuksena harvaan asutuille alueille haastateltavat esittivät liikkuvaa, matalan kynnyksen digineuvontaa, joka toisi palvelun lähelle samaan tapaan kuin pankkien tai kirjastojen palveluautot. Tällaisen liikkuvan digituen nähtiin luovan yhteisöllisyyttä: digiopastus voisi toimia kohtaamisen ja vertaistuen paikkana.

Isossa kaupungissa ihmiset voisivat tulla paikan päälle, mutta sitten on toi maaseutu. Täytyisikö mennä siihen suuntaan, mitä on pankeilla. Niillähän kiertää palveluauto maaseudulla. Myös kirjastoauto kiertää. Saisiko jonkun kombon näin, että on pankki, kirjasto ja sitten tää digijuttu. Digiauto, vanha savuttava Transit, uskottava auto karrää pihalle ja mummit ja äijät sisälle ja kahvit ja katotaan, miten tää homma menee. Se olisi se matala kynnyks, että tullaan melkein porstuaan autolla. Ei tartte lähtee mihinkään, ja jos ei tää digi kauheasti innosta, niin onhan siellä hyvää seuraa. Ja sitten tulee tää kanta-asiakkuus pikku hiljaa. (Mies, 67)

Koronapandemian aikana ikäihmisten tarve digitukeen korostui. Ikääntyneet kritisoivat yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia digituen saantiin pandemian aikana²²¹. Tietotekniikkaan liittyvä koulutus oli pandemian myötä peruuntunut tai muutettu etävälitteiseksi. Ennen korona tukea oli tarjottu vapaaehtoistyönä paikan päällä ja moni ikääntynyt koki hyötynensä siitä. Sen sijaan etäkoulutusten löytäminen tai niihin liittyminen koettiin vaikeana. Osalta ikääntyneitä puuttui

221 Gauthier, A., Lagarde, C., Mourey, F., & Manckoundia, P. (2022). Use of Digital Tools, Social Isolation, and Lockdown in People 80 Years and Older Living at Home. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2908. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052908>

myöskin laite, jonka avulla etäkoulutuksiin osallistuminen olisi ollut mahdollista.²²² Teknologisia tukipalveluita käyttäessään jotkut ikääntyneet kokivat myös joutuneensa digitaalisen ikäsyynnän kohteeksi²²³.

Ikäihmiset kääntyivätkin myös pandemia-aikana digipulmissaan ennen kaikkea läheistensä puoleen²²⁴. Tapaamisrajoitukset kuitenkin vaikeuttivat nuorempien sukulaisten ja ystävien mahdollisuutta tarjota apua ikääntyneille²²⁵. Perheettömät tai muuten yksinäiset ikäihmiset olivat suurimmassa vaarassa jäädä vaille tarvitsemaansa tukea²²⁶.

Pandemian aikana ikäihmiset olisivat toivoneet koulutusta tarjottavan heille tutuilla tavoilla, kuten puhelimitse, kasvotusten tai esimerkiksi television välityksellä. Myös reaaliaikaiselle digituelle, kuten ohjevideoille ja videoyhteyksiin tarjotulle tuelle, nähtiin tarvetta.²²⁷ Videoyhteyksiin perustuva apu helpottaa etenkin niitä

---

222 Kaihlanen, A., Virtanen, L., Valkonen, P., Kilpinen, J., Hietapakka, L., Buchert, U., Hörhammer, I., Isola, A-M., Laukka, E., Kouvonen, A., Kujala, S., & Heponiemi, T. (2021). Haavoittuvat ryhmät etäpalvelujen käyttäjinä – kokemuksia COVID-19-epidemian ajalta. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 33/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-687-9>

223 Neves, B., Colón Cabrera, D., Sanders, A., Warren, N. (2023). Pandemic Diaries: Lived Experiences of Loneliness, Loss, and Hope Among Older Adults During COVID-19. *Gerontologist*, 63(1):120–130. <https://doi.org/10.1093/geront/gnac104>

224 Murciano-Hueso, A., Martín-García, A.-V., & Cardoso, A. P. (2022). Technology and Quality of Life of Older People in Times of COVID: A Qualitative Study on Their Changed Digital Profile. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10459.; <https://doi.org/10.3390/ijerph191610459>

225 Neves, B., Colón Cabrera, D., Sanders, A., Warren, N. (2023). Pandemic Diaries: Lived Experiences of Loneliness, Loss, and Hope Among Older Adults During COVID-19. *Gerontologist*, 63(1):120–130. <https://doi.org/10.1093/geront/gnac104>

226 Rasi, P., & Taipale, S. (2020). Tuki, ohjaus ja koulutus – ikääntyneet digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. *Gerontologia*, 34(4), 328–332. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601>

227 Kaihlanen, A., Virtanen, L., Valkonen, P., Kilpinen, J., Hietapakka, L., Buchert, U., Hörhammer, I., Isola, A-M., Laukka, E., Kouvonen, A., Kujala, S., & Heponiemi, T. (2021). Haavoittuvat ryhmät etäpalvelujen käyttäjinä – kokemuksia COVID-19-epidemian ajalta. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 33/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-687-9>

ikäntyneitä, jolle kirjoittaminen on iän tai terveydentilan vuoksi vaikeaa²²⁸. Jotta voitaisiin varmistaa kaikkien ikäihmisten mahdollisuus digitukeen, tulee ohjausta pystyä tarjoamaan myös iäkkäiden kotona²²⁹.

Digituen järjestelmällinen tarjoaminen ikääntyneille on merkittävä osa tulevaisuuden häiriötilanteisiin varautumista. Digikoulutusta tulisi järjestää ennakoivasti, sillä monelle ikääntyneelle kasvokkainen oppiminen on helpompaa kuin poikkeustilanteissa tarjolla oleva verkkovälitteinen digituki. Digituen järjestämisessä tulee huomioida myös ne ikääntyneet, jotka eivät saa apua läheisiltään tai joiden terveydentila ei salli osallistumista kodin tai hoitolaitoksen ulkopuolella annettavaan ohjaukseen.

Digituen eri muotojen pitäisi vastata ikäihmisten erilaisiin digitarpeisiin ja tavoittaa myös digiä käyttämättömien ryhmä²³⁰. Tarvitaan digipolitiikkaa, joka ehkäisee syrjäytymistä ja jossa digitaaliset oikeudet ymmärretään osaksi sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Digitaalinen tasa-arvo tarkoittaa mahdollisuutta käyttää teknologiaa ja oikeutta osallistua, oppia ja vaikuttaa digitaalisessa yhteiskunnassa.

Digitalisaatio vaikuttaa ikääntyneiden elämään monin tavoin: se voi lievittää yksinäisyyttä ja lisätä yhteyksiä, mutta myös syventää eriarvoisuutta ja syrjäytymistä. Ikääntyneiden digitaalinen osallisuus rakentuu erilaisten resurssien – teknologisten, sosiaalisten, taloudellisten ja emotionaalisten – varaan. Pandemia-aikana osa ikäihmisistä omaksui uusia digitaitoja ja hyödynsi teknologian tarjoamia yhteydenpitomahdollisuuksia, kun taas toiset jäivät digitaalisen vuorovaikutuksen ulkopuolelle muun muassa sosiaalisen ja taloudellisen aseman, terveydentilan ja koulutuksen vuoksi. Digitaaliset ratkaisut voivat tukea ikääntyneiden hyvinvointia, osallisuutta ja itsenäisyyttä edellyttäen, että niihin liittyvä tuki on riittävää, oikea-aikaista ja helposti saavutettavaa.

228 Seifert, A., Cotton, S.R., Xie, B. (2021). A Double Burden of Exclusion? Digital and Social Exclusion of Older Adults in Times of COVID-19. *The Journals of Gerontology: Series B*, Volume 76 (3), e99–e103, <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa098>

229 Viljaranta, L. (2020). Näkökulmia iäkkäiden toimijuuteen digitalisoituvassa arjessa. Sosiaalinen raportti. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/SoTe/Palaute/sosiaalinen-raportointi/iakkaiden-toimijuus-digitalisoituvassa-arjessa.pdf>

230 Pihlainen, K. & Kwok, N. (2022). Hakeutuminen digitaitojen opetukseen ja vertaisohjaukseen. Teoksessa Korjonen-Kuusipuro, K., Rasi-Heikkinen, P., Vuojärvi, H., Pihlainen, K. & Kärnä, E. (toim.). Ikääntyvät digiyhteiskunnassa. Elinikäisen oppimisen mahdollisuudet. Gaudeamus.

5 Ikäihmisten digiteknologian käyttäjätyyppit

Tutkimuskirjallisuuden, tilastotiedon ja haastattelujen perusteella ikäihmisistä voidaan muodostaa viisi digitaalisen teknologian käyttäjätyyppiä. Tyyppien koostamisessa on hyödynnetty edellä mainittuja toimijuuden modaliteetteja (luku 3.2). Käyttäjätyyppiä voi pitää tämän selvityksen keskeisinä, jopa tutkimustuloksen kaltaisina havaintoina, jotka auttavat kuvaamaan ikäihmisten erilaisia suhteita digitalisaatioon.

Tyypit voivat auttaa myös ymmärtämään ikäihmisten erilaistuvia digitaalisia valmiuksia ja tarpeita. Tietyn tyyppin piirteet eivät ole tarkkarajaisia vaan voivat esiintyä myös toisessa tyyppissä. Kokonaisuutena ne kuitenkin tiivistävät keskeisiä eroja iäkkäiden digitaalisissa valmiuksissa ja asenteissa sekä kuvaavat digitaalisen teknologian käytön monimuotoisuutta ikäihmisten keskuudessa.

Tyypittely auttaa tunnistamaan erilaisia digitaalisen toimijuuden muotoja ja tarjoaa yhden tavan vapaan sivistystyön koulutusten ja digituen kehittämiseen. Käyttäjätyyppit voivat auttaa kohdentamaan opetusta ja palveluita siten, että erilaiset ikäihmiset saavat tarvitsemansa tuen, ja näin voidaan vahvistaa ikäystävällistä digitalisaatiota. Tyypittelyn avulla on myös mahdollista laatia oppilaitoskohtaisia tarveyselyitä koulutuksen suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi (ks. myös luku 7.3 Ikäystävällinen digitaitoluettelo ja kurssivinkkejä vapaan sivistystyön opettajille).

Aktiivinen digin käyttäjä

Hän on tyypillisesti 65–75-vuotias, korkeakoulutettu tai muuten tottunut omaksumaan uutta tietoa työuransa aikana. Hänen taloudellinen asemansa on vakaa, mikä mahdollistaa digilaitteiden ja -palveluiden hankinnan tarpeiden ja kiinnostuksen mukaan. Digitaalisuus on keskeinen osa hänen arkeaan.

Hänellä on mahdollisuus käyttää monipuolisesti eri laitteita, kuten älypuhelinta, tablettia ja tietokonetta, sillä hänellä on toimivat välineet ja nopea internet-yhteys.

Hän kykenee omaksumaan uusia digipalveluita ja sovelluksia suhteellisen helposti ja osaa hyödyntää digipalveluita päivittäin esimerkiksi asioiden hoitoon, uutisten lukemiseen, harrastamiseen ja sosiaaliseen yhteydenpitoon.

Hän haluaa oppia uutta ja saattaa osallistua verkkokursseille tai toimia vertaistukena muille.

Hän tuntee olonsa yleensä varmaksi ja innostuneeksi teknologian parissa eikä pelkää kokeilla uusia sovelluksia ja palveluita. Sosiaalinen ympäristö vahvistaa hänen digitaalista aktiivisuuttaan.

Hän kokee, että hänen on pysyttävä ajan tasalla digitaalisten palveluiden kehityksessä.

Käytännön hyötyjä arvostava

Hän on tyypillisesti yli 70-vuotias, hänen koulutustaustansa voi vaihdella eikä hän ole välttämättä käyttänyt tietotekniikkaa tai digitaalisia välineitä työssään. Hänen taloudellinen asemansa on kohtalaisen vakaa ja hänellä on varaa laitteisiin ja palveluihin. Hän ei kuitenkaan välttämättä panosta uusimpaan digitaaliseen teknologiaan.

Hän voi käyttää digilaitteita arkensa helpottamiseen, mutta ei koe niitä välttämättömiksi muussa käytössä. Hän kykenee omaksumaan uusia digitaalisia toimintatapoja, jos ne ovat selkeitä ja helpottavat elämää.

Hän osaa hyödyntää digitaalisia palveluita esimerkiksi sähköiseen asiointiin, uutisten lukemiseen, tiedonetsintään ja viestintään. Perhe ja ystävät voivat tarvittaessa kannustaa ja opastaa häntä.

Hän haluaa ennen kaikkea yksinkertaisia ja luotettavia ratkaisuja, jotka eivät vaadi liikaa opettelua. Uusien palveluiden äärellä hän saattaa tuntea epävarmuutta, muttei kuitenkaan pelkää oppia uutta, jos se tuo konkreettista hyötyä.

Hän käyttää digipalveluita esimerkiksi terveyspalveluiden ajanvarausten tekemiseen, koska monia palveluita ei ole enää saatavilla muilla tavoin kuin digipalveluina.

Epävarma ja tukea tarvitseva

Hän on tyypillisesti yli 75-vuotias. Hänen koulutustaustansa voi vaihdella, mutta hän ei ole välttämättä käyttänyt tietotekniikkaa tai digitaalisia välineitä työssään. Hänen taloudellinen asemansa on vähintään kohtalainen. Hänellä on varaa laitteisiin ja palveluihin, mutta hän ei halua käyttää niihin liikaa rahaa.

Hän käyttää digilaitteita usein läheisten avustamana. Hän kykenee oppimaan uusia digitaalisia taitoja, mutta tarvitsee suhteellisen runsaasti harjoittelua ja tukea.

Hän osaa käyttää joitakin digitaalisia palveluita, kuten verkkopankkia tai videopuheluita, mutta tarvitsee niissä usein opastusta. Läheisten tarjoama digituki on tärkeää.

Hän haluaa pysyä mukana digimaailmassa, mutta kokee sen haastavaksi ja ajoittain turhauttavaksi. Hän tuntee epävarmuutta erityisesti tietoturvaan liittyen ja pelkää tekevänsä virheitä, mikä voi rajoittaa hänen digitaalista toimijuuttaan.

Hänen on opeteltava käyttämään digipalveluita digituen avulla, sillä monet arjen asiat joutuu hoitamaan verkossa.

Välittelevä ja varauksellinen

Hän on tyypillisesti yli 75-vuotias, koulutustaustaltaan peruskoulutettu tai ammattikoulutuksen saanut. Hän ei ole tarvinnut työelämässä digilaitteita eikä näe niille nytkään tarvetta. Hänen taloudellinen asemansa voi olla heikko.

Hän pyrkii elämään ilman digipalveluita ja luottaa perinteisiin asiointitapoihin, kuten pankkikonttoreihin ja paperilehtiin.

Hän kykenisi mahdollisesti oppimaan digitaalisten laitteiden käyttöä, mutta ei kuitenkaan koe niiden opettelua kovinkaan tarpeelliseksi. Hän osaa käyttää peruskännnykkää, mutta välittelee älylaitteiden ja internetin käyttöä.

Hän haluaa pitäytyä tutuissa ja turvallisissa toimintatavoissa eikä näe syytä muuttaa niitä. Hän tuntee melko suurta epäluottamusta internetiä ja teknologiaa kohtaan, koska kokee ne monimutkaisiksi, riskialttiiksi tai omien arvojensa vastaisiksi.

Tästä huolimatta hänen on pakko ajoittain kohdata digitaalinen maailma, jos esimerkiksi viranomaispalvelut vaativat sähköistä asiointia, mutta pyrkii välttämään digitaalisten palveluiden käyttöä mahdollisimman paljon.

Digitaalisten palveluiden ulkopuolelle jäänyt

Hän on tyypillisesti yli 80-vuotias, hän on saanut perusasteen koulutuksen tai jäänyt kokonaan ilman muodollista koulutusta. Hän on mahdollisesti vähätuloinen eikä ole käyttänyt tietotekniikkaa työelämässään.

Myöhemminkään hän ei ole omaksunut digilaitteiden käyttöä, koska ei omista niitä. Hänellä ei ole mahdollisuutta käyttää digilaitteita tai opiskella niiden käyttöä muuallakaan.

Digilaitteiden vaatimien taitojen oppiminen on hänelle vaikeaa. Oppiminen vaatisi jatkuvaa tukea ja harjoittelua, joita ei kuitenkaan ole saatavilla. Hänelle voi olla fyysisiä tai kognitiivisia rajoitteita, jotka tekevät digilaitteiden käytöstä vaikeaa.

Hän ei osaa hyödyntää digitaalisia palveluita, sillä hän ei ole koskaan käyttänyt niitä eikä hänen ole tarvinnut oppia digin käyttöä. Hänen perheensä tai tukihenkilönsä voivat yrittää tukea digipalveluiden käytössä, mutta ilman jatkuvaa apua hän jää usein digimaailman ulkopuolelle.

Hänen olisi käytettävä digipalveluita esimerkiksi viranomaisasiointiin, mutta se on mahdotonta ilman läheisten tai tukihenkilöiden apua. Hän tuntee turhautumista ja ulkopuolisuutta, koska monet yhteiskunnan palvelut ovat siirtyneet verkkoon.

6 Vapaan sivistystyön oppilaitokset, koronapandemia ja ikäihmiset

6.1 Vapaan sivistystyön oppilaitokset koronapandemian aikana

Yhteiskunnan muiden toimintojen tapaan koronapandemia koetteli myös vapaata sivistystyötä. Koronarajoitusten myötä vapaan sivistystyön oppilaitokset joutuivat vähentämään ja osittain myös keskeyttämään toimintojaan, ja niiden lakisääteisen tehtävän toteuttaminen häiriintyi. Vapaata sivistystyötä säätelee laki (632/1998), jossa todetaan toiminnan tarkoitus:

Vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta. Vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus.²³¹

Vapaata sivistystyötä toteutetaan viidessä oppilaitosmuodossa: kansalaisopistoissa (173 kappaletta), kansanopistoissa (74), opintokeskuksissa (11), kesäyliopistoissa (19) ja liikunnan koulutuskeskuksissa (12).

- Kansalaisopistojen tarjonnassa painotetaan paikallisia ja alueellisia sivistystarpeita ja mahdollisuuksia omaehtoiseen oppimiseen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen.
- Kansanopistot toimivat sisäoppilaitosmuotoisesti ja tarjoavat lukukauden tai lukuvuoden kestävää opetusta sekä lyhyempiä kursseja nuorille ja aikuisille. Opetuksessa voi näkyä opiston arvo- tai aatetausta. Jossakin kansanopistoissa annetaan myös perusopetusta, lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta viranomaisen myöntämän luvan mukaisesti.

231 <https://finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/1998/632/ajantasa/2024-12-30/fin>

- Opintokeskukset järjestävät opintoja itse sekä yhdessä kansalais- ja kulttuurijärjestöjen kanssa elinikäisen oppimisen, hyvinvoinnin ja aktiivisen kansalaisuuden sekä demokratian ja kansalaisyhteiskunnan toiminnan edistämiseksi.
- Kesäyliopistot tarjoavat avointa korkeakouluopetusta ja vastaavat alueellisiin osaamis- ja sivistystarpeisiin. Opetus perustuu sopimukseen jonkin yliopiston kanssa.
- Liikunnan koulutuskeskukset järjestävät liikuntaharrastusta, hyvinvointia ja terveyttä edistävää koulutusta koko väestölle sekä järjestö- ja seuratoimintaa palvelevaa koulutus- ja valmennustoimintaa.²³²

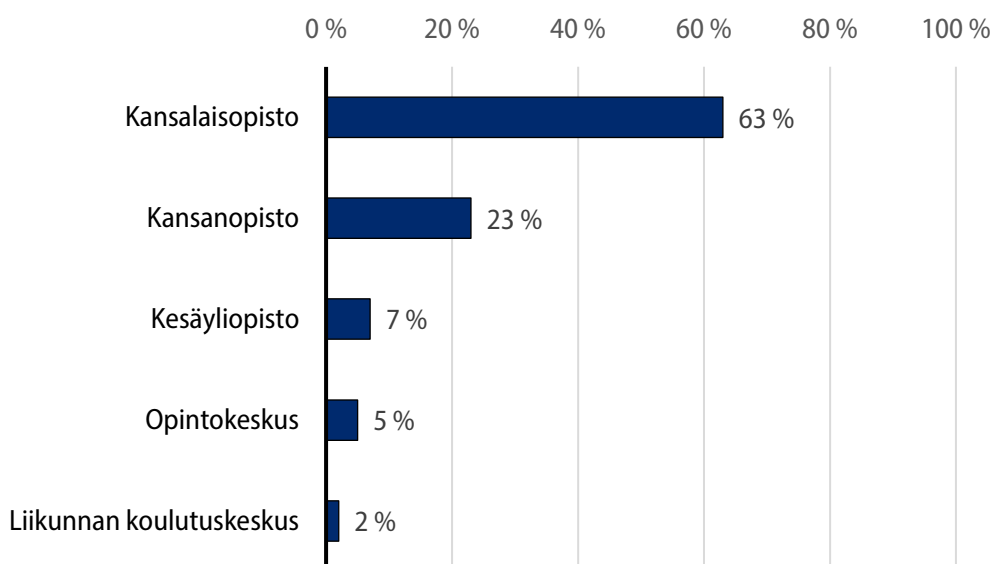
Vapaan sivistystyön oppilaitosten asiakaskunnasta merkittävä osa on ikäihmisiä. Kansalaisopistojen opiskelijoista noin puolet (49 %), opintokeskusten opiskelijoista noin kolmannes (33 %) ja kansanopistojen, kuten myös kesäyliopistojen opiskelijoista joka neljäs (25 %) oli yli 55-vuotias vuonna 2019 tehdyn selvityksen mukaan. Liikunnan koulutuskeskuksien opiskelijoista yli 55-vuotiaita oli seitsemän prosenttia.²³³ Koronapandemian aikaiset liikkumista ja tapaamista koskevat rajoitukset ja suositukset koskettivat erityisesti tätä ikäryhmää.

Osana selvitystyötä kaikille vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitäjille lähetettiin helmikuussa 2025 sähköinen kysely (ks. luku 1.2). Kyselyssä kartoitettiin vapaan sivistystyön oppilaitosten kokemuksia koulutuksen järjestämisestä koronapandemian aikana sekä oppilaitosten varautumista koronapandemian kaltaisiin häiriötilanteisiin. Erityisen huomion kohteena kyselyssä olivat digitalisaation hyödyntäminen osana koulutuksen järjestämistä ja ikäihmisten digikoulutustarpeet.

Kyselyyn saatiin vastauksia kaikista vapaan sivistystyön oppilaitosmuodoista. Vastausten määrä noudatteli oppilaitosmuotojen suhteellista osuutta vapaan sivistystyön kentässä. Kyselyyn vastanneista suurin osa edusti kansalaisopistoja ja toiseksi suurin osa kansanopistoja. Kesäyliopistojen, opintokeskusten ja liikunnan koulutuskeskusten yhteenlaskettu osuus oli 14 prosenttia vastaajista.

232 Opetus- ja koulutussanasto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-751-2>

233 https://peda.net/yhdistykset/vst/kehitt%C3%A4minen2/julkaisut-luonnos/raportit/vapaan-sivistystyön-opiskelijaprofiili-2019/vst-opiskelijaprofiili-2019.pdf2:file/download/4c8885ef991ff2f4b8692b4274cc0254a8183369/VST_Opiskelijaprofiili_2019.pdf

Kuvio 11. Vastaajien edustamien oppilaitosten tyyppi

Seuraavaksi tarkastellaan sähköisen kyselyn osioita, joissa selvitetään koulutuksen järjestämisessä ilmenneitä ongelmia, toimiviksi osoittautuneita ja pysyviksi jääneitä käytäntöjä sekä tulevaisuuden häiriötilanteisiin varautumista. Kursivoidut lainaukset ovat kyselyn avovastauksia.

6.1.1 Koulutuksen järjestämisen ongelmat

Koronapandemia rajoitti koulutuksen järjestämistä oppilaitoksissa. Jotkut vastaajista kuvasivat korona-aikaa pakkosopeutumiseksi. Kyselyn avovastauksista piirtyi kuva tilanteesta, jossa opetusjärjestelyt rakennettiin pikemminkin selviytymisen kuin suunnitelmallisuuden varaan. Monet vastaajat kertoivat opetuksen järjestämisen olleen pakon sanelemaa reagointia: sekä opettajien että opiskelijoiden oli sopeuduttava nopeasti muuttuviin olosuhteisiin ilman selkeitä toimintamalleja tai tehokkaita käytäntöjä. Koulutuksen arkea sävyttivät kokeilu, improvisointi ja epävarmuus:

Mikään ei varsinaisesti ollut erityisen toimivaa, normaalista poikkeavien opetusjärjestelyiden rakentaminen erilaisia tilanteita varten oli lähinnä selviytymistä.

Ei ollut mitään erityisen toimivaa, opiskelijat sopeutuivat, kun oli pakko.

Ei löytynyt erityisiä hyvin toimivia käytäntöjä.

Nämä kokemukset korostavat, että koronapandemian aikainen etä- ja hybridi-opetus nähtiin monin paikoin tilapäiseksi ja kuormittavaksikin järjestelyksi, jonka puitteissa pyrittiin tekemään paras mahdollinen, mutta jossa systemaattisuus ja pitkäjänteisyys jäivät usein taka-alalle. Seuraavaan kuvioon on koottu niitä ongelmia, joita koulutuksen järjestämisessä koettiin pandemian aikana.

Kuvio 12. Mitkä koulutuksen järjestämisen ongelmat nousivat erityisesti esiin pandemian aikana?

Kyselyssä suurimmaksi koulutuksen järjestämisen ongelmaksi nousivat **puutteet opiskelijoiden digitaidoissa**. Niitä havaitsi 75 % vastaajista. Osa opiskelijoista jäi koulutuksen ulkopuolelle, koska heillä ei ollut tarvittavia taitoja tai kiinnostusta etäopetukseen osallistumiseen.

Koulutukseen osallistujien tavoittaminen vaihteli – etäkoulutuksella tavoitettiin hyvin digitaitavat osallistujat, mutta lähikoulutusten peruuntuessa osa opiskelijoista jäi väistämättä syrjään koulutustarjonnasta.

Osalla opiskelijoista (erityisesti ikääntyneet) ei ollut osaamista eikä kiinnostusta osallistua etäopetukseen.

Paitsi digitaitojen puutteen vuoksi, etäopiskelu saattoi vaikeutua tai estyä myös puuttuvien laitteiden tai heikkojen verkkoyhteyksien takia. Linjojen pätkiessä opiskelijoille pyrittiin antamaan digiapua esimerkiksi puhelimitse.

Rajoittavana tekijänä maaseutualueiden heikot tietoliikenneyhteydet ja katvealueet sekä opiskelijoiden omat välineisiin ja taitoihin liittyvät haasteet.

Osa opiskelijoista jää joka tapauksessa sen ulkopuolelle, koska eivät ole halukkaita käyttämään digilaitteita tai eivät omista sellaisia.

Ongelmia tuotti myös **koulutuksen sisällön mukauttaminen etäopetukseen**, josta raportoi 67 % vastaajista. Verkko-opetus ei ollut luontevaa tai mahdollista kaikkien kurssien kohdalla. Lisäksi oppilaitoksilta vaadittiin nopeita ratkaisuja muuttuvissa tilanteissa.

Det var lättare att övergå till distansundervisning i teoretiska kurser som språk, medan praktiska kurser som slöjd var mer utmanande.

Ämnen som språk och motion, dans betydligt enklare att undervisa på distans än t.ex praktiska färdigheter.

Opimme sen, että pystymme muokkaamaan opetustamme etäopetukseen. Tosin monissa taide- ja käsityöaineissa tämä ei ole ollut mahdollista.

Koulutuksen siirtäminen verkkoon erittäin nopealla varoitusajalla oli iso haaste. Jouduttiin myös pohtimaan, mitkä kurssit ylipäänsä ovat siirrettävissä etään.

Yli puolet vastaajista (56 %) kertoi, että **koulutus keskeytyi** ainakin osittain korona-aikana.

Kaikilla ainealueilla etäopetus ei ollut mahdollista, joten ne jouduttiin keskeyttämään.

Oppilaitoksessamme keskeytettiin opetusta, etäopetusta totetutettiin tietyissä ryhmissä minimaalisesti.

Kaikki opiskelijat eivät pystyneet tai olleet halukkaita osallistumaan etäopetukseen, ja oppilaitokset kärsivät **opiskelijakadosta** (61 % vastaajista). Erityisen haastavaksi osoittautui esimerkiksi ikäihmisten, ulkomaalaistaustaisten henkilöiden ja asunnottomien tavoittaminen.

Opiskelijoina oli paljon ikäihmiä, joilla ei ole digivälineitä eikä edes älykännyköitä.

Den äldre befolkningen drabbades hårdare pga bristande digital kompetens.

Haastavin ryhmä olivat silti luku- ja kirjoitustaitoa vailla olevat maahanmuuttajat, joilla ei ollut käytössään koneita, tai kaikilla edes asuntoa. Tämän ryhmän kanssa teimme valtavasti työtä, jotta saimme heidätkin mukaan koulutukseen.

Uppkopplingen och tillgång till nät och dator för de studerande kunde ibland vara begränsande för undervisningen i svenska för invandrare. 5 lektioner vid skärmen blev för lång tid och tungt för dem att följa med och hålla fokus så blev att tänka om i undervisningsupplägget.

Etäopetuksessa kasvokkainen vuorovaikutus ja kohtaaminen jäivät puuttumaan, mikä koettiin ongelmallisena.

Lähiopetus koetaan edelleen siksi "oikeaksi" opetuksesi, jota varten kansalaisopistoon tullaan. Ihmiseltä ihmiselle.

Etäopetus voi olla toimivaa, mutta sosiaaliset kontaktivat puuttuvat.

Kansalaisopistoa ei voi siirtää kokonaan etäopetukseen. Ihmiset tarvitsevat kohtaamisia.

Kosketuksen korvaaminen ja mitä sen tilalle oli kaikkein vaikein asia.

Inte optimalt med distansundervisning för en folkhögskola.

Päänvaivaa aiheutti myös se, kuinka oppilaita saataisiin aktivoitua ja motivoitua osallistumaan etäopetukseen tehokkaasti.

Etäkoulutuksissa haasteellisempaa saada aitoa vuorovaikutusta aikaiseksi kuin lähiopetuksessa.

On kuitenkin koettu, että etäkoulutuksessa opiskelijat ovat selvästi passiivisempia, joten lähikoulutukset ovat suositeltavia mikäli mahdollista.

Puutteet opetushenkilöstön digitaidoissa (59 %) sekä etäopetusteknologiassa (53 %) nähtiin myös merkittävänä koulutuksen järjestämistä vaikeuttavina tekijöinä. Opettajien neuvominen ja auttaminen digiasioissa veivät mahdollisesti runsaastikin aikaa, eivätkä henkilöstöresurssit välttämättä riittäneet enää opiskelijoiden laajamittaiseen digitukeen. Monin paikoin opettajat joutuivat turvautumaan etäopetuksessa omiin laitteisiinsa.

Aikaa vievää oli myös ylläpitäjäorganisaation digijärjestelmien käyttöön vaadittavien käyttäjätunnusten hankkiminen opettajille. Sen sijaan opetushenkilöstön **kielteistä asennetta etäopetusta kohtaan** piti ongelmana vain 26 % vastaajista.

Ne opettajat siirtyivät etäopetukseen, joilla oli siihen laitteet ja osaaminen.

Kaikilla opettajilla ei esim. ollut välineitä etäopetuksen toteuttamiseen. Osa opettajista kävi opistolla pitämässä etätunnit.

Opettajilla oli hyvin erilaiset valmiudet ja osa ei ollut lainkaan kiinnostunut siirtymään etäopetukseen.

Puolet vastaajista piti ongelmana **viranomaisohjeiden ristiriitaisuutta tai puutteellisuutta**. Osittain viranomaisohjeiden ongelmien nähtiin johtuvan siitä, että ohjeet eivät istuneet oppilaitosarkeen vapaan sivistystyön koulutuksen erityispiirteiden vuoksi. Ongelmia aiheutti myös se, että osa oppilaitoksista toimi useamman aluehallintoviraston alueella ja eri alueiden koronaohjeistukset saattoivat poiketa toisistaan merkittävästi.

Vajavaiset tai ristiriitaiset ohjeet kuormittivat oppilaitosten rehtoreita, ja lähes puolet vastaajista koki **oppilaitoksen johtamisen kuormittavana** korona-aikana. Kuormitusta lisäsi myös huoli henkilöstön hyvinvoinnista. Nopeasti muuttuvat viranomaisohjeet aiheuttivat ärtymystä myös opiskelijoissa.

Viranomaisohjeet tulivat aina myöhään eli seuraavan viikon ohjeistus tuli perjantai-iltapäivällä, jolloin toiminnasta tiedottaminen ja organisointi jäi viikonloppuun. Tämä toistui jatkuvasti ja aiheutti kuormitusta.

Etäjohtamisen haasteet (henkilöstön työhyvinvoinnista huolehtiminen ja yhteisöllisyyden tunteen ylläpito) nousivat esille.

Jokainen yksilö reagoi muutos-, erikois- tai ylipäättään painetilanteisiin eri tavoin. Yksilöt pitää huomioida ja tarvittaessa aktivoita. Etäsihenkilöyden on taitolaji.

Asiakkaissa oli ymmärrettävästi turhautuneisuutta, koska ohjeet muuttuivat alati ja siirtymäajat olivat lyhyitä. Hallinnossa oli myös pakko tottua kriittiseen palautteeseen.

Myös **opiskelijoiden hyvinvointiin liittyvät huolet** nousivat kyselyssä esiin (38 % vastaajista). Huolet koskivat erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä, kuten maahanmuuttajia, vammaisia tai ikääntyneitä.

Monet senioriopiskelijat valittelivat yksinäisyyttä, kun kiva ja säännöllinen harrastus jäi tauolle ja sosiaaliset kontaktit vähenivät minimiin. Muistan niin hyvin sen, kun yksi opiskelija itki puhelimesta yksinäisyyttään, kun tärkeä harrastus jäi tauolle.

6.1.2 Onnistuneet käytännöt ja toimivat ratkaisut

Kohdatuista vaikeuksista huolimatta monissa oppilaitoksissa koettiin myös onnistumisia toiminnan mukauttamisessa korona-ajan vaatimuksiin. Vastaajat liittyivät onnistuneeseen siirtymään muun muassa resilienssin, organisaation ja ihmisten joustavuuden, yhteistyön, oikea-aikaisen viestinnän ja luovuuden. Kyselystä ilmenee, että monet oppilaitokset pystyivät **pakon edessä mukauttamaan toimintaansa** nopealla aikataululla.

Vi började från noll, och byggde upp en riktigt fungerade helhet. Egentligen gick det bättre än vi hade vågat hoppas på då vi började.

Opetus voidaan viedä verkkoon päivässä.

Som man säger på engelska, if there is a will, there is a way. På två dagar blev närundervisningen till distansundervisning tack vare en driftig undervisningspersonal.

Hyödynsimme laajaa verkostoamme ja saimme heti koronapandemian alettua kursseillemmme useita satoja osallistujia.

Yllättävän monenlaisten aineiden todettiin olevan **mahdollisia toteuttaa verkko-opetuksena**, vaikka alkuvaiheessa asiaa epäiltiin.

Opimme, että monenlaiset aineet soveltuvat verkko-opetukseen, vaikka esimerkiksi taiteiden ja liikunnan opettaminen verkossa oli aikaisemmin koettu vaikeaksi.

Koronan aikana huomattiin, että etäopetuksena toimii niin joogan, keramiikan, islantilaisten neuleiden, kielten kuin laulunkin opiskelu.

Etäjumppat pystyy järjestämään yhtä hyvin kuin kielikurssitkin.

Kaiken kaikkiaan kekseliäisyys lisääntyi, jopa liikuntaa pidettiin etänä.

Sekä opettajien että opiskelijoiden **digitaidot paranivat** merkittävästi, kun opetusta ei ollut mahdollista toteuttaa muuten kuin etäopetuksena. Avovastauksissa toistuivat kertomukset ”yhdessä yössä” otetusta digiloikasta.

Opimme, että pakko on paras muusa niin opettajien kuin opiskelijoidenkin digiloikalle.

Etäopetuksen osaaminen lisääntyi ”yhdessä yössä” tai ainakin todella nopeasti, kun oli pakko.

Yllättävän moni opettaja pystyy muokkaamaan yllättävän nopeasti omaa opetustaan etäopetuksiksi, jos se on ainoa mahdollisuus opetusta järjestää.

Huomattiin, että aika ennakkoluulottomasti kannattaa kokeilla uusia tapoja opettaa ja monet etäopetuksen muodot tulivat kertaheitolla tutuiksi. Etäopetuksessa ei siis otettu vain harppaus, vaan jättiloikka.

Parhaiten verkkovälitteinen opetus näyttää onnistuneen silloin, kun tukea ja ohjausta etäopetukseen oli tarjolla sekä opetushenkilöstölle että opiskelijoille. **Digitukea** tarjottiin puhelimitse, verkossa (esimerkiksi ohjevideoiden avulla) ja paikan päällä oppilaitoksissa. Opettajille annettiin etäkoulutusta videoneuvottelu-sovellusten käyttöön.

Opiskelijoille järjestetty tuki auttoi monta opiskelijaa digi-maailmaan.

Opettajien ja opiskelijoiden mahdollisuus saada digitukea puhelimesta tai paikan päällä opistolla.

Vi var lättillgängliga och fanns som stöd och hjälp för både kursledare och kursdeltagare som hade tekniska problem. Detta fortsätter vi med ännu idag under distansundervisnings lektionerna.

Opettajille tulee olla saatavilla selkeä perehdytys ja tuki etäopetuksen järjestämiseen.

Selkokielen ohjeistus opiskelijoille siitä, miten etäkoulutukseen voi osallistua. Tarvittaessa ohjattiin vielä puhelimella lisää.

Laiteongelmia pyrittiin ratkomaan järjestämällä esimerkiksi **etäopetuspisteitä** opettajille sekä paikoin myös lainaamalla koneita opiskelijoille ja opettajille.

Tuntiopettajilla ei ollut aina käytettävissä laitteita etäopetuksen toteuttamiseen, järjestimme etäopetuspisteitä heitä varten.

Osasimme myös löytää luovia ratkaisuja opiskelजारajapinnan haasteisiin, kuten esim. tietokoneiden lainaaminen heille, joilla ei omaa ollut.

Att ha flera datorer, som timplärare kan låna och att använda telefoner i distansundervisning.

Yhteisöllisyyden vaaliminen ja henkilöstön hyvinvoinnista huolehtiminen nousivat tärkeiksi asioiksi poikkeusolosuhteissa. Myös **verkkopedagogiikkaa** kehitettiin yhteisöllisesti vertaisoppimisen kautta.

Yhteisöllisyyden ja jakamisen tarve sekä koulutuksessa että työyhteisössä tuli tärkeäksi.

Hyväksi koettiin mm. yhteisöllisten kohtaamispaikkojen tarjoaminen sekä organisaation sisällä että kanssajärjestäjien kanssa mm. kouluttajille.

Opettajien verkkopedagogiikan ja etäopetuksen tukeminen koulutusten ja vertaisoppimisen kautta.

Yhteisöllisyys, vuorovaikutus ja osallistaminen pyrittiin huomioimaan myös etäopetuksessa. Opiskelijoille tarjottiin esimerkiksi mahdollisuuksia ryhmätyöskentelyyn verkossa. Vaikka kasvokkainen vuorovaikutus jäi puuttumaan, myös verkossa syntyi omanlaistaan sosiaalisuutta.

Opiskelijat kaipaavat eniten lähiopetuksen sosiaalisuutta, mutta etäopetuksella sitä voidaan osittain korvata.

Etäopiskelunkin yhteydessä voi syntyä yhteisöllisyyttä: etäkurssien osallistujat halusivat jakaa yhteystietojaan keskenään ja jatkaa keskustelua kurssin aihepiiristä keskenään kurssin jälkeen.

Resilienssin merkitys korostui, kun toimintaympäristö muuttui nopeasti. Mikäli oppilaitoksen ja henkilöstön kyky sopeutua äkillisiin muutoksiin oli hyvä, kyettiin toimintaa mukauttamaan pikaisellakin aikataululla.

Ketterä ja mukautuva organisaatio selviää yllättävistä tilanteista. Jos organisaation toimintakulttuuriin kuuluu joustavuus normaalioloissa, se on valttikortti kriisiaikoina.

Ennen kaikkea opimme sen, että pystymme organisaationa toimimaan hyvin verkkovälitteisesti sekä kestämaan jatkuvaa muutosta ja paineistettua tilannetta rakentavasti ja yhteen hiileen puhaltaen, ts. resilienssimme on hyvä tällaisessa kriisitilanteessa.

Vi ställde snabbt om till distansundervisning och överraskades positivt av lärarnas och studerandes vilja och anpassningsförmåga till det nya och tidigare okända undervisningssättet.

Kaikkien opistotoimijoiden (vakituinen henkilöstö ja tuntiopettajat) resilienssi kasvoi täysin uudenlaisen uhkan edessä.

Paitsi epävarmuuden sietokykyä, vaati opetuksen järjestäminen myös **luovuutta ja joustavuutta**.

Kaikesta selviää, kun on joustava asenne ja huumoria. Se auttoi ainakin meillä.

Kaikkeen löytyy ratkaisu, tarvitsee vain käyttää luovuutta.

Opimme, kuinka nopeita ja notkeita opettajamme ovat. Uuden toimintatavan ja ohjelman käyttöönotto sujui.

Yhteistyön merkitys toiminnan eri tasoilla nähtiin myös tärkeänä poikkeuksellisessa tilanteessa, ja osa vastaajista kertoi **yhteistyön tiivistyneen** esimerkiksi muiden oppilaitosten ja koulutuksen kanssajärjestäjien kanssa.

Yhteistyöverkosto muiden alueemme vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa oli hedelmällistä ja tehokasta.

Verkostoituminen kollegaoppilaitosten kanssa parani entistäkin paremmaksi.

Varautumissuunnittelussa ja toiminnassa korostui tiivis yhteistyö koulutuksen kanssajärjestäjien kanssa ja kanssajärjestäjien tukeminen koulutuksen järjestämisessä ja digitalisaatiossa.

Lisäksi säännöllinen, selkeä ja ajantasainen **viestintä** henkilöstön ja opiskelijoiden suuntaan korostui koronapandemian aikana. Viikoittaiset tiedotteet ja ohjeistukset olivat tärkeitä. Häiriötilanteessa onnistuneen viestinnän avulla voitiin vähentää epävarmuutta ja luoda turvallisuutta ja luottamusta. Lisäksi oikean tiedon välittäminen oikeaan aikaan auttoi koordinoimaan toimintaa.

Jatkuva ja avoin viestintä oli keskeisessä asemassa.

Selkeä ohjeistus, ajantasainen ja säännöllinen viestintä on tärkeää sekä opiskelijoille että henkilökunnalle.

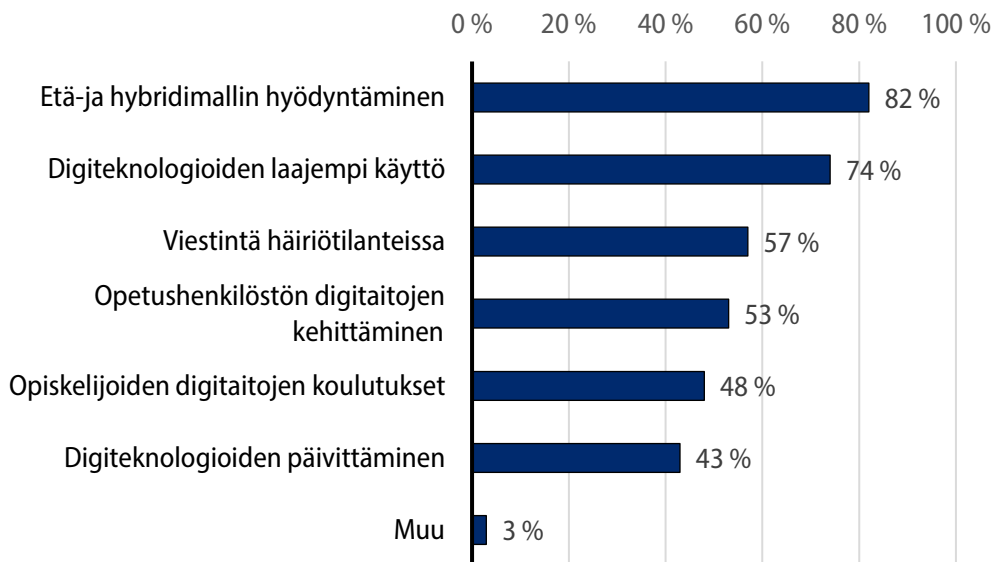
Nopean ja informatiivisen asiakasviestinnän merkitys korostui: mm. ymmärrys siitä, että opiston asiakkaat tarvitsevat nopeasti tietoa muutoksista, jotka koskevat kurssiosallistumista.

Kaikille esteetön tiedottaminen on tärkeää, koska se on keino hallita tilannetta.

6.1.3 Pandemian myötä vakiintuneet toimintatavat

Pandemia pakotti oppilaitokset muuttamaan tarjoamaansa koulutusta ja muuta toimintaansa. Seuraavassa kuviossa esitetään pandemian aikana käyttöön otettuja tai pandemian seurauksena syntyneitä käytäntöjä, jotka ovat jääneet pysyviksi oppilaitoksissa.

Kuvio 13. Mitkä pandemian aikana käyttöön otetuista ja pandemiasta seuranneista käytännöistä ovat jääneet pysyviksi oppilaitoksenne toiminnassa?

Etä- ja hybridimallin hyödyntäminen koulutuksessa on jäänyt valtaosassa (82 %) oppilaitoksista pysyväksi toimintamuodoksi, ja sen nähdään toimivan hyvin.

Olemme oppineet siirtämään koulutusta verkkoon. Nykyisin järjestämmekin useita hybridi- ja jopa etäkursseja.

Koulutusta pystytään toteuttamaan laadukkaasti etäopetuksena.

Nyt koulutushenkilöstömme osaa todella hyvin käyttää etäopetuksen välineitä, ja osaamme myös osallistaa etänä sekä ohjata osallistujia etäopiskelussa. Tämä osaaminen on meillä niin vahvaa, että olemme kouluttaneet siihen myös jäsenjärjestöjemme toimijoita. Etäopetuksen määrä onkin lisääntynyt, ja nykyisin monet osallistujatkin ovat mieluummin etäopetuksessa, kuin läsnä.

Att ordnande av distanskurser är mycket viktigt. När vi en gång gått igenom detta kan vi bättre genomföra distansundervisning.

Kyselyyn vastanneiden mukaan etä- tai hybridiopetuksen avulla on mahdollista **laajentaa** opiskelijoiden **osallistumismahdollisuuksia**. Verkkovälitteinen opetus tuo uusia mahdollisuuksia esimerkiksi alueilla, joilla välimatkat ovat pitkiä. Webinaarien avulla koulutusta voidaan tarjota suurelle osanottajajoukolle.

Pitkien välimatkojen paikkakunnalla etäopetus takaa opiskelumahdollisuuden pienille kylillekin.

Hybridiopetus jäi voimaan, palvelee monenlaisia asiakkaita laajemmin.

Koronan jälkeen osa ryhmistä jatkoi etä- tai hybridiryhminä. Etäosallistumisen mahdollisuuden huomattiin parantavan saavutettavuutta. Hyötyjiä ovat mm. pienten lasten vanhemmat, liikuntarajoitteiset, pitkän etäisyyden päässä asuvat ja muiden edessä liikkumista arastelevat opiskelijat.

Huomattiin myös, että osa opetuksesta voidaan järjestää jopa kattavammin etäopetuksen kautta. Esimerkiksi kielten opetuksessa tämä on meillä jo vakiintunut käytäntö.

Verkko-opetuksen laatu on kehittynyt pandemian alkuajoista, ja etäopetus on laajentanut käytettävissä olevien pedagogisten menetelmien valikoimaa. Joihinkin aineisiin etäopetuksen nähdään sopivan joko lähiopetusta paremmin.

Verkko-opetus on monipuolistunut pedagogisessa mielessä. Yksipuolinen luennointi on vähäistä ja enemmän osallistetaan opiskelijoita myös verkossa.

Syntyi uusia kurssi-innovaatioita, jotka alunperinkin rakennettiin pelkästään etäkursseiksi.

Jotkut verkkokurssit jäivät opetusohjelmaan vakituisesti, joihinkin opetusaineisiin ja etäkokouksiin verkko on jopa parempi kuin livetilanne.

Vastaajista 74 prosenttia kertoi, että **digiteknologioiden laajempi käyttö** on vakiintunut osaksi oppilaitoksen normaalia toimintaa. Teknologiaa käytetään opetuksen lisäksi erityisesti kokouksien järjestämiseen.

Teams-palaverit tulivat jäädäkseen. Aina ei tarvitse kokoontua lähipalaveriin.

Etänä järjestetyt organisaation sisäiset viikkopalaverit (organisaatiomme on kolmen kunnan alueella).

Lukuvuoden aikaiset henkilöstökokoukset- ja koulutukset toimivat hyvin etänä. Laajalta alueelta saatiin kätevästi koottua henkilöstöä yhteen etäyhteyksien kautta, mikä olisi lähitapahtumina ollut mahdotonta. Tätä toimintamallia on jatkettu pandemian jälkeen.

Avovastauksissa korostui digitaitojen ylläpidon ja täydennyskoulutuksen tärkeys.

Opettajien digitaitojen ja verkkopedagogiikan kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää.

On tärkeää ylläpitää opettajien digiosaamisen tasoa.

Digitaitoja on pidettävä yllä koko ajan, niin opettajien kuin opiskelijoiden.

Kuitenkin vain hieman yli puolessa oppilaitoksista (53 %) **opetushenkilöstö kehittää digitaitojaan** säännöllisesti. Opettajien kollegiaalinen kouluttautuminen ja vertaismentoraalinen oppiminen ovat osoittautuneet tehokkaiksi tavoiksi oppia ja uudistaa digitaitoja. Myös lähitukea on kehitetty verkko-opetuksen sujuvoittamiseksi.

Digiosaavat opettajat ovat omien koulutustemme kautta saaneet paljon digitaitoja, mistä johtuen he ovat entistä valmiimpia opastamaan myös opiskelijoita. Välillä opettajat menevät opiskelijoiden koteihinkin auttamaan heitä digiongelmassa (vaikka ei tarvitsisikaan). Rekrytointeihin on digiosaamisen merkitys otettu yhdeksi valintakriteeriksi pandemian jälkeen.

Opetushenkilöstön kollegiaalinen kouluttautuminen, vertaismentoraalinen oppiminen ja opiskelu uusille digitaidoille. On ikävä, kun OPH/OKM ovat linjanneet, että vertaismentoraalista opiskelua ei saa kirjata hankehakemuksiin eikä siihen saa käyttää rahoituksia - tämä tapa oppia yhdessä uusia yleisiä digitaitoja, puhumattakaan ainekohtaisista digitaidoista, osoittautui kaikista tehokkaimmaksi, suosituimmaksi ja opettavimmaksi oppimisen tavaksi!

Hieman alle puolet oppilaitoksista (48 %) järjestää **opiskelijoiden digitaitoja kehittäviä koulutuksia**, ja alle puolessa oppilaitoksista (42 %) **digitaalisia teknologioita päivitetään** säännöllisesti. Joissakin oppilaitoksissa digitaitokoulutusta on lisätty esimerkiksi aikuisille maahanmuuttajille suunnattuun lukutaitokoulutukseen. Myös ikäihmisille on järjestetty digikoulutusta.

Olemme kouluttaneet ikäihmisiä opintoseteleiden avulla mm. päivittämään digitaitoja.

Onnistuneen viestinnän merkitys korostui pandemia-aikana, ja yli puolet oppilaitoksista (57 %) hyödyntää tuolloin opittuja **tiedotus- ja viestintäkäytänteitä** edelleen.

Oppilaitoksella on valmiit viestiyhteydet tartuntatautien torjunnasta vastaaviin viranomaisiin ja kokemusta tehostetusta viranomaisviestinnän seuraamisesta.

Viestinnän täytyy [poikkeustilanteissa] olla hyvin selkeää ja yksiselitteistä, mutta myös turvallisuuden tunnetta vahvistavaa.

Tärkeää on vahvistaa myös henkilökunnan hyvinvointia viestimällä tulevista muutoksista tasapuolisesti kaikille ja varaamalla aikaa keskusteluihin.

Eräissä oppilaitoksissa korona-ajan opit ovat varsin konkreettisesti läsnä, sillä niissä on otettu käyttöön oppilasasuntoloiden karanteenihuoneet ja käsidesin käyttö influenssa-aikaan.

6.1.4 Valmiudet tulevaisuuden häiriötilanteisiin

Varautuminen tulevaisuuden häiriötilanteisiin koettiin oppilaitoksissa yleisesti tärkeäksi.

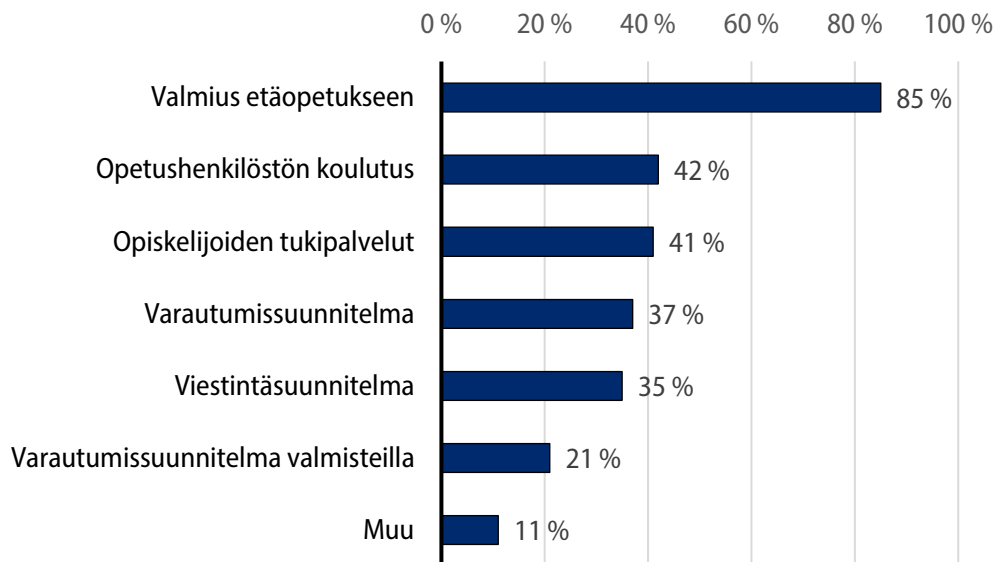
Moninainen ja laaja varautuminen tulee olla jatkuvassa valmiudessa.

Kannattaisi varautua etukäteen erilaisilla suunnitelmilla.

Olisi hyvä varautua erilaisiin häiriötilanteisiin ennakolta.

Seuraavaan kuvioon on koottu niitä varautumisen muotoja, joita oppilaitoksilla on käytössään.

Kuvio 14. Millä tavoin oppilaitoksenne on varautunut koronapandemian kaltaisiin häiriötilanteisiin?

Tärkein varautumisen muodoista on tekninen ja pedagoginen **valmius siirtyä etäopetukseen**, joka löytyy 85 prosentilta oppilaitoksista. Valmiutta voidaan pitää yllä toteuttamalla etäopetusta myös normaalioloissa.

Pedagoginen valmius siirtyä etäopetukseen milloin tahansa pidetään yllä, sekä teknisesti että opettajien tasolla.

Valmius ko. koulutukseen on hyvä säilyttää harjoittelemalla ts. toteuttamalla erilaisten opetustilanteiden etäopetusta myös ns. normaalioloissa.

Käytössä oli jo ennen pandemiaa digitaalinen oppimisympäristö. Opistolla on aika iso määrä kannettavia tietokoneita opiskelijoita varten.

Kaikkien opettajien on hyvä osata sen verran digitaitoja, että pystyy tarvittaessa järjestämään kurssinsa myös verkon kautta.

Att en omställning från närundervisning till distansundervisning vid behov kan ordnas väldigt snabbt då den undervisande personalen har tillgång till teknisk utrustning och får kunskap i hur den används. Tröskel till att gå över till distansundervisning sänks om man får fortbildning och stöd från ledningen.

Alle puolet oppilaitoksista on tarjonnut **opetushenkilöstölle koulutusta** tulevia poikkeusoloja silmällä pitäen (42 % vastaajista) tai kehittänyt **opiskelijoiden tukipalveluja** (41 % vastaajista).

Oppilaitoksista 37 prosentilla on koronapandemian kaltaiset häiriötilanteet huomioiva **varautumissuunnitelma** ja 35 prosentilla **viestintäsuunnitelma** vastaaviin tilanteisiin. 21 prosenttia oppilaitoksista on parhaillaan valmistelemassa varautumissuunnitelmaa.

Oppilaitoksella on kriisitoimintasuunnitelma, jossa on huomioitu myös koronapandemian kaltaiset häiriötilanteet.

Varautumissuunnitelma ja toimintakortit on tehty, mutta käytännön harjoitus on kesän alussa.

Osa varautumissuunnitelmista on kuntatasoisia tai yhteisiä jonkin muun yhteisön kanssa.

Oppilaitoksemme on kunnallinen, joten ylläpitäjämme kautta meillä on erilaisia kaupungin varautumissuunnitelmia erilaisiin häiriötilanteisiin ja kriisiviestintään. Kaikista ei mielestäni ole tarkoituksenmukaista tehdä omia oppilaitoskohtaisia versioita.

Ylläpitäjän varautumissuunnitelma.

Isäntäkunnan kanssa yhteinen varautumissuunnitelma.

Toimialalla on varautumissuunnitelma, joka opiston osalta kattaa lähinnä viestintää. Meillä ei ole valmiutta siirtyä täysimittaiseen etäopetukseen.

Osassa oppilaitoksia käytössä on puolestaan erilaisia ohjeistuksia koronan kaltaisiin häiriötilanteisiin, vaikka varsinainen varautumissuunnitelma puuttuukin.

Oppilaitoksella on korona-aikana luotu käytäntö varautumisryhmän perustamisesta ja toimintamallista sekä varautumissuunnittelusta, vaikka pysyvää varautumissuunnitelmaa ei ole kirjattu.

Koronapandemian aikaan tehtiin ohjeet ja niitä voi käyttää uudelleenkin. Ei varsinaista varautumissuunnitelmaa.

Oppilaitoksella ei ole varsinaista omaa varautumissuunnitelmaa, mutta häiriötilanteisiin, esim. korona ja sähköpula on laadittu ohjeistus.

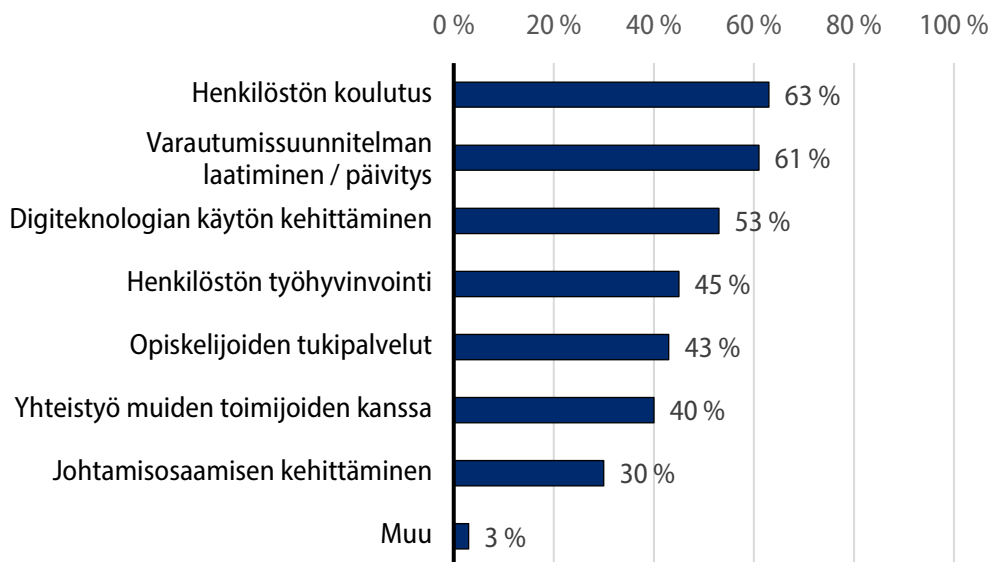
Osassa oppilaitoksia koronapandemian kaltaisiin tilanteisiin liittyvää suunnittelua ja ohjeistusta ei vielä ole. Tärkeä lisäkysymys on myös, kuinka moni opetushenkilöstöön kuuluva on ylipäättään tietoinen oppilaitoksensa varautumissuunnitelmasta.

Kriisiohjeistukseen ei ole vielä kirjattu varautumista pandemiaan liittyen.

Oppilaitoksella on toimintaohjeet vaara- ja häiriötilanteisiin, mutta niissä ei ole ohjausta pandemioiden varalle, Korona-aikaan oppilaitos päivitti säännöllisesti erillisiä ohjeita koronatilanteen vaihteluiden mukaan.

Kyselyssä selvitettiin paitsi olemassa olevia valmiuksia häiriötilanteisiin myös varautumisen kehittämisalueita. Seuraavassa kuviossa esitetään kehityskohteita, joita vastaajat pitivät tärkeimpinä oppilaitosten varautumisessa tulevaisuuden häiriötilanteisiin.

Kuvio 15. Mitkä ovat oppilaitoksenne tärkeimmät kehityskohteet häiriötilanteisiin varautumisessa tulevaisuudessa?

Tärkeimmiksi kehityskohteikseen oppilaitokset nostivat esiin henkilöstön **koulutuksen** (63 %) ja **varautumissuunnitelman** laatimisen ja/tai sen päivittämisen (61 %). Yli puolet (53 %) piti tärkeänä myös **digiteknologioiden käytön kehittämistä**.

Opetushenkilöstön digitaitojen ylläpitoon ja jaksamiseen täytyy kiinnittää erityistä huomiota!

Pitää harjaantua digipedagogiikassa.

Lärarnas beredskap är a och o.

Osa vastaajista kertoi kyselyn antaneen kimmokkeen varautumissuunnitelman tai muun pandemian kaltaiset tilanteet huomioivan ohjeistuksen laatimiseen. Avovastauksissa korostettiin myös koronaepidemian aikana luotujen käytäntöjen kirjaamista varautumissuunnitelmaan ja niiden laajentamista muihin mahdollisiin tilanteisiin.

Mikäli tulevaisuudessa kohtaamme vastaavia tilanteita, täytyy olla varautumissuunnitelma, mutta myös käytänne, kuinka opettajat saavat nopeasti tarvitsemaansa tukea ja lisäkoulutusta voidakseen hoitaa keskeytyksettä työnsä.

Kriisiohjeistuksessa tulisi paremmin ottaa huomioon pandemian tapaiset häiriötilanteet. Kyselyyn vastaaminen sai asian etenemään.

Puutteellisten resurssien nähtiin kuitenkin vaikeuttavan opettajien täydennyskoulutuksen järjestämistä ja tarvittavan laitteiston ylläpitoa. Lisäksi vastauksissa pohdittiin henkilöstökoulutusten järjestämiseksi tarkoitetun hankerahoituksen tulevaisuutta valtion kiristyneessä taloustilanteessa.

Teknologiaa etäopetukseen ei ole eli opettajilla ei ole organisaation laitteita ja tunnuksia. Opettajien digitaidot vaativat päivittämistä.

Erialaisten alustojen käyttö on haasteellista, kun määräaikaisilla tuntiopettajilla ei ole kunnan järjestelmiin aina tunnuksia eikä osaamista.

Meidän kansalaisopistossa ei ole ollut digitaitojen koulutusta ennen koronaa, eikä sitä ole tarjottu koronan jälkeenkään. Opettaja- ja laiteresurssit ovat puutteelliset.

Kansalaisopistot tarvitsevat yhteishankerahoituksia henkilöstön täydennyskoulutuksien järjestämiseen myös digitaidoissa - kaikki tämä

osaaminen "valuu" 100 %:sti suoraan asiakkaisiin/opiskelijoihin/kuntalaisiin/ikäihmisiin.

Mielellämme etenimme digiasioissa nykyistäkin enemmän, mutta rahan puute tulee usein esteeksi ja ongelmana on myös, miten motivoida opettajia oppimaan uusia taitoja.

Henkilöstön **työhyvinvoinnin** edistäminen (45 %), opiskelijoiden **tukipalveluiden** kehittäminen (43 %) ja **yhteistyön** lisääminen eri tahojen kanssa (40 %) nähtiin suunnilleen yhtä tärkeinä. Lisäksi osa vastaajista (30 %) koki tarpeelliseksi myös johtamisosaamisen kehittämisen.

Koronapandemia vauhditti vapaan sivistystyön oppilaitosten digitaalisten ratkaisujen kehittämistä ja lisäsi ymmärrystä etä- ja hybridimallien hyödyistä. Oppilaitokset tunnistivat varautumisen ja etenkin etä- ja hybridimuotoisen koulutuksen kehittämisen tärkeyden tulevaisuuden kriisejä ajatellen.

Nopea digiloikka antoi uskoa toimintaan. Tarvittaessa etäopetus onnistuu nopeasti ja keneltä vain. Hybridiopetusta tuskin olisi koskaan tullut kokeiltua ilman koronaa.

Eriyistä huomiota, jos jatkossa tapahtuu jotakin vastaavaa, miten tärkeää on jatkumo: että jokin toiminta jatkuu ja etäyhteyksienkin kautta kansalaisopistot, omalta osaltaan, osallistaa ihmisiä, se tuttu ja turvallinen kurssi toteutuu joka viikko samaan aikaan. Tämä on erityisen tärkeätä ikäihmisille.

Kaiken kaikkiaan koronapandemia toimi meille arvokkaana oppituntina digiosaamisesta. Ellei sen synnyttämää pakkoa omaksua uusia menetelmiä olisi, opetuksen digitalisaatio olisi edistynyt selvästi hitaammin.

6.2 Ikäihmiset digioppijoina vapaassa sivistystyössä

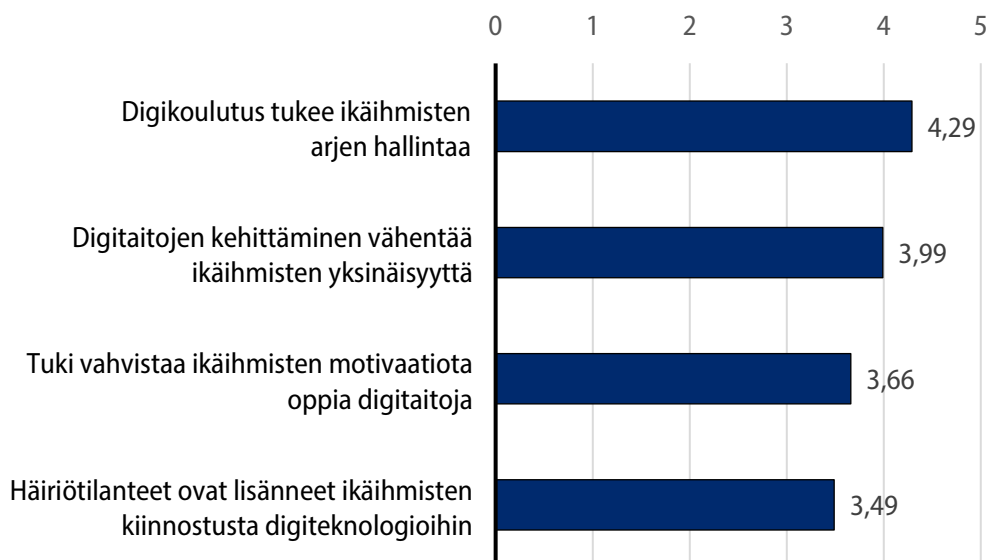
Oppilaitoksille lähetettyyn kyselyyn sisältyi osio, joissa oppilaitoksia pyydettiin arvioimaan ikäihmisten koulutus- ja oppimistarpeisiin liittyviä väittämiä. Osioon ohjeistettiin vastaamaan vain, mikäli vastaajan oppilaitos järjestää koulutusta, johon osallistuu myös ikäihmisiä. Väittämiin vastattiin valitsemalla omaa näkemystä parhaiten vastaava arvio asteikolla: 1 (täysin eri mieltä), 2 (jokseenkin eri mieltä), 3 (ei samaa eikä eri mieltä), 4 (jokseenkin samaa mieltä) ja 5 (täysin samaa mieltä).

Väittämät koskivat kolmea asiakokonaisuutta: suhtautumista ikäihmisten digioppimiseen ja -koulutukseen, koulutuksen järjestämistä vapaan sivistystyön oppilaitoksissa pandemian aikana ja ikäihmisille suunnatun digikoulutuksen erityispiirteitä. Seuraavassa näitä kokonaisuuksia tarkastellaan kutakin erikseen (kaikkien vastausten prosenttijakaumat ovat liitteessä 1c).

6.2.1 Ajatuksia ikäihmisten digioppimisesta

Kyselyyn vastaajilla on yleisesti myönteinen käsitys ikäihmisten digioppimisen merkityksestä ja mahdollisuuksista. Koronapandemian kaltaisten häiriötilanteiden arveltiin vaikuttaneen ainakin jonkin verran ikäihmisten kiinnostukseen oppia uusia teknologioita. Erityisesti korostuu usko siihen, että digikoulutus voi ehkäistä yksinäisyyttä ja edistää ikääntyneiden toimintakykyä ja arjen hallintaa digitalisoituvassa yhteiskunnassa. Asianmukaisen tuen uskotaan lisäävän ikääntyneiden motivaatiota oppia digimaailmaa. Kokonaisuutena tulokset viittaavat siihen, että digiosaamisen vahvistaminen nähdään tärkeänä keinona edistää ikäihmisten yhteiskunnallista osallisuutta ja hyvinvointia.

Kuvio 16. Ajatuksia ikäihmisten digioppimisesta

Vastaajien laajasti jakama käsitys oli myös se, että digikoulutus **auttaa ikäihmisiä ylläpitämään omatoimisuutta ja arjen hallintaa** (täysin tai jokseenkin samaa mieltä 91 prosenttia). Avovastausten perusteella ikäihmisten digitaidoissa on kuitenkin vaihtelua.

Ikäihmisten digitaidot ovat paremmat kuin mitä yleisesti luullaan. Myös kiinnostus kehittää niitä on suuri.

Uskon, että osalla ikääntyvistä opiskelijoista on haasteita ottaa haltuun digipalveluja, koska perusta internetin ymmärrykseen puuttuu.

Hieman yli 80 prosenttia (82 %) vastaajista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että digitaalitojen kehittäminen auttaa **vähentämään ikäihmisten yksinäisyyttä** häiriötilanteissa.

Korona-aikana tuli tutuksi se, että kuinka ilahtuneita senioriopiskelijat olivat siitä, että tärkeä harrastus jatkui etänä ja toisaalta myös se, että etäopiskelun keinot eivät olleet kaikille opiskelijoille tuttuja tai mahdollisia. Monet senioriopiskelijat valittelivat yksinäisyyttä, kun kiva ja säännöllinen harrastus jäi tauolle ja sosiaaliset kontaktit vähenivät minimiin.

Vastaajien enemmistö (61 %) oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että ikäihmisten **motivaatio oppia digitaatioita on korkea**, kun he saavat asianmukaista **tukea**. Vastaajista 30 prosenttia ei ollut samaa eikä eri mieltä ja 9 prosenttia oli eri mieltä väitteen kanssa.

Vastaajista noin puolet oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että häiriötilanteet ovat **lisänneet ikäihmisten kiinnostusta digiteknologioihin**. Kolmannes ei ottanut kantaa väitteeseen ja pieni osa oli jokseenkin tai täysin eri mieltä väitteen kanssa.

6.2.2 Koulutuksen järjestäminen pandemian aikana

Vapaan sivistystyön oppilaitosten vastaukset osoittavat vaihtelevia kokemuksia ikäihmisten tavoittamisesta ja tukemisesta digitaalisessa oppimisessä koronapandemian aikana ja sen jälkeen. Ikäihmisten osallistuminen vapaaseen sivistystyön opintoihin on palautunut pandemia-ajan jälkeen, mutta digitaalisessa tavoittamisessa ja digioppimisen tukemisessa nähdään vielä parantamisen mahdollisuuksia.

Koronapandemian aikana digitaalisin välinein tavoittaminen onnistui vain osittain, mikä viittaa siihen, että osalla oppilaitoksista oli vaikeuksia tavoittaa ikääntyneitä etäyhteyksien kautta. Sen sijaan koronapandemian jälkeen ikäihmisen ovat vastaajien ilmoituksen mukaan palanneet takaisin koulutuksiin erittäin hyvin. Ikäihmisten oppimisprosessien tukemisen riittävyys on kohtalaisella tasolla, mutta siinä on kehittämisen varaa.

Useimmilla oppilaitoksilla ei ollut valmiiksi mietittyä tai käytössä olevaa suunnitelmaa tällaisten tilanteiden varalle. Tulos viittaa varautumisen puutteisiin tilanteissa, joissa juuri ikäihmisen voivat joutua haavoittuvaan asemaan. Oppilaitokset tekevät jonkin verran yhteistyötä kunnan, hyvinvointialueen ja/tai järjestöjen kanssa ikäihmisten yksinäisyyden ehkäisemiseksi, mutta yhteistyö ei kuitenkaan ole systemaattista tai vakiintunutta.

Vaikka ikäihmisten digikoulutuksen merkitys osana oppilaitosten yhteiskuntavastuuta tunnustetaan, konkreettisia varautumissuunnitelmia on vielä niukasti ja rakenteellista yhteistyötä kriisitilanteiden varalle tehdään toistaiseksi suhteellisen vähän.

Kuvio 17. Koulutuksen järjestäminen pandemian aikana

Vastaajista 81 prosenttia ilmoitti, että ikäihmiset ovat **löytäneet takaisin oppilaitoksen koulutuksiin** koronapandemian jälkeen. Isossa kuvassa ikäihmisten nähtiin palanneen kurseille, mutta avovastauksissa ilmeni myös ikääntyneiden osallistumisasteen laskuun liittyviä huolia.

Osa ikäihmisistä on jäänyt pysyvästi pois kursseilta pandemian jälkeen, mikä on huolestuttavaa.

Osa ikäihmisistä on jäänyt pysyvästi pois opiston kursseilta, mikä on huolestuttavaa, vaikka isossa kuvassa opiskelijamäärät ovat palautuneet. Tässä on paljon ainekohtaista eroa. Erityisesti vieraiden kielten kursseilla on käynyt ikäihmisten kato.

Ikääntyvien yliopiston luennoilta katosi pandemian myötä vakiintuneesti luennoille osallistuneet osallistujat. Ikääntyvien yliopiston luennoilla käy moninkertaisesti vähemmän ikäihmisiä kuin ennen korona.

Pandemian nähtiin passivoineen osaa opiskelijoista. Tällöin osallisuuden kokemus tulisi rakentaa uudelleen.

Häiriötilanteessa osa opiskelijoista passivoitui ja heidän tavoittamisensa oli haasteellista. Suurin osa on palannut opiskelijaksi, mutta digitaitojen kehittämiseen motivointi on haasteellista.

Ihmiset tottuivat olemaan kotona, osallisuus on opeteltava uudestaan.

Vastaajien enemmistö (61 %) oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että ikäihmisten digikoulutus on **tärkeä osa vapaan sivistystyön oppilaitosten yhteiskuntavastuuta**, 24 prosentilla ei ollut asiasta mielipidettä ja eri mieltä väitteen kanssa oli 15 prosenttia vastaajista. Avovastauksissa korostettiin vapaan sivistystyön oppilaitosten tahtoa ja valmiuksia järjestää ikäihmisten koulutusta ja tukea heidän hyvinvointiaan.

Kansalaisopistolla on erittäin hyvät valmiudet tavoittaa ihmisiä ja toimia esim. valmennus- tai perehdytystehtävässä mahdollisen kriisin kohdatessa.

Toivoisimme saavamme aktiivisemmän roolin ikäihmisten hyvinvoinnin turvaamisessa.

Kyselyssä tiedusteltiin, kuinka hyvin ikäihmisten digikoulutuksen nähdään toteutuvan oppilaitoksissa. Yli puolet vastaajista (53 %) arvioi, että omassa oppilaitoksessa **ikäihmisille tarjotaan riittävästi tukea** heidän oppimisprosessissaan. Noin joka kolmas vastaaja (31 %) ei osannut arvioida asiaa (ei samaa eikä eri mieltä) ja eri mieltä asiasta oli 16 prosenttia vastaajista.

Opistollamme on maksuton digituki, jonne ihmiset voivat varata oman henkilökohtaisen ajan. Tukea käytetään paljon eli se, joka haluaa tukea, myös saa sitä.

Olemme kouluttaneet ikäihmisiä opintoseteleiden avulla mm. päivittämään digitaitojaan.

Valitettavasti useimmat ikäihmiset eivät ole kovin vastaanottavaisia digineuvonnassa. Sen sijaan he toivovat, että heillä olisi aito mahdollisuus kohdata ihminen, ja että tällä ihmisellä olisi heille aikaa.

Vastaajista 37 prosenttia ilmoitti, että heidän edustamansa oppilaitos tekee paikallista **yhteistyötä ikäihmisten yksinäisyyden ehkäisemiseksi** häiriötilanteissa. Eri mieltä tämän väitteen kanssa oli 37 prosenttia vastaajista ja 26 prosenttia ei osannut arvioida asiaa. Vaikkei yhteistyön muiden toimijoiden kanssa välttämättä nähtykään toimivan vielä tavoitellulla tavalla, pidettiin sen kehittämistä kuitenkin tärkeänä.

Kohderyhmää koskevan yhteistyöverkoston rakentaminen alueen eri toimijoiden kanssa on tavoitteenamme. Ikäihmiset ovat tärkeä yhteiskuntaryhmä, jolla täytyy olla mahdollisuudet ja valmiudet osallistua toimintaan kaikessa myös digitaalisessa toimintaympäristössä.

Vain joka neljäs vastaaja (26 %) katsoi, että omassa oppilaitoksessa **onnistuttiin tavoittamaan ikäihmiset** koronapandemian aikana digitaalisin välinein.

Ikäihmisilläkin oli varsin hyvä kyky siirtyä digiopetuksen pariin ja tilanne jopa kannusti osaa digitaidoissa kehittymiseen. Ei ollutkaan erillinen taito vaan välttämättömyys, jolla pitää yhteyttä läheisiin.

Många av seniorerna hade inte bredband eller nätförbindelser hemma, men man kunde ge dem hemläxor/hålla kontakt via sms.

Eri mieltä väitteen kanssa oli 39 prosenttia vastaajista, ja 35 prosenttia ei ollut asiasta samaa eikä eri mieltä. Avovastauksista ilmeni, että osalla ikäihmisistä puuttui tarvittava laitteisto, taidot tai motivaatio etäopiskeluun.

Alueen senioripainotteinen väestö nousi esiin, kaikilla ei ole digilaitteita tai taitoja etäopetusta varten.

Epidemian aikana havaittiin, että ikäihmisten sosiaaliset tarpeet olivat suurena osallistumisen motiivina. Etäopetusteknologian vuorovaikutteisuus oli perin puutteellista, eikä innostanut monia edes kokeilemaan.

Neljäsosa vastaajista katsoi, että heidän edustamissaan oppilaitoksissa on käytössä **toimintamalli**, jonka avulla pyritään samaan ikäihmiset digikoulutuksen pariin häiriötilanteissa. Neljäsosa vastaajista ei osannut arvioida asiaa, ja puolet vastaajista katsoi, ettei tällaista mallia ole joko lainkaan tai ainakaan riittävässä laajuudessa. Avovastauksissa tuotiin esiin ikäihmisten joukon moninaisuus ja se, että kaikkia ikääntyneitä on hyvin vaikea saada digitaalisen yhteiskunnan aktiivisiksi toimijoiksi.

Ikäihmisten joukko on hyvin monimuotoinen. Osa on korkeasti koulutettuja ja he osaavat käyttää digitaalisia palveluja sekä ovat asiasta kiinnostuneita. Heidän lisäksi on suuri joukko ihmisiä, jotka ovat vaarassa tippua kehityksen kerkasta tai ovat jo tippuneet. Myös varallisuus vaikuttaa suuresti. Kaikilla ei todellakaan ole varaa tai osaamista hankkia uusia kännyköitä ja läppäreitä. Yhteiskunnan digitaalinen kehitys ja sähköisten palveluiden yleistymisen unohtaa kokonaan sen ihmisjoukon, jotka eivät omista älypuhelinia.

6.2.3 Ikäihmisille suunnatun koulutuksen erityispiirteet

Vastausten perusteella vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on selkeä ymmärrys ikäihmisille suunnatun digikoulutuksen erityispiirteistä. Oppilaitoksissa vallitsee laaja yksimielisyys siitä, että etä- ja hybridimallien hyödyntäminen ikääntyneiden opinnoissa edellyttää erityistä digitukea. Samoin ajatellaan, että henkilökohtainen räätälöinti on hyödyllistä ikääntyneiden digikoulutuksessa. Oppilaitosten digitaalisten oppimateriaalien saavutettavuus ja ymmärrettävyys ei vastaajien arvioiden mukaan vielä kaikilta osin vastaa ikäihmisten tarpeita tai osaamistasoa. Vastaavasti ajatellaan, että ikäihmisten oppimisen tarpeet otetaan koulutuksissa huomioon vain osittain.

Oppilaitoksissa tunnistetaan ikäihmisten digioppimisen erityistarpeet, etenkin oppimisen tuen ja yksilöllisyyden merkitys. Koulutusten sisältöjen ja materiaalien käytännön saavutettavuus ei kuitenkaan kaikilta osin vastaa näihin tarpeisiin, ja siksi koulutusten suunnittelussa ja toteutuksessa on vielä kehitettävää ikäystävällisyyden näkökulmasta.

Kuvio 18. Ikäihmisille suunnatun koulutuksen erityispiirteet

Suuri osa vastaajista (87 %) oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että ikäihmiset tarvitsevat **erityistä tukea etä- ja hybridiopetuksessa**.

Valtaosa eli täysin tai jokseenkin samaa mieltä kyselyyn vastaajista (76 %) arvioi, että henkilökohtaisesti räätälöidyt digikoulutukset hyödyttävät ikäihmisiä. Joissakin avovastauksissa tuotiin esiin, että ikäihmisten digitaalokoulutusta tulisi monipuolistaa:

Ikäihmisten digioppimisessa olisi otettava entistä laajemmin huomioon taitojen eri osa-alueet, kuten erilaisten laitteiden (tietokone, puhelin, padi) käyttö ja päivitys, ohjelmat, nettipalvelut, internetyhteydet ja medialukutaito ja suojautuminen huijausviesteiltä yms.

Toisaalta useissa avovastauksissa tuotiin esiin, että ikäihmiset eivät ole välttämättä valmiita maksamaan digitaitoihin liittyvästä koulutuksesta.

Ikääntyvien digikoulutusten suurin ongelma on se, että asiakkaat eivät välttämättä ole kiinnostuneita maksamaan digitaitokursseista samalla tavalla kuin harrastuksistaan. Maksuton digituki saavuttaa jonkin verran senioriasiakkaita, ja sitä pyrimme tarjoamaan, mutta ohjauksesta huolimatta he lähtevät vain harvoin maksullisille kursseille.

Jätimme vuoden 2025 alusta digitaitokoulutuksen pois tarjonnastamme, sillä niiden kysyntä hiipui, ikäihmiset eivät ole valmiita maksamaan edes pientä summaa digitaitokoulutuksista.

Monet tarjolla olevista kursseista eivät vedä. Luulemme syyn olevan kurssimaksuissa.

Maksuttomana oppilaitokset eivät kuitenkaan pysty digikoulutusta järjestämään ilman lisärahoitusta.

Tiedostamme, että ikäihmisille olisi tärkeää saada enemmän ohjausta ja opetusta digitaalisten välineiden käyttöön. Maksuttoman koulutuksen järjestäminen ilman lisärahoitusta ei kuitenkaan ole mahdollista.

Kansanopistot voisivat toteuttaa enemmänkin ikäihmisille koulutuksia, jos siihen olisi saatavilla erillistä kehittämisrahoitusta mallin suunnitteluun ja sisällön toteuttamiseen.

Avovastauksissa tuotiin esiin myös kirjastojen keskeinen rooli digikoulutuksen tarjoamisessa ikääntyneille (ks. myös luku 4.3).

Ikäihmisten digitaitojen vahvistaminen ja henkilökohtainen opastus on kirjastopalveluiden lakisääteinen tehtävä, joten oppilaitoksessa tämä tarve on pienentynyt huomattavasti (ei kannata tehdä päällekkäistä).

Kirjasto tarjoaa jatkuvaa digitukea ikääntyville, joten he hakevat akuutin apunsa kirjastosta eivätkä osallistu opiston digikursseille, vaikka kursseja tarjottaisiin maksuttomina.

Kunnassamme on kirjastolla suuri vastuu ikäihmisten digikoulutuksessa. Joudumme ottamaan opetuksestamme kurssimaksuja ja kirjaston palvelu on ilmaista. Tästä syystä ikäihmiset ohjautuvat kirjastolle.

Joka kolmas vastaaja (33 %) oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että oman oppilaitoksen **digitaaliset oppimateriaalit ovat helposti saavutettavia** ja ymmärrettäviä ikäihmisille. 18 prosenttia oli väitteestä täysin tai jokseenkin eri mieltä. Saavutettavuuden arviointi oli ilmeisen vaikeaa, sillä miltei puolet vastaajista ei ottanut kantaa asiaan (ei samaa eikä eri mieltä 49 %).

Enemmistö vastaajista (60 %) näki, että ikäihmisten **digioppimisen tarpeet otetaan riittävästi huomioon** koulutuksissa. 21 prosenttia ei ollut asiasta samaa eikä eri mieltä ja eri mieltä väitteen kanssa oli 18 prosenttia vastaajista. Avovastauksissa tuotiin esiin, että digikurssien tarjoamista vaikeuttaa se, että ikääntyneitä on vaikea tavoittaa tai motivoida digitaitojen opiskeluun.

Vaikka tarve ikäihmisten digitaitojen kehittämiseen on ilmeinen, on heitä vaikea tavoittaa näiden taitojen opettamista varten ja oikeaa tapaa näiden taitojen opettamiseen on hankala kehittää. Sukupolvet vaihtuvat ja monilla ikäihmisillä perustaidot ovat olemassa, mutta mielenkiintoa ei välttämättä ole – digitaidot nähdään välttämättömänä pahana.

Ikäihmisten digikoulutuksen kysyntä/tarve on vähentynyt merkittävästi viimeisen muutaman vuoden aikaa. Maksuttomiin digineuvontoihin osallistuvien määrä on lähes olematon. Myöskään eri teemaiset tietotekniikan kurssit eivät toteudu.

Koemme, että osaamistarpeita todellakin on, mutta tarjoamamme koulutus ja tarve eivät kohtaa.

Osa vastaajista koki, että riittämättömät resurssit heikentävät mahdollisuuksia ottaa ikääntyneiden digioppimisen tarpeet huomioon.

Oppilaitoksemme tarvitsisi lisää henkilöstöresursseja, jotta pystyisimme paremmin vastaamaan ikäihmisten digitaitojen kehittymisen tukemiseen.

Osa ikäihmisistä onnistui hyödyntämään digiä opiskelussaan, mutta laitteiston ja osaamisen puutteet rajoittivat tätä siirtymää. Vaikka suuri osa ikäihmisistä palasi koulutuksiin pandemian jälkeen, osa jäi pysyvästi pois. Vastaajat korostivat, että digikoulutus auttaa ikäihmisiä ylläpitämään itsenäisyyttään ja arjen hallintaa ja että koulutusten sisältöjen tulisi kattaa erilaisten laitteiden ja digitaalisten palveluiden käyttö.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa ikäihmisten digikoulutuksen tarve tunnistetaan laajasti. Asenteet ikääntyneiden koulutus- ja oppimistarpeita kohtaan ovat myönteisiä. Käytännön toteutuksessa koetaan kuitenkin edelleen puutteita.

Suurin osa oppilaitoksista pitää ikäihmisten digiosaamisen tukemista tärkeänä, mutta vain osa on kehittänyt koulutustarjontaansa systemaattisesti tätä kohde-ryhmää varten. Osa vastaajista kokee, ettei ikääntyneiden tarpeita pystytä huomioimaan riittävästi, esimerkiksi rahoitukseen tai resursseihin liittyvien rajoitteiden vuoksi. Vapaan sivistystyössä suhtaudutaan myönteisesti ikäihmisten osallisuuden ja oppimismahdollisuuksien tukemiseen. Silti konkreettiset esteet – kuten digipedagogiikan kehittämisen hitaus tai henkilöstön osaamisen puutteet – voivat rajoittaa koulutusten saavutettavuutta erityisesti niille ikääntyneille, jotka tarvitsevat eniten tukea.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa ikäihmisten digikoulutusta pidetään tärkeänä osana oppilaitosten yhteiskuntavastuuta, mutta resurssien puute rajoittaa tarjonnan laajuutta ja saavutettavuutta. Yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa on tärkeää ja sitä tulee vastaajien mukaan kehittää edelleen.

Pandemian aikana kehittyi monenlaisia verkkopedagogisia käytänteitä ja toimintatapoja, jotka jäivät käyttöön. Esimerkiksi entistä useamman koulutuksen kohdalla tarjotaan mahdollisuutta valita verkko-opiskelu tai sosiaalisia kontakteja ja fyysistä aktiivisuutta vahvistava lähiopiskelu. Erityisesti ikäihmiset hyötyivät pandemian aikana kehitetyistä ohjeista ja opetuskäytännöistä, jotka antavat valinnanmahdollisuuden myös esim. liikuntarajoitteisille.

7 Päätelmät ja suositukset

7.1 Keskeiset päätelmät selvityksen pohjalta

Ikäihmisten digitaalinen arki koronapandemian aikana

Koronapandemia vaikutti erityisesti ikäihmisten elämään, sillä monet rajoitustoimet kohdistuivat heihin. Pandemia kiihdytti suomalaisen yhteiskunnan digitalisaatiota, ja digitaitojen merkitys korostui.

Ikäihmiset ovat monimuotoinen digitaalisen teknologian käyttäjäryhmä; heidän digitaalinen toimijuutensa vaihtelee ennen kaikkea iän, koulutuksen, taloudellisten resurssien, sosiaalisten suhteiden, asuinpaikan ja fyysisten sekä kognitiivisten valmiuksien mukaan.

Ikäihmisten digitaalisten teknologioiden käyttöön vaikuttavat useat toimijuuden ulottuvuudet. Näitä ovat fyysinen ja kognitiivinen toimintakyky (kyetä), digitaaliset taidot (osata), käytettävissä olevat laitteet ja digitaalinen saavutettavuus (voida), suhtautuminen teknologiaan (tunne), kiinnostus ja motivaatio (haluta) sekä yhteiskunnan asettamat digivelvoitteet (täytyä). Nämä tekijät määrittävät, millä tavoin ja missä määrin ikäihmiset hyödyntävät digiteknologiaa arjessaan.

Aktiivinen digin käyttäjä on tyypillisesti 65–75-vuotias, jolla on hyvä koulutustausta ja taloudelliset resurssit. Hän käyttää digilaitteita monipuolisesti arjen asioiden hoitoon, uutisten seuraamiseen, harrastuksiin ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Hän omaksuu helposti uusia palveluja ja sovelluksia, pysyy ajan tasalla digitaalisesta kehityksestä ja antaa vertaistukea. Lisäksi hänen digitaalista aktiivisuuttaan tukevat sekä omat taidot että sosiaalinen ympäristö.

Käytännön hyötyjä arvostava on tyypillisesti yli 70-vuotias, joka käyttää digitaalisia laitteita pääasiassa arkeaan helpottaviin tarkoituksiin. Hän osaa esimerkiksi hyödyntää sähköisiä terveyspalveluja, etsiä tietoa ja viestiä läheistensä kanssa. Uusien palveluiden käyttöönotto perustuu selkeyteen ja konkreettisiin hyötyihin. Vaikka hän voi kokea epävarmuutta uusien sovellusten kanssa, hän on valmis oppimaan, mikäli digitaalisuus tuo mukanaan selkeää hyötyä arkeen ja harrastuksiin.

Epävarma ja tukea tarvitseva on tyypillisesti yli 75-vuotias, joka osaa käyttää joitakin digipalveluita läheisten avustuksella. Hän on motivoitunut oppimaan, mutta tarvitsee ohjausta laitteiden käytössä. Epävarmuutta aiheuttavat erityisesti tietoturvakysymykset sekä virheiden pelko. Hänen digitaalinen osallistumisensa on sidoksissa digitukeen.

Välittelevä ja varauksellinen on tyypillisesti yli 75-vuotias, joka on valinnut pysytellä perinteisissä asiointitavoissa. Hän ei koe digitaalisia laitteita tarpeellisiksi arjessaan ja suhtautuu niihin yleensä varauksellisesti ja pelkää tietoturvariskejä. Vaikka hän kykenisi oppimaan digilaitteiden käyttöä, hän ei pidä niiden käyttöä mielekkäänä eikä tarpeellisena arkielämänsä kannalta.

Digitaalisten palveluiden ulkopuolelle jäänyt on tyypillisesti yli 80-vuotias, jolla ei ole digitaalista osaamista tai taloudellisia mahdollisuuksia digilaitteiden hankintaa. Fyysiset tai kognitiiviset rajoitteet, laitteiden puute ja oppimisen haasteet estävät digitaalisten palveluiden käytön. Hän kokee usein ulkopuolisuutta ja on riippuvainen läheisten avusta asioidensa hoitamisessa verkossa.

Pandemian aikana ikäihmisten yleinen digitaalinen toimijuus vahvistui, mutta digitaitojen ja -valmiuksien taso vaihtelee edelleen ikääntyneiden välillä. Internetin ja älypuhelimien käyttö lisääntyi merkittävästi, erityisesti uutisten seuraamisessa, yhteydenpidossa ja arjen asioiden käsittelyssä. Puhelut, viestit ja pikaviestintä muodostuivat matalan kynnyksen tärkeiksi viestintämuodoksi.

Digitaalisten terveystieteiden palvelujen käyttö kasvoi koronapandemian aikana myös ikääntyneiden keskuudessa, mutta käyttö koettiin toisinaan hankalaksi, erityisesti pandemian alkuvaiheessa. Ikääntyneet toivoivat, että terveydenhuollon lähipalvelut säilyisivät digipalveluiden rinnalla.

Digitaaliset pankkipalvelut ja verkko-ostokset yleistyivät ikäihmisten keskuudessa. Fyysisten palvelujen vähentyminen aiheutti ongelmia niille, joiden digitaidot olivat puutteelliset tai jotka eivät käyttäneet digitaalisia palveluja. Harrastus- ja kulttuuripalvelujen digitalisoituminen tarjosi uusia mahdollisuuksia, mutta digitaalinen osallistuminen koettiin usein vähemmän mielekkääksi kuin fyysinen läsnäolo.

Eryityisesti yli 75-vuotiailla on ongelmia digitaitojen omaksumisessa ja digitaalisten palvelujen käytössä. Heistä merkittävä osa ei edelleenkään käytä digitaalisia teknologioita tai palveluita. Toisaalta itsenäisen käytön lisäksi ikäihmisten digin käyttö voi tarkoittaa myös avustettua käyttöä, yhteiskäyttöä tai puolesta käyttöä.

Koronapandemia lisäsi yksinäisyyttä ja sosiaalista eristäytymistä joidenkin ikäihmisten kohdalla. Digiteknologia auttoi joiltain osin myös lieventämään näitä ongelmia, mutta digitaalisen vuorovaikutuksen määrä ja muodot vaihtelivat. Etenkin jo aiemmin digiä käyttäneille ikääntyneille pandemia-aika saattoi tuoda uusia, myönteisiä kokemuksia digitaalisen viestinnän käytöstä.

Digipalveluiden saavutettavuus ja käytettävyys tuottavat ongelmia osalle ikäihmisistä. Sovellusten monimutkaisuus, muutokset käyttöliittymissä sekä selkeiden käyttöohjeiden puute vaikeuttavat ikäihmisten digipalveluiden käyttöä ja lisäävät digitaalista eriarvoisuutta. Ikääntyneiden tarpeet tulisikin huomioida digisuunnittelussa nykyistä paremmin.

Digitaalinen eriarvoisuus on yhteydessä laajempiin yhteiskunnallisiin syrjäytymisprosesseihin (vrt. Matteus-efekti). Digitaalinen syrjäytyminen aiheuttaa riskin joutua myös yhteiskunnallisesti syrjään, erityisesti jos palvelut ja osallistumismahdollisuudet ovat vain digitaalisessa muodossa.

Digitaalinen osallisuus puolestaan edistää ikääntyneiden autonomiaa, elämänlaatua ja sosiaalista osallistumista. Digiteknologialla on mahdollista tukea itsenäistä asumista, terveydenhuoltoa ja sosiaalisten suhteiden ylläpitoa.

Digituella on merkittävä rooli digitaalisen osallisuuden toteutumisessa. Läheisten tarjoama digituki on ikäihmisten tärkein digituen muoto. Ikäihmiset eivät tunne kovin hyvin muita, esimerkiksi julkisen sektorin ja kolmannen sektorin tarjoamia digitukipalveluja. Digituen tulisi olla helposti saavutettavaa ja paikallisesti järjestettyä, esimerkiksi kirjastoissa, palvelupisteissä ja liikkuvana palveluna.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset, koronapandemia ja ikäihmiset

Vapaan sivistystyön oppilaitokset (kansalaisopistot, kansanopistot, opinto-keskukset, kesäyliopistot ja liikunnan koulutuskeskukset) joutuivat pandemian vuoksi improvisoimaan ja mukautumaan nopeasti uusiin tilanteisiin. Koulutuksen järjestämisen suurimmat ongelmat liittyivät opiskelijoiden ja opetushenkilöstön puutteellisiin digitaitoihin, etäopetuksen teknisiin haasteisiin sekä siihen, että kaikkien kurssien sisällöt eivät soveltuneet etäopetukseen.

Eryityisesti ikääntyvien opiskelijoiden tavoittaminen etäopetuksen kautta oli haasteellista. Kasvokkaisen sosiaalisen vuorovaikutuksen puuttuminen koettiin merkittävänä haittana etäopetuksessa.

Monet oppilaitokset onnistuivat siirtymään etä- ja hybridiopetukseen ja kehittämään uusia digitaalisia toimintatapoja. Digitaitojen nopea kehittyminen sekä opiskelijoilla että opettajilla oli yksi merkittävä pandemian myönteinen seuraus. Hybridiopetuksesta on tullut monin paikoin pysyvä käytäntö pandemian jälkeen, mikä on laajentanut oppimismahdollisuuksia.

Digitaitojen opetus nähdään tärkeänä osana vapaan sivistystyön yhteiskunta-vastuuta, erityisesti ikäihmisten arjen hallinnan ja itsenäisyyden tukemiseksi. Ikäihmisille suunnattu digituki ja henkilökohtaisesti räätälöidyt digikoulutukset koetaan hyödyllisiksi, mutta niitä ei aina pystytä tarjoamaan riittävästi resurssien puutteen vuoksi.

Oppilaitosten keskeisiä kehityskohteita ovat henkilöstön koulutus, varautumissuunnitelmien laadinta ja päivittäminen sekä digitaalisten teknologioiden käytön jatkuva kehittäminen. Resurssien puute (opetushenkilöstön koulutus, laitteistojen saatavuus, ikäihmisten digikoulutustarpeet) on tunnistettu merkittäväksi haasteeksi tulevien kriisitilanteiden hallinnassa.

7.2 Suositukset vapaan sivistystyön koulutustoiminnan kehittämiseksi²³⁴

Räätälöity digitaito-opetus ja vertaistuki. Kehitetään ikäihmisille räätälöityjä ja käytännönläheisiä digitaitokoulutuksia, jotka vastaavat heidän erilaisia taitotasojaan, tarpeitaan ja elämäntilanteitaan. Osallistetaan ikäihmisiä koulutusten suunnitteluun, jotta ne vastaavat heidän tarpeisiinsa. Sisällytetään kaikille digitaitokursseille tietoturva- ja yksityisyyskoulutus. Lisätään tietoisuutta digitaalisista riskeistä, kuten huijauksista ja yksityisyysuojan loukkauksista. Koulutetaan ikäihmisiä vertaistukijoiksi ja hyödynnetään heidän kokemustaan teknologian käyttäjinä. Varmistetaan vapaaehtoistoiminnan jatkuvuus rahoituksella ja organisatorisella tuella.

Saavutettava ja monikanavainen digituki. Perustetaan matalan kynnyksen digituen palvelupisteitä ja vahvistetaan puhelin- ja videoneuvontaa. Laajennetaan liikkuvia digipalveluja (ml. digituki) erityisesti syrjäseuduille ja heikommassa

234 Ks. myös suositukset teoksessa Korjonen-Kuusipuro, K., Rasi-Heikkinen, P., Vuojärvi, H., Pihlainen, K. & Kärnä, E. (toim.) (2022). Ikääntyvät digiyhteiskunnassa. Elinikäisen oppimisen mahdollisuudet. Gaudeamus.

asemassa olevien tarpeisiin. Kohdennetaan digisyrjäytymisen ehkäisemiseksi erityistukea yli 75-vuotiaille ja muille, joilla on puutteelliset digitaidot. Turvataan perinteiset asiointitavat keskeisissä palveluissa (terveys-, viranomais- ja pankkipalvelut).

Resurssit ja digitaalinen yhdenvertaisuus. Investoidaan vapaan sivistystyön oppilaitosten digitaalisiin laitteisiin, infrastruktuuriin, henkilöstön koulutukseen ja digituen palveluihin. Edistetään digilaitteiden lainausta ja kierrätystä kunnissa ja oppilaitoksissa. Tuetaan julkisin varoin heikossa asemassa olevia digivälineiden hankkimisessa ja digitaitojen oppimisessa. Luodaan selkeä ja yhdenmukainen kansallinen rahoitusmalli, joka tukee oppilaitoksia kohdentamaan resursseja erityisesti digisyrjäytymisvaarassa olevien ikäihmisten tavoittamiseen. Resursoinnissa huomioidaan alueelliset erot ja saavutettavuuden haasteet, jotta jokaisella ikääntyneellä olisi mahdollisuus digitaaliseen osallisuuteen riippumatta asuinpaikasta tai tulotasosta.

Opettajien osaaminen ja pedagoginen kehittäminen. Tarjotaan vapaan sivistystyön opettajille koulutusta digiopetukseen ja ikäihmisten digiteknologiaan liittyvien erityistarpeiden ymmärtämiseen. Varmistetaan hybridiopetuksen laatu ja pysyvyys osana koulutustarjontaa. Kehitetään opettajien valmiuksia – tai ns. geragogisia taitoja²³⁵ – soveltaa digipedagogiikkaa ikäihmisten tarpeet huomioiden. Tuetaan opettajia jatkuvassa osaamisen kehittämisessä ja luodaan mahdollisuuksia vertaisoppimiseen ja hyvien käytäntöjen jakamiseen.

Tekoäly ja hoivarobotiikka. Otetaan tekoäly ja hoivarobotiikka osaksi vapaan sivistystyön koulutussisältöjä: mitä ne ovat, miten ne vaikuttavat yhteiskuntaan ja miten niitä voidaan käyttää niin, että ne tukevat ikäihmisten arkea. Kehitetään ikääntyneille suunnattuja tekoäly- ja hoivarobotiikkakursseja, jotka esittelevät teknologian mahdollisuuksia ja rajoituksia käytännönläheisesti ja ikäystävällisesti. Kurseissa harjoitellaan esimerkiksi tekoälyavustajien, hyvinvointitekniikan ja hoivarobottien hyödyntämistä arjen apuna.

Varautuminen ja kriisinkestävyys. Laaditaan valtakunnalliset ennakointi- ja varautumissuunnitelmat koulutuksen ja digituen turvaamiseksi häiriötilanteissa. Harjoitellaan suunnitelmien toteuttamista ja viestitään niistä selkeästi. Kehitetään johtamisvalmiuksien koulutusta häiriötilanteissa. Varautumiseen sisällytetään myös

---

235 Rivinen, S. (2022). Ikäihmisten medialukutaidon geragogiikkaa kehittämässä. *Gerontologia*, 36(1), 95–99. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.113534>

haavoittuvassa asemassa olevien ikäihmisten tavoittaminen ja tukeminen poikkeusoloissa. Yhteistyötä kuntien, järjestöjen ja digituen tarjoajien välillä tiivistetään kriisinkestävyyden vahvistamiseksi.

Yhteistyö ja koordinointi. Luodaan valtakunnalliset yhteistyörakenteet digitalisaation koordinointiin valtionhallinnon, järjestöjen ja vapaan sivistystyön oppilaitosten välille. Kytetään ikäihmisten digiosaamiskysymys kansallisiin digitalisaatio-ohjelmiin ja digitalisaatiota koordinoiviin tahoihin. Kehitetään systemaattinen malli ikääntyneiden digiosaamisen seurantaan ja hyödynnetään sitä koulutus- ja palvelujärjestelmien kehittämisessä.

Tutkimus ja pitkäjänteinen kehittäminen. Perustetaan monitieteinen tutkimuskonsortio selvittämään ja kehittämään ikäihmisten digitoimijuutta ja vapaan sivistystyön roolia pitkäikäisten digitaalisessa yhteiskunnassa. Konsortion tavoitteena on tuottaa uutta tutkimustietoa ikäystävällisistä digipedagogisista ratkaisuista, teknologian omaksumisen esteistä ja tukimuodoista sekä digi-osallisuuden yhteiskunnallisista vaikutuksista. Tutkimustuloksia hyödynnetään vapaan sivistystyön koulutusten, palvelujärjestelmien ja kansallisen digitalisaatiopolitiikan kehittämisessä.

7.3 Ikäystävällinen digitaitoluettelo ja kurssivinkkejä vapaan sivistystyön oppilaitoksille

Ikäystävällinen digitaitoluettelo on laadittu tukemaan vapaan sivistystyön koulutus-suunnittelua pitkäikäisten digitaalisessa yhteiskunnassa. Luettelossa korostuvat ikäihmisten elämänhallinnan, hyvinvoinnin ja osallisuuden kannalta olennaiset digitaaliset taidot. Kunkin osa-alueen alla esitetään ehdotus kurssista, joka voi toimia opetuksen suunnittelun lähtökohtana. Näitä ehdotuksia on mahdollista soveltaa paikallisesti oppilaitosten profiilin ja osallistujien tarpeiden mukaan.

Laitteiden peruskäyttötaidot. Erilaisten digitaalisten välineiden (älypuhelin, tabletti tai tietokone) käyttäminen tarpeidensa mukaan, niiden yhdistäminen verkkoon ja hyödyntäminen arjessa turvallisesti.

Kurssivinkki: "Tuttu laite, uusi taito" – alkeiskurssi omien laitteiden peruskäytöstä. Alkeiskurssi älypuhelimien, tabletin tai tietokoneen peruskäyttöön. Sopii niille, joilla on oma laite, mutta jotka tarvitsevat lisää varmuutta sen käytössä.

Osaamistavoitteet: Osallistuja osaa käynnistää laitteen ja käyttää sen perustoimintoja sekä yhdistää laitteen verkkoon ja hyödyntää sitä turvallisesti arjessa.

Opetusmenetelmät: Harjoitukset omilla laitteilla, ryhmäohjaus ja vertaisapu, lyhyet opettajajohtoiset ohjeistukset

Sopii erityisesti: Epävarmat ja tukea tarvitsevat, välttelevät ja varaukselliset digiteknologian käyttäjät tai digitaalisten palveluiden ulkopuolelle jääneet.

Viestintätaidot. Puhelujen soittaminen ja viestien lähettäminen älypuhelimella, videopuhelujen soittaminen sekä sähköpostin ja sosiaalisen median perustaidot yhteydenpitoon läheisten ja yhteisöjen kanssa.

Kurssivinkki: "Yhteyksissä!" – viestintätaitojen kurssi arjen yhteydenpidon tueksi ja viestintätaitojen vahvistamiseen. Harjoitellaan puheluita, viestejä, videopuheluita ja sähköpostia arjen yhteydenpitoa varten.

Osaamistavoitteet: Osallistuja osaa käyttää viestisovelluksia (esim. WhatsApp, tekstiviesti, sähköposti).

Opetusmenetelmät: käytännön harjoittelu, yhteistoiminnalliset tehtävät, ohjattu laitekohtainen neuvonta.

Sopii erityisesti: Käytännön hyötyjä arvostavat, epävarmat ja tukea tarvitsevat.

Asiointiosaaminen. Pankki-, viranomais- ja terveystalvueluasioita hoitaminen itsenäisesti verkossa ja vahvan tunnistautumisen hallinta.

Kurssivinkki: "Verkkoasiointi arjen avuksi" – käytännönläheinen kurssi digitaalisesta asiointista, jossa keskitytään pankkipalveluihin, Omakantaan ja julkisiin asiointialustoihin.

Osaamistavoitteet: Osallistuja osaa kirjautua palveluihin vahvalla tunnistautumisella ja käyttää yleisimpiä verkkoasiointipalveluita.

Opetusmenetelmät: Esimerkkitalanteet, oman laitteen käyttö harjoituksissa, verkkosivujen tutkiminen ohjatusti.

Sopii erityisesti: Käytännön hyötyjä arvostavat, epävarmat ja tukea tarvitsevat.

Tietoturva- ja yksityisyystaidot. Salasanojen, henkilötietojen ja digitaalisten laitteiden tietoturvallinen käyttö sekä nettihuijausten ja tietojenkalastelun tunnistaminen.

Kurssivinkki: ”Turvassa digimaailmassa” – tietoturvaan keskittyvä kurssi ikään-tyneille. Tunnistetaan huijauksia, harjoitellaan turvallista salasanojen käyttöä ja yksityisyyden suojaamista.

Osaamistavoitteet: Osallistuja ymmärtää tietoturvan peruskäsitteet ja osaa suojata henkilökohtaiset tietonsa laitteellaan.

Opetusmenetelmät: Keskustelut ja ryhmätehtävät, ohjatut esimerkit ja käytännön harjoitukset, vertaistuki.

Sopii erityisesti: Epävarmat ja tukea tarvitsevat, käytännön hyötyjä arvostavat, aktiiviset digin käyttäjät.

Digiosallistumisen taidot. Osallistuminen digitaalisiin kulttuuri-, harrastus- ja oppimistapahtumiin, yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja yhdistys- ja vapaaehtoistoimintaan digialustoilla.

Kurssivinkki: ”Osallistun ja vaikutan” – osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia verkossa. Tutustutaan digitaalisiin osallistumisen muotoihin verkossa.

Osaamistavoitteet: Osallistuja tuntee osallistumisen kanavat verkossa ja osaa käyttää alustoja kiinnostuksen kohteidensa mukaan.

Opetusmenetelmät: Verkkosivustojen arviointi, niiden ohjattu käyttö ja pienryhmäkeskustelut.

Sopii erityisesti: Aktiiviset digin käyttäjät, käytännön hyötyjä arvostavat.

Oman hyvinvoinnin seuraaminen. Digitaalisten välineiden ja sovellusten käyttö oman terveyden, liikunnan ja hyvinvoinnin suunnitteluun ja seuraamiseen.

Kurssivinkki: ”Hyvinvointia digin avulla” – kurssi hyvinvointisovellusten käyttöönotosta. Käytetään askelmittareita, hyvinvointisovelluksia ja keskustellaan digituetuista rutiineista.

Osaamistavoitteet: Osallistuja osaa käyttää yhtä tai useampaa hyvinvointisovellusta ja arvioida, mitkä digiratkaisut voivat tukea arkea.

Opetusmenetelmät: Sovellusesittelyt (askelmittari, hyvinvointisovellukset), yhteinen kokeilu, kokemusten jakaminen.

Sopii erityisesti: Aktiiviset digin käyttäjät, käytännön hyötyjä arvostavat.

Tiedonhankinta ja kriittinen medialukutaito. Tiedonhaku, lähteiden luotettavuuden arviointi ja harhaanjohtavan sisällön tunnistaminen verkossa.

Kurssivinkki: "Faktat ja harhat verkossa" – medialukutaidon kurssi verkon käyttäjille. Kurssilla harjoitellaan tiedonhakua, lähteiden arviointia ja harhaanjohtavan sisällön tunnistamista.

Osaamistavoitteet: Osallistuja osaa hakea tietoa verkosta ja arvioida sen luotettavuutta sekä tunnistaa tyypillisiä harhaanjohtamisen muotoja verkossa.

Opetusmenetelmät: Analyysitehtävät, luento ja keskustelu, verkkoesimerkkien purku.

Sopii erityisesti: Aktiiviset digin käyttäjät, vertaistukiryhmien vetäjät

Digituki. Digituen palvelut ja vertaisoppiminen.

Kurssivinkki: "Digissä yhdessä" – vertaisoppimiseen perustuva avoin digiryhmä. Vertaisoppimiseen perustuva kurssi, jossa osallistujat jakavat osaamistaan ja oppivat toisiltaan digituen muodoista.

Osaamistavoitteet: Osallistuja löytää digituen palvelut, tunnistaa oppimistarpeensa ja osaa neuvoa myös muita digituen pariin.

Opetusmenetelmät: Vertaistyöskentely, yhteistoiminnalliset tehtävät.

Sopii erityisesti: Epävarmat ja tukea tarvitsevat, välttelevät, aktiiviset digin käyttäjät.

Kodintekniikan hallinta. Arjessa käytettävien digilaitteiden perustoimintojen hallinta.

Kurssivinkki: ”Älyä kotiin” – käytännön kurssi kodin digilaitteiden käyttöön.

Osaamistavoitteet: Osallistuja osaa käyttää älytelevisiota ja suoratoistopalveluja ja ymmärtää älykodin toimintaperiaatteet.

Opetusmenetelmät: Demonstraatiot, harjoittelu digilaitteilla, vertaistuki ja ryhmätyö.

Sopii erityisesti: Käytännön hyötyjä arvostavat, epävarmat ja tukea tarvitsevat.

Digitaalisen identiteetin ja jalanjäljen ymmärtäminen. Käsitys omasta digitaalisesta jalanjäljestä, siitä kerättävästä tiedosta ja oikeudesta yksityisyyteen digiympäristössä.

Kurssivinkki: ”Jälkiä verkossa” – kurssi tietosuojasta, digitaalisesta identiteetistä, tietosuojasta ja omien digitaalisten jalanjälkien ymmärtämisestä verkossa.

Osaamistavoitteet: Osallistuja ymmärtää digitaalisen identiteetin merkityksen ja osaa tarkastella ja hallita omia tietojaan verkossa.

Opetusmenetelmät: Keskustelut, tietosuojatyökalujen läpikäynti, tapausesimerkit

Sopii erityisesti: Aktiiviset digin käyttäjät, käytännön hyötyjä arvostavat.

Digikumppanin hyödyntämisen taito. Tekoälyn, hoivarobotiikan ja muiden digitaalisten apuvälineiden käyttö arjessa.

Kurssivinkki: ”Tekoäly ja hoivarobotiikka arjessa – kokeile, keskustele, oivalla” – tekoälyn ja hoivarobotiikan käytännönläheinen alkeiskurssi. Kurssilla tutustutaan laajoihin kielimalleihin (esim. ChatGPT, Copilot) ja hoivarobottien toimintaperiaatteisiin. Harjoitellaan kysymysten muotoilua tekoälyavustajille ja tarkastellaan, miten tekoäly ja hoivarobotiikka voivat tukea arjen toimintaa, hyvinvointia ja sosiaalista yhteydenpitoa.

Osaamistavoitteet: Osallistuja ymmärtää, mitä tekoäly ja hoivarobotiikka ovat ja millaisia mahdollisuuksia ja rajoituksia niihin liittyy sekä osaa hyödyntää tekoälyavustajaa (esim. tiedonhakuun, kirjoittamiseen tai keskusteluun) ja tuntee hoivarobotiikan peruseriaatteet.

Opetusmenetelmät: Yhteinen kokeilu, käytännön tehtävät tekoälyavustajien ja hoivarobottien kanssa, keskustelut ja pohdinta tekoälyn ja robotiikan hyödyistä ja haasteista ikääntyneiden arjessa.

Sopii erityisesti: Aktiiviset digin käyttäjät, kokeilunhaluiset vertaistukijat, hyvinvointiteknologiasta kiinnostuneet ikäihmiset.

Liite 1. Teemahaastattelurunko

1. Taustatiedot ja digitaidot

- Voitteko kertoa hieman itsestänne (ikä, koulutus, ammatti, siviilisääty)?
- Kuinka kauan olette käyttäneet digitaalisia välineitä, ja millaisia laitteita käytätte (esim. älypuhelin, tietokone, tabletti)?
- Oletteko käyttänyt digitaalisia välineitä työelämässä?
- Miten kuvailisitte digitaalisten välineiden käyttötaitojanne?

2. Digivälineiden käyttö pandemian aikana

- Mitä digitaalisia välineitä ja sovelluksia käytitte koronapandemian aikana ja mihin tarkoituksiin (esim. terveydenhoito, pankkipalvelut, yhteydenpito läheisten ja ystävien kanssa, verkko-ostokset, suoratoistopalvelut, opiskelu, verottaja)?
- Miten digitaalisten välineiden käyttönne muuttui pandemian myötä, jos muuttui?
- Miten pandemia vaikutti harrastuksiin ja pystyikö ne siirtämään digitaalisiksi ja jos pystyi niin osasiko/pystyikö vanhus niihin osallistumaan?
- Koittekö vaikeuksia digivälineiden käytössä pandemian aikana? Jos kyllä, millaisia?
- Miten terveystalvaiden tai pankkiasioden hoitaminen onnistui pandemian aikana?
- Saitteko apua tai tukea digivälineiden käytössä? Jos saitte, keneltä ja millaista tukea? Auttoiko tuki ja oliko se riittävää?
- Mitä tunteita digivälineiden käyttö herätti pandemian aikana? (esim. ilo, turhautuminen, oivallukset, pelot)

3. Osallisuuden /syrjäytymisen kokemukset

- Miten piditte, jos piditte, yhteyttä perheeseen ja ystäviin pandemian aikana?

- Oliko digitaalisten välineiden käytöllä vaikutusta siihen, miten yhteydenpito onnistui?
- Tuntuiko siltä, että jätitte jollain tavalla ulkopuoliseksi, kun asioita hoidettiin digitaalisesti?
- Koetteko, että digivälineiden käyttö on vähentänyt mahdollisia yksinäisyyden tunteita?
- Millaisia ongelmia olette kohdanneet digivälineiden käytössä pandemian aikana ja/tai sen jälkeen?
- Miten pystyitte osallistumaan verkkovälitteisiin tapahtumiin, harrastustoimintaan ym.? Mistä saitte tietoa erilaisista tapahtumista, harrastusmahdollisuuksista? (millaista oma-aloitteista tiedon etsintää edellytti ja oliko tämä tieto vain digitaalisesti saatavissa)?

4. Oppiminen ja uudet taidot

- Mitä uusia digitaitoja opitte ja mihin uusiin sovelluksiin tutustuitte pandemian aikana?
- Miten opettelitte nämä taidot (esim. itsenäisesti, ohjauksen avulla)?
- Millaisia koulutuksia tai tukipalveluita olisitte toivoneet digivälineiden käyttöön liittyen?
- Millaisia lisätaitoja vielä tarvitsisitte?

5. Digivälineiden käyttö pandemian jälkeen

- Ovatko digivälineiden käyttötapanne muuttuneet pandemian jälkeen? Jos kyllä, miten?
- Koetteko, että digivälineiden käytöstä on tullut osa arkeanne vai onko niiden käyttö vähentynyt pandemian jälkeen?
- Onko pandemian jälkeen hakeuduttu koulutukseen esim. kansalais-/työväenopistossa digitaitojen oppimiseksi? Tai pyytämällä digilaitteiden käytön vertaistukea esim. SeniorSurf-kaltaisesta palvelusta?

6. Tulevaisuuden odotukset ja tarpeet

- Millaista tukea tai koulutusta kaipaisitte digivälineiden käyttöön?
- Millaisia digivälineitä tai palveluita toivoisitte kehitettävän iäkkäille?

- Miten mielestänne yhteiskunta voisi tukea ikäihmisiä paremmin tulevaisuissa kriisitilanteissa, joissa digitaalinen osallisuus korostuu?

7. Muuta

- Onko vielä jotain, mitä haastattelussa ei kysytty, mutta jota pidätte tärkeänä kertoa?

Liite 2. Kyselylomakkeen kysymykset

Vapaan sivistystyön oppilaitosten varautuminen ja kokemukset koronapandemian kaltaisista häiriötilanteista

Oppilaitoksen tyyppi

- Kansalaisopisto
- Kansanopisto
- Opintokeskus
- Kesäyliopisto
- Liikunnan koulutuskeskus

Millä tavoin oppilaitoksenne on varautunut koronapandemian kaltaisiin häiriötilanteisiin? (Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot)

- Oppilaitoksella on varautumissuunnitelma, jossa on huomioitu myös koronapandemian kaltaiset häiriötilanteet
- Opetushenkilöstölle on annettu koulutusta, jossa on huomioitu myös koronapandemian kaltaiset tilanteet
- Oppilaitoksella on viestintäsuunnitelma koronapandemian kaltaisia häiriötilanteita varten
- Oppilaitoksessa ollaan valmistelemaan varautumissuunnitelmaa, jossa huomioidaan myös koronapandemian kaltaiset häiriötilanteet
- Oppilaitoksella on tekninen ja pedagoginen valmius siirtyä etäopetukseen
- Opiskelijoiden tukipalveluja on kehitetty (esim. digituki)
- Muu, mikä? (Avoin tekstikenttä)

Onko oppilaitoksenne koronapandemian kaltaiset häiriötilanteet huomioivaa varautumissuunnitelmaa päivitettyä pandemian jälkeen?

- Kyllä
- Ei
- Ei ole varautumissuunnitelmaa

Mitkä koulutuksen järjestämisen ongelmat nousivat erityisesti esiin pandemian aikana? (Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot)

- Opiskelijakato
- Koulutuksen keskeyttäminen
- Viranomaisohjeiden ristiriitaisuus ja/tai puutteellisuus
- Oppilaitoksen johtamisen kuormittavuus
- Etäopetusteknologian puutteet
- Opetushenkilöstön digitaitojen puutteet
- Opetushenkilöstön kielteinen asenne etäopetusta kohtaan
- Opiskelijoiden digitaitojen puutteet
- Koulutuksen sisällön mukauttaminen etäopetukseen
- Opiskelijoiden hyvinvointiin liittyvät ongelmat (esim. yksinäisyys, motivaatio)
- Muu, mikä? (Avoin tekstikenttä)

Mitä oppilaitoksessanne opittiin koronapandemian aikaisesta koulutuksen järjestämisestä? (Avoin tekstikenttä)

Mitkä pandemian aikana kehitetyt käytännöt koettiin erityisen toimiviksi? (Avoin tekstikenttä)

Mitkä pandemian aikana käyttöön otetuista ja pandemiasta seuranneista käytännöistä ovat jääneet pysyviksi oppilaitoksenne toiminnassa? (Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot)

- Etä- ja hybridimallin hyödyntäminen koulutuksessa
- Digitaalisten teknologioiden laajempi käyttö osana oppilaitoksen toimintaa
- Digitaalisten teknologioiden säännöllinen päivittäminen
- Opetushenkilöstön jatkuva digitaitojen kehittäminen
- Opiskelijoiden digitaitoja kehittävät koulutukset
- Tiedotus- ja viestintäkäytännöt häiriötilanteissa
- Muu, mikä? (Avoin tekstikenttä)

Mitkä ovat oppilaitoksenne tärkeimmät kehityskohteet häiriötilanteisiin varautumisessa tulevaisuudessa? (Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot)

- Digitaalisen teknologian käytön kehittäminen
- Henkilöstön koulutus
- Johtamisosaamisen kehittäminen

- Henkilöstön työhyvinvoinnin edistäminen
- Varautumissuunnitelman laatiminen ja/tai säännöllinen päivittäminen
- Opiskelijoiden tukipalvelut
- Yhteistyö muiden oppilaitosten tai sidosryhmien kanssa
- Muu, mikä? (Avoin tekstikenttä)

Seuraavassa on joukko pandemiaan varautumiseen liittyviä väittämiä. Valitse niistä parhaiten käsitystäsi kuvaava vaihtoehto seuraavalta asteikolta: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Jokseenkin eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Jokseenkin samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä

Yleiset väittämät

- Oppilaitoksemme on varautunut hyvin koronapandemian kaltaisiin häiriötilanteisiin.
- Etä- ja hybridiopetuksen käyttöönotto oli sujuvaa ja tehokasta koronapandemian alettua.
- Etä- ja hybridiopetus on jäänyt osaksi oppilaitoksemme koulustoittoa koronapandemian jälkeen.
- Henkilöstömme tarvitsee lisää koulutusta koronapandemian kaltaisten häiriötilanteiden hallintaan.
- Koronapandemian aikana kehitetyt digitaaliset opetusmenetelmät ovat parantaneet koulutuksen laatua.
- Oppilaitoksemme kykeni tukemaan opiskelijoiden hyvinvointia koronapandemian aikana.
- Oppilaitoksemme kykeni tukemaan opettajien hyvinvointia koronapandemian aikana.
- Oppilaitoksemme opettajat käyttävät teknologiaa etä- ja hybridiopetuksessa sujuvasti.
- Oppilaitoksemme opiskelijoilta etä- ja hybridiopiskelu sujuu hyvin.
- Oppilaitoksemme henkilöstö suhtautuu myönteisesti jatkuvaan digitaitojen kehittämiseen.
- Yhteistyö muiden oppilaitosten kanssa vahvistaa valmiuksiamme toimia häiriötilanteissa.
- Koronapandemian opetukset ovat auttaneet oppilaitostamme kehittämään joustavampia toimintatapoja.
- Oppilaitoksellamme on suunnitelma/toimintamalli, jonka avulla pyrimme saamaan ikäihmiset digikoulutuksen pariin pandemian kaltaisessa häiriötilanteessa.

- Oppilaitoksemme tekee varautumiseen liittyvää yhteistyötä kunnan, hyvinvointialueen ja/tai järjestöjen kanssa ikäihmisten yksinäisyyden ehkäisemiseksi pandemian kaltaisissa oloissa.

Ikäihmisiin ja heidän oppimis- ja koulutustarpeisiinsa liittyvät väittämät

Haluamme vielä tiedustella käsityksiänne ikäihmisten (yli 65-vuotiaiden) koulutus- tarpeista. Vastaa seuraaviin väittämiin, jos oppilaitoksesi tarjoaa koulutusta, johon osallistuu myös ikäihmisiä. Jos alla olevat väitteet eivät sovi oppilaitokseesi, voit jättää vastaamatta.

- Ikäihmiset ovat löytäneet takaisin oppilaitoksemme koulutuksiin koronapandemian jälkeen.
- Ikäihmisten digioppimisen tarpeet otetaan riittävästi huomioon oppilaitoksemme koulutuksissa.
- Ikäihmiset hyötyvät erityisesti henkilökohtaisesti räätälöidystä digikoulutuksesta.
- Oppilaitoksemme tarjoaa riittävästi tukea ikäihmisille heidän oppimisprosessissaan.
- Ikäihmisten digikoulutus on tärkeä osa oppilaitoksemme yhteiskuntavastuuta.
- Ikäihmisten motivaatio oppia uusia digitaalisia taitoja on korkea, kun he saavat asianmukaista tukea.
- Koronapandemian aikana oppilaitoksemme onnistui tavoittamaan ikäihmiset digitaalisin välinein.
- Ikäihmisten digitaitojen kehittäminen auttaa vähentämään heidän yksinäisyyttään häiriötilanteissa.
- Oppilaitoksemme digitaaliset oppimateriaalit ovat ikäihmisille helposti saavutettavia ja ymmärrettäviä.
- Ikäihmiset tarvitsevat erityistä tukea etä- ja hybridimallien hyödyntämisessä.
- Häiriötilanteet ovat lisänneet ikäihmisten kiinnostusta oppia käyttämään uusia teknologioita.
- Ikäihmisten digikoulutus auttaa heitä ylläpitämään omatoimisuutta ja arjen hallintaa.

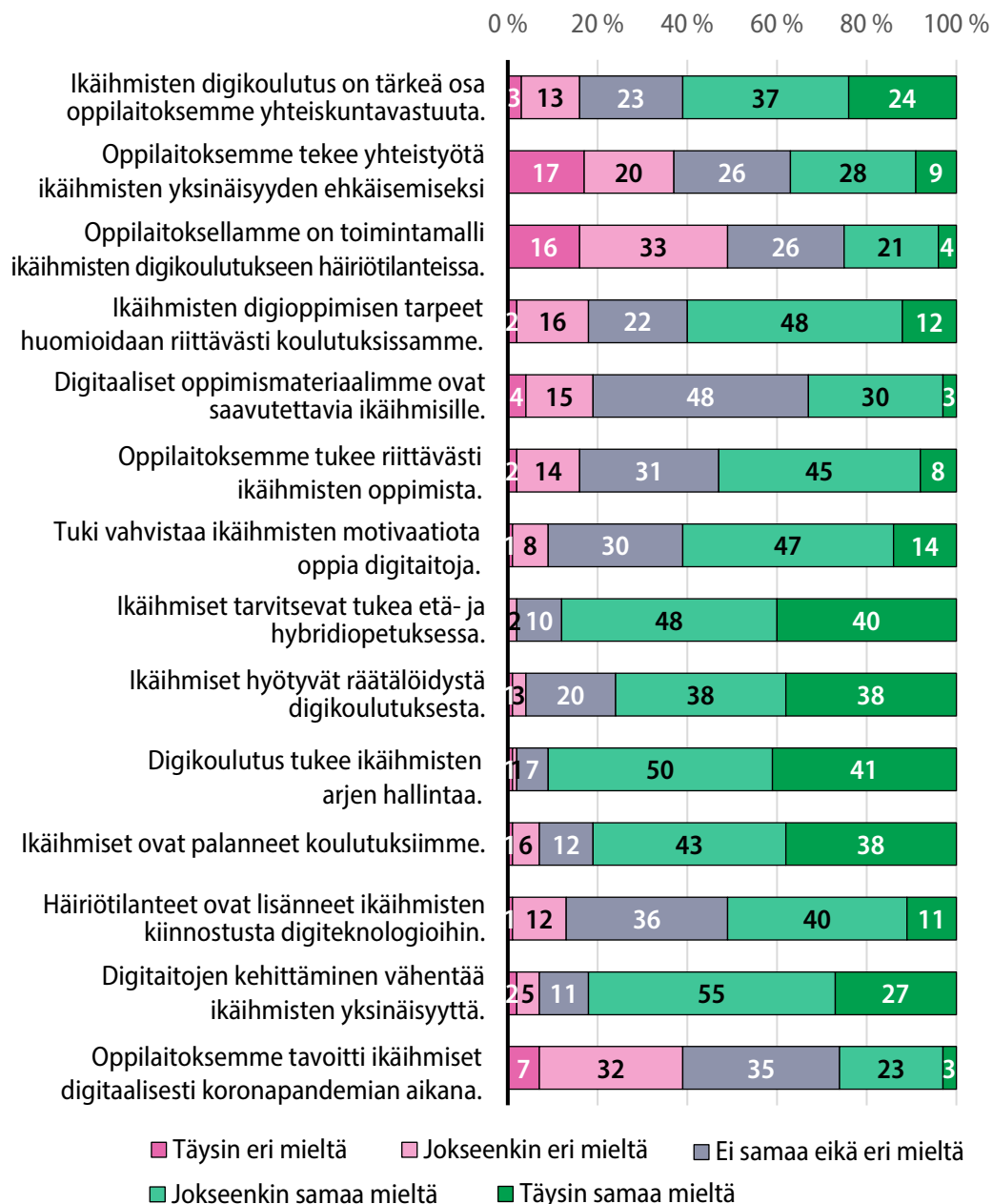
Osa 7: Yhteenveto ja palautteet

Haluaisitteko lisätä jotain tutkimuksen aiheeseen liittyen? (Avoin tekstikenttä)

Kiitos vastauksestanne!

Liite 3. Ikäihmisten oppimis- ja koulutus- tarpeita koskeviin väittämiin annettujen vastausten prosenttijakaumat

Kuvio 19. Ikäihmisten oppimis- ja koulutustarpeita koskeviin väittämiin annettujen vastausten prosenttijakaumat

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Meritullinkatu 10
PL 29, 00023 Valtioneuvosto
p. 0295 16001
okm.fi

ISSN 1799-0351 PDF
ISBN 978-952-415-127-6 PDF